

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

เด็กข้ามชาติ เกิด อยู่ โต อย่างไร

เฉลิมพล แจ่มจันทร์
กัญญา อภิพรชัยสกุล

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ โต อย่างไร

เฉลิมพล แจ่มจันทร์

กัญญา อภิพรชัยสกุล

ภายใต้โครงการ

“ประชากรเด็กข้ามชาติ: การเลี้ยงดู การเข้าถึงบริการสุขภาพ
และการศึกษาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน
อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก”

โดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ โต อย่างไร

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ โต อย่างไร / เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และ กัญญา อภิพรชัยสกุล. – พิมพ์ครั้งที่ 1. –

นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2562.

(เอกสารทางวิชาการ/สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล; หมายเลข 501)

ISBN 978-616-443-370-0

1. เด็ก - - การย้ายถิ่น. 2. เด็ก - - การเลี้ยงดู. 3. พัฒนาการของเด็ก. 4. เด็ก - สุขภาพ และอนามัย. 5. เด็กกับการศึกษา. 6. คนต่างด้าว. 7. แรงงานต่างด้าว. 8. เขตเศรษฐกิจ - ไทย. I. เฉลิมพล แจ่มจันทร์. II. กัญญา อภิพรชัยสกุล. III. มหาวิทยาลัยมหิดล. สถาบันวิจัยประชากร และสังคม. IV. ชื่อชุด.

HB1951 ด819 2562

จำนวนพิมพ์	300 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 1	พฤศจิกายน 2562
ปกและรูปเล่ม	สุรศักดิ์ เพ็ญใหม่
จัดพิมพ์โดย	สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ถนนพุทธมณฑล 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โทรศัพท์ 0-2441-0201-4 โทรสาร 0-441-9333 website: http://www.ipsr.mahidol.ac.th
พิมพ์ที่	บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) 378 ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170 โทรศัพท์: +66 (0) 2422-9999

“เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ โต อย่างไร”

ผู้ทรงคุณวุฒิและบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์

ที่ปรึกษาอาวุโส สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.วาทีณี บุญชะลίκη

ที่ปรึกษาวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์

นางสาวกัญญา อภิพรชัยสกุล นักปฏิบัติการวิจัยผู้ชำนาญการพิเศษ

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน

แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์: +66 (0) 2278-8200

โทรสาร: +66 (0) 2298-0476

คำนำ

หนังสือ **เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ โต อย่างไร** เป็นอีกหนึ่งผลงานของทีมนักวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งจะให้ข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นอยู่ของเด็กข้ามชาติและครอบครัวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย สำหรับเด็กข้ามชาติ ได้รับรู้ถึงการเลี้ยงดู การเข้าถึงการศึกษา และการเข้าถึงบริการสุขภาพ นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบถึงหน่วยงานภาครัฐที่มีนโยบายหรือมาตรการอย่างไรในการจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของกลุ่มประชากรข้ามชาติอีกด้วย

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นสถาบันที่ผลิตผลงานทาง วิชาการที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์มาอย่างต่อเนื่อง สถาบันฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือ เล่มนี้จะเป็นผลงานวิจัยที่จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการขับเคลื่อนงานในกลุ่มประชากร ข้ามชาติต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.รศรินทร์ เกรย์
ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนิยม

กระผมรู้สึกยินดีอย่างยิ่งที่ได้รับการขอให้เขียนคำนิยมในหนังสือเรื่อง “เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ โต อย่างไร” ซึ่งเขียนขึ้นโดย ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และ คุณกัญญา อภิพรชัยสกุล หนังสือที่มีคุณค่ายิ่งเล่มนี้ ได้บรรยายให้เห็นแบบแผนการเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ รวมทั้งการเข้าถึงบริการสุขภาพ และการศึกษาของประชากรเด็กข้ามชาติ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก หนังสือเล่มนี้ได้แสดงผลของการศึกษาอย่างครบถ้วนในการประเมินแนวโน้มและผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของอำเภอแม่สอดแห่งนี้ ที่มีต่อสถานการณ์ประชากรเด็กข้ามชาติที่เกิดและเติบโตในพื้นที่ การศึกษาได้แสดงรายละเอียดในด้านจำนวนแบบแผนการเลี้ยงดูและการเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษา และจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้เขียนได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและจัดการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนให้รัดกุมยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงสิทธิและการคุ้มครองประชากรเด็กข้ามชาติอย่างเหมาะสม

กระผมจึงขอขอบคุณผู้เขียนทั้งสองเป็นอย่างมากที่ได้นิพนธ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นมา อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ของประเทศในทุกๆ สาขา ตลอดจนนิสิตนักศึกษา นักวิจัย ผู้ปฏิบัติงานโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้อพยพ และผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ และนโยบายการดูแลผู้อพยพโดยตรง โดยมีเป้าหมายสูงสุด นอกจากจะลดความเหลื่อมล้ำในสังคมลงแล้ว คือการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของผู้อพยพทุกรูปแบบ ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ที่ถือว่าผู้อพยพไม่ว่าภายในประเทศหรือระหว่างประเทศกับประชากรของประเทศนั้น ต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามตัวชี้วัดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเท่าเทียมกัน หนังสือเล่มนี้ยังได้ให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญ ในความพยายามของรัฐบาลไทย ที่น่าชื่นชมในการเอาใจใส่ดูแลประชากรแม้เป็นชาวต่างชาติเป็นอย่างดี และในอนาคต ในสถานการณ์การเกิดที่ลดลงอย่างรวดเร็วภายในประเทศไทยจนเป็นวิกฤตอยู่ในปัจจุบัน เด็กที่เกิดในประเทศไทยเหล่านี้ก็จะต้องได้รับสัญชาติไทยตามเงื่อนไขต่างๆ ในที่สุด หนังสือเล่มนี้จึงเป็นข้อมูลสำคัญอย่างยิ่งอีกแหล่งหนึ่ง สำหรับการอ้างอิงและการวางนโยบายเพื่ออนาคตและความมั่นคงทางประชากรของประเทศไทย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์
ที่ปรึกษาอาวุโส สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนิยม

ลูกคนข้ามชาติในบริบทนี้ เป็นส่วนหนึ่งจากผลงานวิจัยเกี่ยวกับประชากรเด็กข้ามชาติกับการเลี้ยงดู การเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งศึกษาโดย ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และคุณกัญญา อภิพรชัยสกุล เนื้อหาในเล่มนี้จะให้คำตอบที่ชัดเจนแก่ผู้ที่เคยสงสัยหรือตั้งคำถามว่าทำไมประเทศไทยถึงมีเด็กข้ามชาติเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แล้วเด็กข้ามชาติเหล่านี้จะอยู่กันอย่างไรในประเทศไทย จะเติบโตและเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยแบบถาวร หรืออยู่ไปจนตลอดชีวิต อยู่จนชั่วลูกชั่วหลาน จะเป็นภาระหรือเป็นปัญหาให้กับคนไทยในประเทศมากน้อยเพียงใด รัฐมีนโยบายหรือมาตรการอย่างไรในการจัดการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เพราะที่ผ่านมามีจำนวนคนข้ามชาติโดยเฉพาะจากพม่าเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทยนับล้านคน กระจายอยู่ในพื้นที่เกือบทุกจังหวัดของประเทศ และการที่ลูกหลานเข้ามาอยู่ด้วยมากๆ อยู่นานๆ หรืออยู่ไปจนตลอดชีวิต จะทำให้คนไทยเสียเปรียบหรือไม่อย่างไร

ข้อมูลและเนื้อหาในเล่มนี้ จะให้คำตอบเหล่านี้ได้ อาจจะไม่ใช้ทุกคำตอบ แต่ผู้อ่าน จะได้เห็นภาพและข้อมูลเชิงประจักษ์ เข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงและข้อเท็จจริงที่เกิดกับ เด็กข้ามชาติเหล่านี้ โดยมีพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน เป็นตัวแทนที่สะท้อนภาพและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ได้อ่านทราบถึงชีวิต ความเป็นอยู่ของคนข้ามชาติซึ่งเข้ามารับจ้างเป็นแรงงานและครอบครัวของคนข้ามชาติได้ดีขึ้น รวมทั้งทราบถึงลูกหลานที่เกิดและเติบโตในประเทศไทยว่าอยู่กันอย่างไร ได้รับสิทธิ ขั้นพื้นฐานและบริการอะไรบ้าง รัฐจะอย่างไรเพื่อให้เด็กข้ามชาติที่จะอยู่ในประเทศไทย ต่อไปเหล่านี้เป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นแรงงานที่มีศักยภาพ และเป็นประโยชน์ต่อ ประเทศไทยต่อไปในอนาคต

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่ทรงคุณค่า่านที่ขอแนะนำให้อ่าน เพราะให้ความรู้บนพื้นฐานข้อเท็จจริง ได้ผลจากการศึกษาวิจัยรองรับเนื้อหาที่น่าสนใจ เปรียบเสมือนกุญแจที่ไขข้อข้องใจและให้คำตอบจากคำถามต่างๆ ที่เกิดขึ้นในใจของ คนไทยหลายๆคน เกี่ยวกับคนข้ามชาติและลูกคนข้ามชาติที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.วาทีณี บุณชะลักษ์
ที่ปรึกษาวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ โต อย่างไร เป็นหนังสือที่รวบรวมองค์ความรู้และข้อค้นพบเกี่ยวกับเด็กข้ามชาติ เพื่อให้ผู้อ่านทราบถึงการเลี้ยงดู การเข้าถึงบริการสุขภาพ และการศึกษาของประชากรเด็กข้ามชาติอายุ 0-14 ปี ในครอบครัวแรงงานข้ามชาติ โดยเป็นข้อมูลที่ได้จากครอบครัวเด็กข้ามชาติ มุมมองของประชากรข้ามชาติ รวมถึงผู้แทนหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ทีมผู้วิจัยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้โครงการวิจัย “ประชากรเด็กข้ามชาติ: การเลี้ยงดูการเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก” ไคร่ขอขอบคุณการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนทุนสำหรับงานวิจัยนี้

โครงการจะสำเร็จไม่ได้เลยหากไม่ได้รับความร่วมมือจากครอบครัวประชากรข้ามชาติทุกครอบครัวที่เป็นตัวอย่างในการศึกษา หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ร่วมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ทีมวิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ที่สำคัญที่มิวิจัยใครขอขอบคุณทีมงานภาคสนามในพื้นที่ คุณธัญธรณ์ พงษ์ธรรจักรพัชร ผู้ประสานงานโครงการ คุณสายทิพย์ ยศดี เจ้าหน้าที่ภาคสนาม มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย และผู้ควบคุมงานสนามรวมถึงพนักงานสัมภาษณ์ทุกคน คุณพงษ์ศักดิ์ หมื่นศักดิ์ดา คุณภัทรพร ตาสิ่งห์ นักวิจัยร่วม ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และรองศาสตราจารย์ ดร.วาทีณี บุญชะลิกษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อโครงการวิจัยและหนังสือเล่มนี้ ทำยที่สุด ขอขอบคุณสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้การสนับสนุนงานวิจัยนี้

ที่มิวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน และถูกนำไปใช้ในทุภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้เกิดคุณประโยชน์ต่อไป

คณะผู้เขียน
ตุลาคม 2562

สรุปเนื้อหา

หนังสือฉบับนี้ รวบรวมองค์ความรู้และข้อค้นพบเกี่ยวกับเด็กข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จากโครงการวิจัย “ประชากรเด็กข้ามชาติ: การเลี้ยงดูการเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก” ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยโครงการวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูการเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาของประชากรเด็กข้ามชาติอายุ 0-14 ปี ในครอบครัวแรงงานข้ามชาติ พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อคาดการณ์แนวโน้มผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีต่อสถานการณ์เด็กข้ามชาติ โดยประเมินจากการรับรู้และมุมมองของประชากรข้ามชาติ รวมถึงผู้แทนหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และเพื่อให้ข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและจัดการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่คำนึงถึงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ประชากรเด็กข้ามชาติอย่างเหมาะสม วิธีการศึกษาในพื้นที่ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาเชิงปริมาณ โดยการสำรวจเก็บข้อมูลครอบครัวแรงงานข้ามชาติ ด้วยแบบสอบถามอย่างมีโครงสร้างจำนวน 402 ครอบครัว ซึ่งมีเด็กข้ามชาติช่วงอายุ 0-14 ปีในการดูแล รวม 803 คน และการศึกษาเชิงคุณภาพกับตัวแทนกลุ่มหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำชุมชน และกลุ่มพ่อแม่ข้ามชาติจำนวนรวม 64 ราย

เกี่ยวกับข้อค้นพบที่สำคัญ ในจำนวนเด็กข้ามชาติ 803 คนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 3 ใน 4 เกิดในประเทศไทย โดยมีการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดอยู่ที่ร้อยละ 73.7 หลังจากมีอายุ 15 ปีขึ้นไป ประมาณร้อยละ 71.5 ของเด็กข้ามชาติทั้งหมด ครอบครัวมีแผนที่ยุติการจะให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อไป ในด้านการศึกษา เด็กข้ามชาติที่เกิดในช่วงหลังมีโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาที่ค่อนข้างดีกว่าเด็กข้ามชาติที่เกิดในช่วงก่อน โดยมีสัดส่วนที่เข้าศึกษาในโรงเรียนไทยเพิ่มขึ้นมากกว่าการเข้าศึกษาในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน

ในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม เด็กข้ามชาติจำนวนมากไม่มีหลักประกันทางสุขภาพ ในการเข้าถึง การศึกษาและการมีหลักประกันทางสุขภาพของเด็กข้ามชาติ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวกที่สำคัญ ได้แก่ การได้รับการจดทะเบียนการเกิด แผนของครอบครัวในการให้เด็กข้ามชาติอาศัยอยู่ใน อำเภอแม่สอด หรือในประเทศไทยหลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป การรับรู้ของผู้ดูแลหลักเกี่ยวกับ สิทธิในการเข้าถึงการศึกษาและการซื้อบัตรประกันสุขภาพสำหรับเด็กข้ามชาติ และความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ของอำเภอแม่สอด ในภาพรวมยังมีความคืบหน้าไม่มาก แต่ในระยะยาวคาดว่าจะนำไปสู่ การจ้างงานและการไหลเข้ามาของแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นในพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลทำให้จำนวน เด็กข้ามชาติ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามไปด้วย จากนโยบายการขอสัญชาติของไทยที่เปิดกว้าง มากขึ้น ครอบครัวแรงงานข้ามชาติที่มีบุตรในประเทศไทย คาดว่าจะมีแนวโน้มเลี้ยงดูบุตรใน ประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นและส่งเสริมให้บุตรเข้ารับการศึกษาในระบบการเรียนการสอนของไทย เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เด็กที่ศึกษาในศูนย์เรียนรู้มีข้อได้เปรียบมากกว่าในด้านภาษาและ ทักษะพหุวัฒนธรรม สำหรับผลกระทบต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพ ยังไม่มีความชัดเจนมาก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญในการส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาและการมีหลักประกัน ทางสุขภาพของเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วย การมุ่งเน้นให้ความสำคัญ การเข้าถึงการ จดทะเบียนการเกิด การส่งเสริมให้ความรู้แก่ครอบครัวแรงงานข้ามชาติเรื่องสิทธิของเด็กข้ามชาติ การลดข้อจำกัดด้านภาษาให้กับครอบครัวข้ามชาติที่สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ และการสร้าง ความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและการมีหลักประกันสุขภาพให้กับครอบครัว แรงงานข้ามชาติ ในด้านการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรพิจารณากำหนดแผนความ ต้องการที่ชัดเจนในการใช้ประโยชน์จากเด็กข้ามชาติที่เกิด และได้รับการศึกษาในประเทศไทย ในระยะยาวที่สามารถเป็นฟันเฟืองสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ ภายใต้บริบทการเป็นเขตเศรษฐกิจ พิเศษ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มความสามารถของนักเรียนด้านภาษาที่ หลากหลาย (multilingual skill) และทักษะพหุวัฒนธรรม (multiculturalism skill), ควรมีการ จัดทำหรือให้ข้อมูล เกี่ยวกับ education pathway แก่เด็กข้ามชาติที่เกิดในไทย ในด้านสุขภาพ ควรสนับสนุนและส่งเสริมความเข้มแข็งการทำงานในลักษณะ school health ที่มีการดำเนินงาน ในพื้นที่ให้มีความต่อเนื่อง, การจัดระบบประกันสุขภาพให้กับเด็กข้ามชาติของประเทศไทย ควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นตามบริบทในพื้นที่และความต้องการของประชากรข้ามชาติมากขึ้น

Summary

This book provides summary and synthesis of findings from a research project titled “Migrant Children Population: Contexts of Parenting, Access to Health Services and Education in Special Economic Zones (SEZ) Mae Sot, Tak Province” conducted in 2018 with support from the Thailand Research Fund (TRF). That research project was aimed to investigate child rearing practices, access to health services and education of migrant children (aged 0-14 years) who were born to cross-border migrant families residing in Mae Sot District Special Economic Zone (SEZ), Tak province. Anticipated impacts of the SEZ development on childrearing practices, access to health and education of migrant children was also assessed in order to provide policy recommendations for inclusive development of the area that would not leave anyone behind. Research methodology used in field studies included both quantitative approach – conducting structured questionnaire survey with 402 migrant families covering totally 803 migrant children aged 0-14 years - and qualitative approach – conducting focus group discussion and in-depth interviews with totally 65 representatives of migrant parents, relevant local public authorities and private, non-governmental and community organizations.

Key findings are as follows: Among totally 803 migrant children, about three-quarters were born in Thailand of which around 73.7 percent was registered the birth. After age 15, about 71.5 percent of the children was planned by the family to be living in Thailand. Regarding to education, younger migrant children at the present seemed better accessing to education than the elder ones. Proportion of the younger migrant children studying in Thai schools as compared to studying in the NGO’s learning centers was also found larger. Regarding to health insurance, a large

number of migrant children were not covered by any. In terms of accessibility to Thai education and health insurance of migrant children, 4 factors that were significantly influencing included: having birth registration, future plan of the family for the child (whether to be in Thailand after age 15), perception of the caretaker about child's rights to education and health insurance and Thai language ability of the caretaker.

The special economic zone development in Mae Sot was not much progressed at the time of field study, but in the long run expected to bring more number of migrant workers as well as migrant children into the area. Due to a more-opened policy on the application for Thai nationality, there seems more likeliness that migrant families would raise their children in Thailand and send them to a Thai school rather than send them back to the family in the country of origin. Education provided by the NGO's learning centers in the area, somehow, to some extents was seen more advantageous than education in Thai schools in terms of multi-lingual and multiculturalism skills training. Expected impacts of the SEZ on migrant health was, however, not so obvious.

Policy recommendations to enhance better access to Thai education and health insurance of migrant children emphasize the importance of access to birth registration, provision of knowledge about child's rights to migrant families, support to mitigate language barriers, and building awareness of migrant families about the importance of education and health insurance of migrant children. Local authorities should consider the possible benefits that migrant children could contribute to the SEZ development in the future in order to design a long-term plan of human capital development to support better access to education and health for them. The provision of education should prioritize multilingual and multiculturalism skills training. Information about possible educational pathway should be provided for migrant students. About health, the initiative among relevant local authorities and organizations in the area on "school health" should be continuously implemented and supported.

สารบัญ

หน้า

คำนำ	I
คำนิยามผู้ทรงคุณวุฒิ	II
คำนำที่มวิจัย	VI
สรุปเนื้อหา	VIII
Summary	X
1 บทนำ	
โหมโรง: ทำไมต้อง “เด็กข้ามชาติ” (ในแม่สอด)	1
ดำเนินการศึกษาอย่างไร	8
จริยธรรมการวิจัย	11
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
2 ทำความรู้จักเด็กข้ามชาติและครอบครัว	
สถานการณ์ประชากรเด็กข้ามชาติ (ในแม่สอด)	15
ครอบครัวเด็กข้ามชาติ	22
ผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ	29
3 เด็กข้ามชาติ: (แผน) การเลี้ยงดูโดยครอบครัว	
(แผน) การเลี้ยงดู	37
เด็กข้ามชาติ กลุ่มอายุ 0–5 ปี	39
เด็กข้ามชาติ กลุ่มอายุ 6–11 ปี	40
เด็กข้ามชาติกลุ่มอายุ 12–14 ปี	42
ประเด็นและข้อสังเกตที่น่าสนใจ	44

	หน้า	
4	เด็กข้ามชาติ: การศึกษา	
	สถานการณ์ทั่วไป	53
	ปัจจัยกำหนด...การเข้าถึงการศึกษา	65
5	เด็กข้ามชาติ: หลักประกันทางสุขภาพ	
	สถานการณ์ทั่วไป	73
	ปัจจัยกำหนด...การเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพ	79
6	เด็กข้ามชาติ: การจดทะเบียนเกิด	
	เส้นทางการเข้าถึง/ไม่เข้าถึง	83
	สถานการณ์ทั่วไป	87
7	เมื่อแม่สอดถูกพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ...ผลกระทบ?	
	การเปลี่ยนแปลง	91
	แนวโน้มผลกระทบ	97
	ในภาพรวม	98
	จำนวนเด็กข้ามชาติ	103
	ต่อการเข้าถึงการศึกษา	104
	ต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพ	108
	ต่อการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิด	112
	ผลกระทบทางสังคมในมิติอื่นๆ	113
8	ข้อเสนอแนะ	
	การส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาและหลักประกันทางสุขภาพ	119
	การดูแลเด็กข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด	121
	บรรณานุกรม	126
	ภาคผนวก	130
	ดัชนีค้นคำ	136

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1.1	สัดส่วนประชากรตามช่วงวัยของประเทศไทย ปี 2553-2583	3
ภาพ 2.1	เพศ อายุ สถานที่เกิดของเด็กข้ามชาติ	19
ภาพ 2.2	การจดทะเบียนเกิดของเด็กข้ามชาติ	20
ภาพ 2.3	ข้อมูลสุขภาพของเด็กข้ามชาติ	21
ภาพ 2.4	แผนการอยู่อาศัยของเด็กข้ามชาติ	21
ภาพ 2.5	ชาติพันธุ์ ครอบครัวเด็กข้ามชาติ	22
ภาพ 2.6	ศาสนา ครอบครัวเด็กข้ามชาติ	23
ภาพ 2.7	ขนาดครอบครัวเด็กข้ามชาติ	24
ภาพ 2.8	ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ครอบครัวเด็กข้ามชาติ	25
ภาพ 2.9	วิธีการย้ายถิ่นและจำนวนการย้ายถิ่น ครอบครัวเด็กข้ามชาติ	26
ภาพ 2.10	แผนการย้ายถิ่น ครอบครัวเด็กข้ามชาติ	27
ภาพ 2.11	การติดต่อกลับประเทศต้นทาง ครอบครัวเด็กข้ามชาติ	28
ภาพ 2.12	เพศ อายุ การศึกษา ผู้ดูแลหลัก	30
ภาพ 2.13	อาชีพ ผู้ดูแลหลัก	31
ภาพ 2.14	การมีเอกสารอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทย ผู้ดูแลหลัก	32
ภาพ 2.15	การมีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมดอายุ ผู้ดูแลหลัก	33
ภาพ 2.16	การหลักประกันทางสุขภาพ ผู้ดูแลหลัก	34
ภาพ 2.17	ความสามารถในการใช้ภาษาไทย ผู้ดูแลหลัก	35

		หน้า
ภาพ 3.1	แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี	46
ภาพ 3.2	แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 6-11 ปี	48
ภาพ 3.3	แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 12-14 ปี	50
ภาพ 4.1	สถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติ อายุ 0-5 ปี รายอายุ	66
ภาพ 5.1	การมีหลักประกันทางสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี)	78
ภาพ 7.1	การวางผังเมืองเฉพาะเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก (กระทรวงมหาดไทย, 2558)	97

1

บทนำ

โหมโรง: ทำไมต้อง “เด็กข้ามชาติ” (ในแม่สอด)

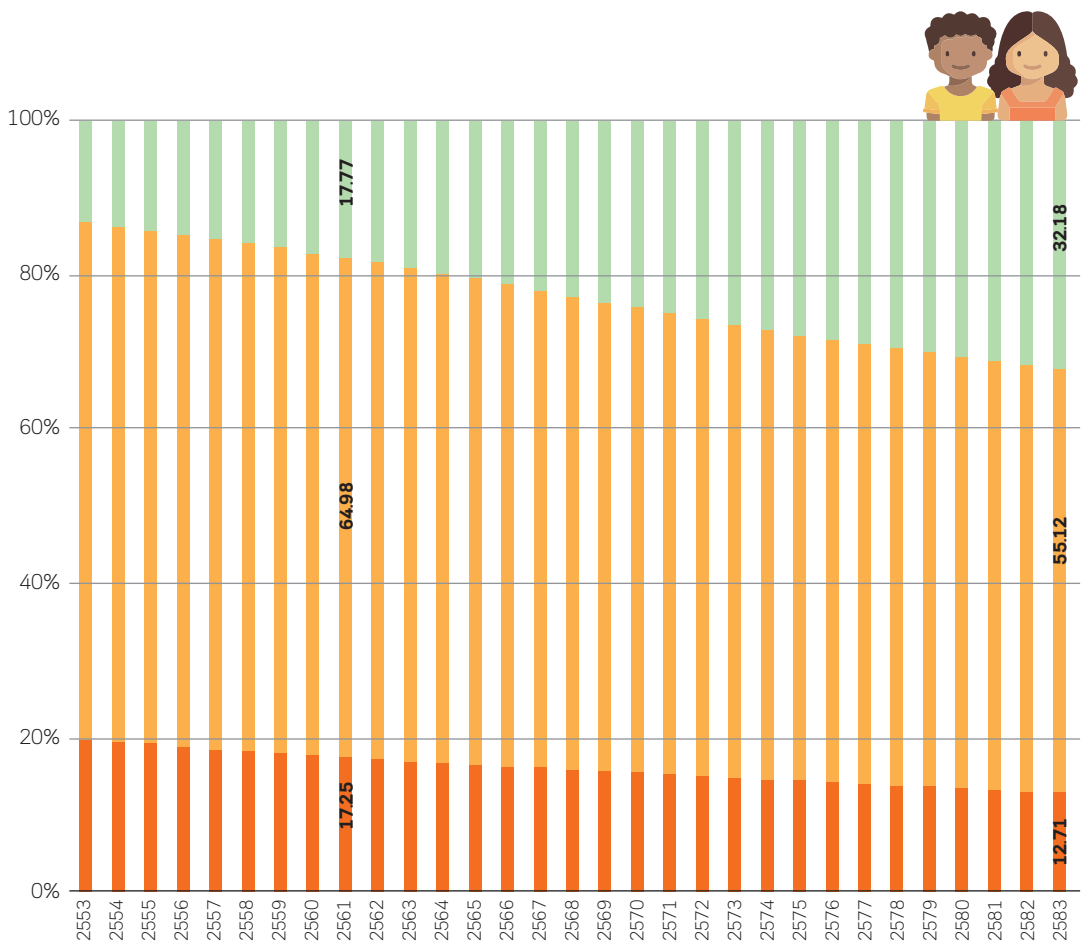
การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มประชากรข้ามชาติที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่และทำงานในประเทศไทยจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน สืบเนื่องจากบริบทและสถานการณ์ของประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน ทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ ที่อาจนำไปสู่การขาดแคลนประชากรและวัยแรงงานในอนาคต ซึ่งทำให้มีแนวโน้มความต้องการแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านที่ยังสูง การพัฒนาความร่วมมือภายในภูมิภาคสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งมีหมุดหลักเริ่มต้นที่ชัดเจน ในปี พ.ศ. 2558 อันจะนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือภายในภูมิภาค ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม การเคลื่อนย้ายของประชากรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มผู้ติดตามต่างๆ ในภูมิภาคที่จะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และมีลักษณะรูปแบบที่ซับซ้อนและหลากหลายขึ้นเช่นกัน

ปัจจุบันจำนวนแรงงานข้ามชาติที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยและทำงานในประเทศไทย จากประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงกลุ่มผู้ติดตามซึ่งจำนวนมากเป็นประชากรเด็กข้ามชาติ ยังคงไม่ทราบชัดถึงจำนวนที่แท้จริง งานศึกษาของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมที่ทำการ คาดประมาณจำนวนประชากรข้ามชาติ 3 สัญชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยในปี 2558 คาดว่า มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 4.5 ล้านคน โดยในจำนวนนี้ 3.5 ล้านคนเป็นประชากร วัยแรงงาน ในขณะที่อีกประมาณ 1 ล้านคน เป็นกลุ่มผู้ติดตาม (Vapattanawong et al. 2016) อย่างไรก็ตาม ตัวเลขการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติและผู้ติดตาม ณ ศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service Center: OSSC) ในปี พ.ศ. 2559 พบว่า มีการรายงานอยู่ที่ 1.2 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้มีเพียง ประมาณ 24,000 คน ที่เป็นกลุ่มผู้ติดตามและกลุ่มประชากรเด็กข้ามชาติ จำนวน การจดทะเบียนของกลุ่มผู้ติดตามและกลุ่มประชากรเด็กข้ามชาตินี้ ลดลงอย่างมากจาก ตัวเลขที่มีการรายงานจากการจดทะเบียน

ในปี พ.ศ. 2557 และ 2558 ซึ่งมีจำนวน 93,000 คน และ 39,000 คน ตามลำดับ (Chamchan & Apipornchaisakul, 2016) จำนวนแรงงานข้ามชาติ 3 สัญชาติ ที่ได้ผ่าน กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ (Nationality Verification: NV) รวมกับจำนวนแรงงานข้ามชาติ ที่เข้ามาทำงานภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างประเทศไทยและ 3 ประเทศเพื่อนบ้าน ในปี พ.ศ. 2560 มีการรายงานตัวเลขอยู่ที่ 0.9 และ 0.44 ล้านคน ตามลำดับ (Office of Foreign Workers Administration, 2017) ซึ่งเมื่อรวมกับจำนวน แรงงานข้ามชาติที่ได้ดำเนินการจดทะเบียน ณ ศูนย์จดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (OSSC) จะได้ตัวเลขประชากรข้ามชาติรวมอยู่ที่โดยประมาณ 2.55 ล้านคน เท่านั้น แสดง ให้เห็นว่าประชากรข้ามชาติทั้งกลุ่มที่เป็นแรงงานและกลุ่มที่เป็นผู้ติดตาม ซึ่งส่วนใหญ่เป็น ประชากรเด็ก ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยไม่มีเอกสาร น่าจะยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก

ประชากรข้ามชาติย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทย เป็นเรื่อง ที่มีความสำคัญและได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน สืบเนื่องจากบริบทและ สถานการณ์ของประเทศ ที่กำลังเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน จากสถานการณ์ประชากรไทย

ในปัจจุบันพบว่ามีสัดส่วนของอายุของประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ในปี 2561 มีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 17.25 ของประชากรทั้งหมด เหลือร้อยละ 12.71 ในปี 2583 ส่วนประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างน่าสนใจ (อัตราการเปลี่ยนแปลง = -15.17 %) กล่าวคือ ในปี 2583 ลดลงเหลือร้อยละ 55.12 จาก ร้อยละ 64.98 ในปี 2561 อีกราว 20 ปีข้างหน้า ผู้ที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานในประเทศไทย จะมีสัดส่วนเป็นครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดในประเทศ และสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุ จะมีการเพิ่มขึ้นอย่างมากเป็นร้อยละ 32.18 ส่งผลให้ประเทศไทยอยู่ในสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super-aged society) (รูป 1)

ภาพ 1.1 สัดส่วนประชากรตามช่วงวัยของประเทศไทย ปี 2553-2583
แหล่งข้อมูล : ประมวลผลจากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583 ปรับประชากรกลางปี พ.ศ. 2557)

จากบริบทและสถานการณ์ของประเทศข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุที่อาจนำไปสู่การขาดแคลนประชากรและวัยแรงงานในอนาคต ซึ่งทำให้มีแนวโน้มความต้องการแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านที่ยังสูง การพัฒนาความร่วมมือภายในภูมิภาคสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งมีหมุดหลักเริ่มต้นที่ชัดเจนในปี พ.ศ. 2558 (กรมอาเซียน, 2555) อันจะนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือภายในภูมิภาค ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม การเคลื่อนย้ายของประชากรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มวัยแรงงานและกลุ่มผู้ติดตามต่างๆ ในภูมิภาคที่จะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และมีลักษณะรูปแบบที่ซับซ้อนและหลากหลายขึ้นเช่นกัน

ข้อจำกัดของข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประชากรเด็กข้ามชาติในประเทศ โดยเฉพาะจำนวนและการกระจายตัวของประชากรเด็กที่ไม่มีตัวเลขที่ชัดเจน ทำให้ประชากรกลุ่มนี้มีความเปราะบางและความเสี่ยงในหลายด้าน โดยเฉพาะในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิมนุษยชนและสิทธิเด็กที่สำคัญในหลายเรื่อง เช่น การเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดสำหรับเด็กข้ามชาติที่เกิดในประเทศไทยซึ่งเป็นใบเบิกทางที่สำคัญต่อการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ ที่จำเป็น โดยเฉพาะการเข้าถึงการศึกษาและการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น นอกจากนี้ ยังมีความเสี่ยงในเรื่องของการถูกใช้แรงงานเป็นแรงงานเด็ก และการตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ด้วยเช่นกัน หากพิจารณาในมุมมองด้านการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิเด็ก รวมถึงมุมมองในด้านการลงทุนในการพัฒนามนุษย์ซึ่งประชากรเด็กข้ามชาติถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญและสามารถมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ทั้งต่อประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง การให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยในประชากรกลุ่มนี้เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางที่เหมาะสมในการปกป้องคุ้มครองสิทธิ ส่งเสริมการเข้าถึงบริการและสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นของเด็กข้ามชาติ และคุ้มครองจากความเสี่ยงและความเปราะบางจึงเป็นเรื่องที่ประเทศไทยควรต้องตระหนักและไม่ควรมองข้าม

จากการศึกษาโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ร่วมกับ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทยในปี 2559 (Chamchan et al. 2016) ได้สำรวจประชากรเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี) ในพื้นที่ 3 จังหวัดของประเทศไทยที่มีการอาศัยอยู่ของแรงงานข้ามชาติ และกลุ่มผู้ติดตามในจำนวนที่สูง ซึ่งได้แก่ พื้นที่จังหวัดตาก (อำเภอแม่สอด) จังหวัดชุมพร และจังหวัดระนอง ในภาพรวมพบว่าเด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ ประมาณ 3 ใน 4 เกิดในประเทศไทย อีก 1 ใน 4 เกิดในประเทศต้นทางและอพยพตามพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติเข้ามาในประเทศไทย ในจำนวนนี้ สัดส่วนของเด็กที่ได้รับการจดทะเบียนการเกิดยังอยู่ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น โดยเฉลี่ยในแต่ละพื้นที่อยู่ที่ประมาณร้อยละ 70-80 ซึ่งหมายความว่ามียุติบัตรจำนวนมากที่ไม่มีเอกสารสำคัญ ในการยืนยันสถานะบุคคลและตัวตน ซึ่งในระยะยาวอาจส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงบริการและสิทธิในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ ด้านสุขภาพและการศึกษา ในด้านสุขภาพ พบว่า เพียงประมาณหนึ่งในสี่ของเด็กข้ามชาติที่มีบัตรประกันสุขภาพ หมายความว่าอีกประมาณ 3 ใน 4 หากจำเป็นต้องได้รับบริการสุขภาพที่จำเป็น ในที่นี้รวมถึงการได้รับวัคซีนในแต่ละช่วงอายุที่เหมาะสม ซึ่งมีความสำคัญมากสำหรับเด็กปฐมวัย ครอบครัวของประชากรข้ามชาติจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง ซึ่งมีโอกาสสูงที่เด็กจะไม่เข้าถึงบริการสุขภาพและการได้รับวัคซีนป้องกันโรคที่จำเป็น ในด้านการศึกษากลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 7-14 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ควรเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประมาณ 4 ใน 5 ของเด็กสามารถเข้าถึงการศึกษาหรือกำลังเรียนอยู่ในสถานศึกษาซึ่งถือเป็นตัวเลขที่ดีกว่าตัวเลขที่รายงานจากการศึกษาของ Save The Children ที่คาดว่าประมาณร้อยละ 60 ของเด็กข้ามชาติไม่ได้เข้าเรียนหรือไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ (Save the Children, 2014) อย่างไรก็ตามการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติโดยส่วนใหญ่เป็นการเรียนที่ศูนย์เรียนรู้ หรือ learning center ที่จัดขึ้นโดยองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ซึ่งมีความหลากหลายในเรื่องหลักสูตรและภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอน มากกว่าเป็นการศึกษาในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาด้วยหลักสูตรของไทย

ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่มีผลต่อการไม่เข้าเรียนหรือศึกษาในโรงเรียนไทยของเด็กข้ามชาติ เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติของพ่อแม่แรงงานข้ามชาติ ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมา (สุรียพร พันพิ่ง และคณะ 2557, Chamchan et al. 2016) พบว่า เด็กข้ามชาติ จำนวนมากที่เกิดในประเทศไทยเมื่อมีอายุได้ประมาณ 3-4 ปี จะถูกส่งกลับไปเลี้ยงดู โดยครอบครัวในประเทศต้นทาง จนมีอายุประมาณหนึ่งที่สามารถดูแลตนเองหรือช่วย ครอบครัวทำงานได้ก็จะถูกส่งกลับมาอยู่กับครอบครัวพ่อแม่ในประเทศไทย หรือ ในอีก ลักษณะหนึ่ง เด็กอาจจะถูกเลี้ยงดูในประเทศไทยจนมีอายุเข้าสู่วัยเรียน ก็จะถูกส่งกลับไป อยู่ประเทศต้นทาง ซึ่งทำให้พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ต้องการที่จะส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนไทย ที่มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของไทยและใช้ภาษาไทยเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงดู ระหว่างการเลี้ยงดูในประเทศต้นทางและในประเทศไทยเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนไทยหรือในศูนย์เรียนรู้ หรือการไม่ได้รับการศึกษาเลยของเด็กข้ามชาติ

พื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะพิเศษ มีความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม มีทั้งคนพื้นเมือง มีกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น กลุ่มผู้ลี้ภัย รวมถึงกลุ่มประชากรข้ามชาติที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งที่มาในลักษณะอยู่อาศัยระยะยาว อยู่อาศัยระยะสั้นเพื่อที่จะเคลื่อนย้ายไปสู่จังหวัดอื่นภายในประเทศไทย รวมถึงกลุ่มที่มีการเคลื่อนย้ายไปกลับระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน อาศัย และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ทำให้พื้นที่อำเภอแม่สอดมีทั้งโอกาสและความท้าทายในหลาย เรื่องเกี่ยวกับการจัดการและดูแลกลุ่มประชากรข้ามชาติในพื้นที่ ซึ่งที่ผ่านมาพื้นที่อำเภอ แม่สอดก็เป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจจากความพยายามขององค์กรหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ที่ได้พัฒนานโยบายและรูปแบบในการจัดการดูแลกลุ่มแรงงานข้ามชาติ รวมถึงกลุ่ม เด็กข้ามชาติในหลายเรื่องที่มีความสำคัญ จนได้รับการยกย่องเป็น “แม่สอดโมเดล” ในหลายเรื่อง เช่น โมเดลในการจัดการแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ โมเดลในการส่งเสริม การเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิด และการส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ เป็นต้น

ที่ผ่านมาการศึกษาเกี่ยวกับประชากรข้ามชาติในประเทศไทย ค่อนข้างให้ความสำคัญกับกลุ่มที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานหรือกลุ่มแรงงานข้ามชาติ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ และมีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรงกับการย้ายถิ่นข้ามชาติเข้ามาอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทย ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับประชากรข้ามชาติกลุ่มเด็กที่เกิดหรือติดตามพ่อแม่ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติมาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ยังมีอยู่ค่อนข้างน้อยและจำกัด หากพิจารณาตามแนวทางการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย ซึ่งกำหนดระยะเวลาจำนวนปีที่แรงงานข้ามชาติสามารถทำงานในประเทศไทยได้ตามใบอนุญาตในการทำงานหรือ work permit ที่กำหนดเป็นระยะเวลาสูงสุดเพียง 4 ปี ประชากรเด็กข้ามชาติที่ย้ายถิ่นติดตามพ่อแม่แรงงานหรือเกิดคลอดและเติบโตในประเทศไทย น่าจะมีจำนวนไม่มาก อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริง งานศึกษาจำนวนหนึ่งที่มีการสำรวจภาคสนามในช่วงที่ผ่านมา พบว่า แรงงานข้ามชาติจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนรอยต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน มีระยะเวลาในการข้ามชาติและอาศัยอยู่ในประเทศไทยระยะเวลาโดยเฉลี่ยนานหลายปี บางงานศึกษาระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในประเทศ เฉลี่ยแล้วยาวนานเป็น 10 ปี (อภิชาติ จรัสฤทธิ์รงค์ และคณะ, 2557) ในระหว่างที่อาศัยทำงานอยู่ในประเทศไทย แรงงานข้ามชาติจำนวนมากแต่งงานสร้างครอบครัวและมีบุตรที่เกิดและเติบโตอยู่ในประเทศ จากข้อเท็จจริงตรงนี้ทำให้เชื่อได้ว่า จำนวนประชากรเด็กข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศ น่าจะมีตัวเลขที่สูงอยู่พอสมควร ซึ่งยังไม่มีแหล่งข้อมูลที่สามารถยืนยันจำนวนที่แน่ชัดได้

หนังสือฉบับนี้รวบรวมและนำเสนอข้อค้นพบจากการศึกษาในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดู การเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาของประชากรเด็กข้ามชาติ (0-14 ปี) ในครอบครัวแรงงานข้ามชาติ แนวโน้มผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่อาจมีต่อสถานการณ์ประชากรเด็กข้ามชาติในพื้นที่ โดยเฉพาะเกี่ยวกับ การเลี้ยงดู การเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษา และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและจัดการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่คำนึงถึงการพัฒนาศักยภาพคนุสรณ์ประชากรเด็กข้ามชาติอย่างเหมาะสม

ข้อค้นพบที่รวบรวมและนำเสนอมาจากการศึกษาซึ่งดำเนินการศึกษาในลักษณะการวิจัยเชิงบุกเบิก (exploratory research) ในพื้นที่อำเภอแม่สอด เนื่องด้วยประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ครอบครัวแรงงานข้ามชาติและประชากรเด็กข้ามชาติ เป็นกลุ่มประชากรที่ยังเข้าถึงได้ยาก และยังมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องในเชิงลึกค่อนข้างน้อย ในส่วนการคาดการณ์แนวโน้ม ผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่อาจจะมีต่อสถานการณ์ประชากรเด็กข้ามชาติ โดยเฉพาะในด้านการเลี้ยงดู การเข้าถึงบริการสุขภาพ และการศึกษา เป็นการประเมินจากการรับรู้และมุมมองของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ รวมถึง ผู้แทนภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่อำเภอแม่สอดที่เกี่ยวข้อง

ดำเนินการศึกษาอย่างไร

งานศึกษาที่อ้างอิงในหนังสือฉบับนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods) ประกอบด้วย การทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ

การทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Documentary research)

เป็นการทบทวนและสังเคราะห์สถานการณ์ประชากรเด็กข้ามชาติในประเทศไทย ในภาพรวมและในบริบทพื้นที่อำเภอแม่สอดจากรายงานและผลการศึกษาที่มีเกี่ยวกับการคาดประมาณจำนวนและการกระจายตัวของประชากรเด็ก ลักษณะทางประชากรและเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวแรงงานข้ามชาติและเด็กข้ามชาติ การเกิดและการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิด การเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติโดยครอบครัวแรงงานข้ามชาติ การเข้าถึงการศึกษาและรูปแบบของการศึกษาที่ได้รับ การเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพและบริการสุขภาพที่จำเป็น ความเปราะบางและสภาพปัญหาของกลุ่มประชากรเด็กข้ามชาติ นอกจากนี้เพื่อทบทวนการดำเนินงานตามนโยบายการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

อำเภอแม่สอด ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกลุ่มแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ เพื่อพิจารณาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงบริบทที่จะมีผลกระทบต่อสถานการณ์แรงงานข้ามชาติ ครอบครัวแรงงานข้ามชาติและประชากรเด็กข้ามชาติในพื้นที่ รวมถึงทิศทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะในงานด้านการจดทะเบียนและให้ใบอนุญาตในการทำงาน ด้านสุขภาพ และด้านการศึกษา

การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research)

การศึกษาเชิงปริมาณเป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามกับครอบครัวแรงงานข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด การดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยดำเนินการสำรวจเก็บข้อมูลครอบครัวแรงงานข้ามชาติ ในพื้นที่ด้วยแบบสอบถามอย่างมีโครงสร้าง (structured questionnaire) โดยพนักงานสัมภาษณ์ ซึ่งมีประเด็นข้อคำถามหลักๆ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานครอบครัวแรงงานข้ามชาติและสมาชิก เช่น เพศ อายุ การทำงานและประเภทงาน การมีเอกสารประจำตัว ประวัติการย้ายถิ่นและลักษณะการอยู่อาศัยในประเทศไทย เป็นต้น ข้อมูลเชิงลึกของสมาชิกที่เป็นประชากรข้ามชาติเด็กอายุ 0-14 ปี เช่น สถานที่เกิด การได้รับเอกสารรับรองและการจดทะเบียนการเกิด การได้รับวัคซีน หลักประกันสุขภาพ การศึกษา การเลี้ยงดูในช่วงอายุที่ผ่านมาและแผนการเลี้ยงดูของครอบครัวแรงงานจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่อายุ 15 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ยังมีข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลบุตรของแรงงานข้ามชาติอายุ 0-14 ปี ที่อาศัย ณ ประเทศต้นทาง ความรู้และทัศนคติของครอบครัวแรงงานข้ามชาติที่มีเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานที่เด็กข้ามชาติพึงได้รับอีกด้วย

การคำนวณตัวอย่างในพื้นที่ ใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรยามาเน่ (Yamane's formula) ซึ่งได้จำนวนตัวอย่างที่เหมาะสมประมาณ 250 ถึง 400 คน เพื่อเป็นตัวแทนกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาจึงกำหนดการสำรวจจำนวน 400 ครอบครัว การเก็บข้อมูลภาคสนามกระทำโดยผู้ควบคุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์ ที่สามารถสื่อสารภาษาเมียนมาได้ โดยผ่านการอบรมให้มีความเข้าใจเนื้อหาทั้งหมดของคำถามที่อยู่ในแบบสอบถามอย่างถ่องแท้

การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

การศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามกับตัวแทนกลุ่ม หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อำเภอแม่สอด ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการอภิปรายกลุ่ม (focus group discussion: FGD) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview: IDI) กับกลุ่มตัวอย่าง

1) **การอภิปรายกลุ่ม** กับตัวแทนครอบครัวแรงงานข้ามชาติ 4 กลุ่มๆ ละ 8-10 คน จำแนกเป็นกลุ่มครอบครัวที่มีเด็กข้ามชาติ อายุ 0-4 ปี กลุ่มครอบครัวที่มีเด็กข้ามชาติ อายุ 5-14 ปี การแบ่งกลุ่มผู้ปกครองหรือผู้ดูแลหลักของเด็กข้ามชาติตามอายุของเด็กข้ามชาติ ในส่วนนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการแบ่งกลุ่มอายุของเด็กข้ามชาติในการวิเคราะห์ ข้อมูลจากการศึกษาเชิงปริมาณ การศึกษาเชิงคุณภาพ จุดประสงค์หลักเพื่อประเมินการรับรู้ และมุมมองของผู้ดูแลหลักเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอด และผลกระทบที่จะมีต่อ การเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติ การเข้าถึงการศึกษา และบริการสุขภาพ

2) **การสัมภาษณ์เชิงลึก** กับตัวแทนจากหน่วยงานและองค์กรในพื้นที่ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการดำเนินการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติและประชากรกลุ่มติดตาม โดยเฉพาะเด็กข้ามชาติ เช่น คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก (ที่ดูแลพื้นที่อำเภอแม่สอด) สำนักงานทะเบียนราษฎร โรงพยาบาลอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน ศูนย์เรียนรู้ และสถานบริการทางสุขภาพที่ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน (community-based organization: CBO) หรือผู้นำชุมชนไทยและผู้นำชุมชนแรงงานข้ามชาติ รวมถึง ตัวแทนผู้ประกอบการหรือสถานประกอบการภาคเอกชน โดยในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แนวคำถาม (guideline of questions) ถูกพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ในประเด็นต่างๆ เช่น พันธกิจและบทบาทของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มข้ามชาติในพื้นที่รวมถึงประชากรเด็ก มุมมองและความคาดหวังเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของเด็กข้ามชาติในพื้นที่ การคาดการณ์ผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็น

เขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอด ที่จะมีต่อการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสถานการณ์เด็กข้ามชาติในเรื่องจำนวน การเลี้ยงดูของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ สุขภาพ การศึกษา การเข้าถึงสิทธิและบริการพื้นฐานที่จำเป็น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

จริยธรรมการวิจัย

เครื่องมือทุกชุดที่ใช้ในการศึกษา ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ COA. No. 2018/10-307

นิยามศัพท์เฉพาะ

- **ประชากรเด็กข้ามชาติ** ในที่นี้ หมายถึง ประชากรเด็กอายุระหว่าง 0-14 ปี ที่ไม่มีสัญชาติไทยอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก กับครอบครัวที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ย้ายถิ่นจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเมียนมา ซึ่งอาจจะเกิด หรือ ไม่ได้เกิดในประเทศไทย แต่ไม่รวมกลุ่มเด็กที่อาศัยอยู่ในประเทศเมียนมาข้ามพรมแดนเข้ามาศึกษาหรือรับบริการทางสุขภาพในประเทศไทย และไม่รวมกลุ่มเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัว แต่อาศัยอยู่ในที่พักพิงชั่วคราว (shelter) ขององค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่เด็กข้ามชาติที่เป็นเด็กกำพร้าหรือถูกทอดทิ้ง

- **ครอบครัวแรงงานข้ามชาติ** หมายถึง ครอบครัวแรงงานที่ไม่มีสัญชาติไทย ย้ายถิ่นจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเมียนมา เข้ามาอาศัยและทำงานอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือน โดยรวมทั้งกลุ่มที่มีเอกสารและไม่มีเอกสารตรวจคนเข้าเมืองและใบอนุญาตทำงาน

- การเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติ ในการศึกษาี้ ครอบคลุม 4 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่
 - 1) สถานที่ในการเลี้ยงดู หมายถึง สถานที่ที่ครอบครัวแรงงานข้ามชาติเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติในแต่ละช่วงอายุ จำแนกเป็น ในอำเภอแม่สอด
 - 2) ผู้ดูแลหลักในการเลี้ยงดู หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทหลักในการเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติในแต่ละช่วงอายุ จำแนกเป็น พ่อและแม่ดูแลร่วมกัน พ่อดูแลเป็นหลัก แม่ดูแลเป็นหลัก ปู่ย่าตายายดูแลเป็นหลัก ญาติหรือบุคคลอื่นๆ ดูแลเป็นหลัก
 - 3) การได้รับการศึกษา หมายถึง สถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติในแต่ละช่วงอายุ จำแนกเป็น ไม่ได้การศึกษาหรือไม่ได้กำลังเรียน ได้รับการศึกษาหรือเรียนในประเทศต้นทาง ได้รับการศึกษาหรือเรียนในไทยในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน ได้รับการศึกษาหรือเรียนในโรงเรียนไทย
 - 4) การมีหลักประกันทางสุขภาพ หมายถึง การมีประกันสุขภาพที่สามารถช่วยให้เด็กข้ามชาติสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น เมื่อเจ็บป่วยโดยได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการรักษา หรือรับบริการสุขภาพนั้น

เกี่ยวกับการเลี้ยงดูทั้ง 4 ประเด็นนี้ ครอบคลุมช่วงอายุของเด็กข้ามชาติตั้งแต่แรกเกิดถึง 14 ปี ในบางช่วงอายุที่เกินกว่าอายุ ณ ปัจจุบันของเด็กข้ามชาติ การเก็บข้อมูลในเรื่องนี้มีลักษณะเป็นการสอบถาม "แผนการ" ของครอบครัวแรงงานข้ามชาติที่มีต่อการเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติ ในบางครั้งในการกล่าวถึงจึงอาจใช้คำว่า "การเลี้ยงดูและแผนการเลี้ยงดู" ควบคู่กัน

- การเข้าถึงการศึกษา หมายถึง สถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติระหว่างที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย จำแนกเป็น ไม่ได้การศึกษาหรือไม่ได้กำลังเรียน ได้รับการศึกษาหรือเรียนในไทยในศูนย์เรียนรู้ (ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่) และได้รับการศึกษาหรือเรียนในโรงเรียนไทย

- การเข้าถึงบริการสุขภาพ หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นของประชากรเด็กข้ามชาติ ซึ่งครอบคลุมทั้งบริการสุขภาพในด้านการส่งเสริมและป้องกันสุขภาพ บริการการรักษาสุขภาพและการฟื้นฟูที่จำเป็นเมื่อเจ็บป่วย โดยในการศึกษานี้ ประเมินจากการมีหรือไม่มีประกันสุขภาพของเด็กข้ามชาติ

- ผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในการศึกษาี้ หมายถึง การรับรู้และมุมมองของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ รวมถึง ผู้แทนภาคส่วนต่างๆ ต่อการพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่มีแนวโน้มหรืออาจจะมีผลกระทบต่อสถานการณ์ประชากรเด็กข้ามชาติในพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านการเลี้ยงดู การเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษา

2

ทำความเข้าใจ
เด็กข้ามชาติ
และครอบครัว

สถานการณ์ประชากร: เด็กข้ามชาติ (ในแม่สอด)

อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของประชากรข้ามชาติทางเชื้อชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลต่อความหลากหลายของครอบครัวแรงงานข้ามชาติและเด็กข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ประกอบด้วยกลุ่มที่มีชาติพันธุ์พม่า กะเหรี่ยง มอญ ไทใหญ่ หรือ บังคลาเทศซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ครอบครัวประชากรข้ามชาติ ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มผู้พลัดถิ่นจากประเทศเมียนมาที่หลบหนีเข้าเมืองมาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและกำหนดให้มีเลขประจำตัว 13 หลัก (ขึ้นต้นด้วยเลข 6) ขณะที่อีกส่วนเป็นกลุ่มที่หลบหนีเข้าเมืองไม่มีเอกสาร หรือย้ายถิ่นเข้ามาทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายในช่วงไม่นานมานี้ ซึ่งทำให้เด็กข้ามชาติที่อาศัยในพื้นที่มีทั้งกลุ่มที่เกิดและเติบโตในประเทศไทย และกลุ่มที่เกิดในประเทศเมียนมา โดยย้ายถิ่นฐานตามพ่อแม่ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย

เด็กข้ามชาติที่เกิดจากพ่อแม่ซึ่งเข้ามาทำงานในประเทศไทยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ได้ดำเนินการจดทะเบียนประวัติ หรืออย่างน้อยมีหลักฐานการจดทะเบียนประวัติเพื่อได้รับอนุญาตอยู่อาศัยชั่วคราว เมื่อเกิดในไทยแล้ว จดทะเบียนการเกิดจะได้รับเลขประจำตัว 13 หลักที่ขึ้นต้นด้วยเลข 00 สำหรับกลุ่มที่เกิดจากพ่อแม่ซึ่งเข้ามาทำงานในประเทศไทยโดยไม่มีเอกสารหรือหลักฐานแสดงตัวตน เมื่อเกิดในไทยและจดทะเบียนการเกิดจะได้เลขประจำตัว 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข 0 ซึ่งแสดงถึงการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน

ในการกำหนดตัวเลขแรกของเลขประจำตัว 13 หลัก นายทะเบียนผู้ดำเนินการจดทะเบียนจะยึดสถานะของพ่อหรือแม่ที่ดีที่สุดสำหรับเด็กข้ามชาติ สำหรับเด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งที่เกิดในประเทศเพื่อนบ้านและย้ายถิ่นฐานตามพ่อแม่ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ซึ่งไม่มีเอกสารหรือหลักฐานแสดงตัว รวมถึง เด็กข้ามชาติที่เกิดในประเทศไทย แต่ไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนการเกิดที่ถูกต้อง หากเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนรัฐไทยและได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติจะได้รับบัตรประจำตัวซึ่งมีอายุบัตร 10 ปี มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยเลข 0 ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน การได้รับบัตรดังกล่าวมีประโยชน์ต่อเด็กและครอบครัว ในการแสดงตัวตนที่สามารถเชื่อมโยงไปยังข้อมูลทะเบียนประวัติของตัวเด็กหรือนักเรียนได้ และมีประโยชน์ต่อโรงเรียนในการขอรับงบประมาณสนับสนุนการศึกษารายหัว อย่างไรก็ตาม ในทางกฎหมาย ยังไม่ได้เป็นเอกสารที่แสดงถึงการได้รับอนุญาตให้พำนักอยู่ในประเทศไทยอย่างถูกต้อง

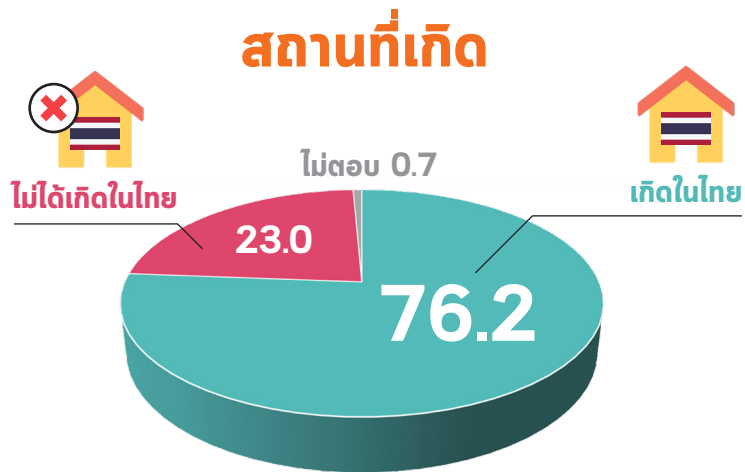
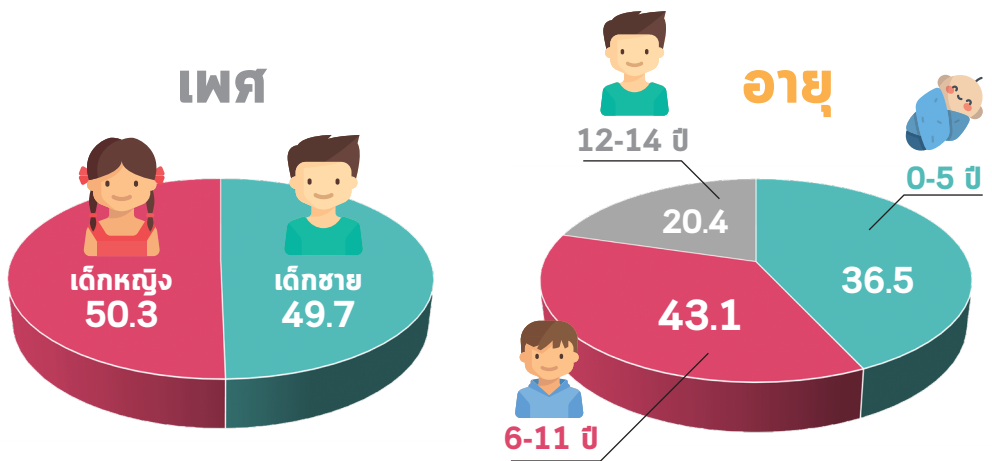
เด็กข้ามชาติที่อาจจะเกิดในประเทศไทยแต่ไม่ได้ทำการจดทะเบียนการเกิด (ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการตกเป็น “คนไร้รัฐ” เนื่องจากไม่มีเอกสารหลักฐานแสดงการเกิดหรือมีตัวตน) หรือเกิดในประเทศเพื่อนบ้านแล้วข้ามแดนเข้ามา ไม่ได้เข้าเรียนในสถานศึกษาของไทยหรือศูนย์เรียนรู้ที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและออกบัตรประจำตัวให้ ซึ่งถือเป็นกลุ่มเด็กข้ามชาติไม่มีเอกสาร หรือ undocumented migrant children ในพื้นที่แม่สอดคาดว่ามีอยู่เป็นจำนวนพอสมควร

สำหรับการคาดการณ์จำนวนเด็กข้ามชาติทั้งหมดในพื้นที่อำเภอแม่สอด อ้างอิง ข้อมูลสถิติของ ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว หรือ Migrant Education Coordinating Center (MECC) ภายใต้การดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตาก (สพป.) ที่ 2 และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คาดว่าจำนวนเด็กข้ามชาติ เฉพาะในวัยเรียนที่อายุ 5-6 ปี ขึ้นไป มีจำนวนรวมกว่า 30,000 คน ในจำนวนนี้ เป็นกลุ่มที่กำลังศึกษาอยู่ในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ขึ้นอยู่กับ MECC ประมาณ 13,000 คน ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่พักอาศัยอยู่ใน shelter และเรียนใน ศูนย์เรียนรู้ภายใต้การดูแลขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือองค์กรทางศาสนาที่ไม่มีพ่อแม่ เนื่องจากถูกทอดทิ้ง พ่อแม่เสียชีวิต หรือครอบครัวอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา ในโรงเรียนไทย ประมาณ 10,000 คน ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นกลุ่มที่มีการเดินทางไปกลับข้ามแดนเพื่อมา ศึกษาในประเทศไทย และที่อยู่นอกระบบการศึกษา คาดว่ามีอีกประมาณ 10,000 คน

ด้านสถานที่เกิด เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดในประเทศไทยและถูกเลี้ยงดู ในประเทศไทย ขณะที่อีกจำนวนหนึ่งเกิดในประเทศเมียนมาและติดตามพ่อแม่ที่เข้ามา ทำงาน เหตุผลหลักที่พ่อแม่ข้ามชาติตัดสินใจเลี้ยงดูบุตรในประเทศ ได้แก่ ความต้องการ ในการที่จะดูแลและเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง รวมถึง ปัจจัยความต้องการอยากให้บุตรได้ มีโอกาสเรียนหนังสือในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียนไทยหรือศูนย์เรียนรู้ขององค์กร พัฒนาเอกชน ซึ่งพ่อแม่ข้ามชาติส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะช่วยให้บุตรสามารถเข้าใจและสื่อสาร ภาษาไทยได้ จำนวนหนึ่งมีความเห็นว่าโอกาสทางการศึกษาและการเข้าถึงบริการสุขภาพ ในประเทศไทยนั้นดีกว่าในประเทศเมียนมา ซึ่งในระยะยาวการอยู่อาศัยและเติบโตใน ประเทศไทย น่าจะสามารถช่วยเพิ่มโอกาสในการมีงานทำในประเทศไทยที่ดีกว่าในประเทศ ของตน สำหรับครอบครัวแรงงานข้ามชาติจำนวนหนึ่ง เจื่อนไซที่ครอบครัวไม่มีญาติอยู่ใน ประเทศต้นทาง หรือไม่สามารถเดินทางกลับไปใช้ชีวิตในประเทศต้นทางได้และจำเป็นต้อง อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะยาวหรือเป็นการถาวร การเลี้ยงและดูแลบุตรที่เป็น เด็กข้ามชาติในประเทศไทย จึงเป็นสถานการณ์ที่เลือกไม่ได้ แม้พ่อแม่และสมาชิก ในครอบครัวจะไม่มีเอกสารทางกฎหมายที่ถูกต้องในการอยู่อาศัยและทำงาน

ในขณะที่เดียวกัน มีเด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งซึ่งเกิดและได้รับการจดทะเบียนการเกิดในประเทศไทย แต่พ่อแม่ตัดสินใจส่งลูกกลับไปเลี้ยงดูในประเทศต้นทาง เหตุผลหลักมาจากการที่พ่อแม่ต้องทำงานเพื่อมีรายได้ จึงไม่มีเวลาและความสามารถที่จะดูแลเลี้ยงดูบุตรได้เต็มที่ จึงส่งกลับไปให้ญาติหรือครอบครัวที่ยังมีอยู่ในประเทศต้นทางช่วยดูแล โดยส่วนใหญ่ที่พบเป็นกลุ่มเด็กข้ามชาติที่พ่อแม่ทำงานในภาคการเกษตร หรือรับจ้างทั่วไปที่ได้รับค่าจ้างเป็นอัตรารายวัน มีรายได้ไม่แน่นอนจากการที่มีงานทำไม่ต่อเนื่อง เป็นกลุ่มที่มีที่พักอาศัยไม่แน่นอนและมีแนวโน้มในการย้ายที่อยู่ค่อนข้างบ่อย ซึ่งทำให้การเลี้ยงดูบุตรเป็นไปได้ยากและไม่สะดวก

จากการศึกษาเชิงปริมาณด้วยการสำรวจครัวเรือนประชากรข้ามชาติในพื้นที่ โดยได้ข้อมูลเด็กข้ามชาติ ตัวอย่างจำนวน 803 คน จาก 402 ครอบครัตัวอย่าง พบว่าสัดส่วนมีเด็กชายและเด็กหญิงใกล้เคียงกัน ในด้านอายุ การศึกษานี้แบ่งกลุ่มอายุเด็กข้ามชาติออกเป็น 3 กลุ่มอายุคือ 1) ก่อนวัยเรียน อายุ 0-5 ปี 2) ประถมศึกษาตอนต้น อายุ 6-11 ปี และ 3) ประถมศึกษาตอนปลาย อายุ 12-14 ปี จากการสำรวจ พบเด็กส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 6-11 ปี รองลงมาคือ ในช่วงอายุ 0-5 ปี และ ในช่วงอายุ 12-14 ปี ตามลำดับ โดยมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 7.23 ปี ด้านสถานที่เกิดของเด็กข้ามชาติการพบว่าเด็กส่วนใหญ่ กว่าร้อยละ 75 เกิดในประเทศไทย

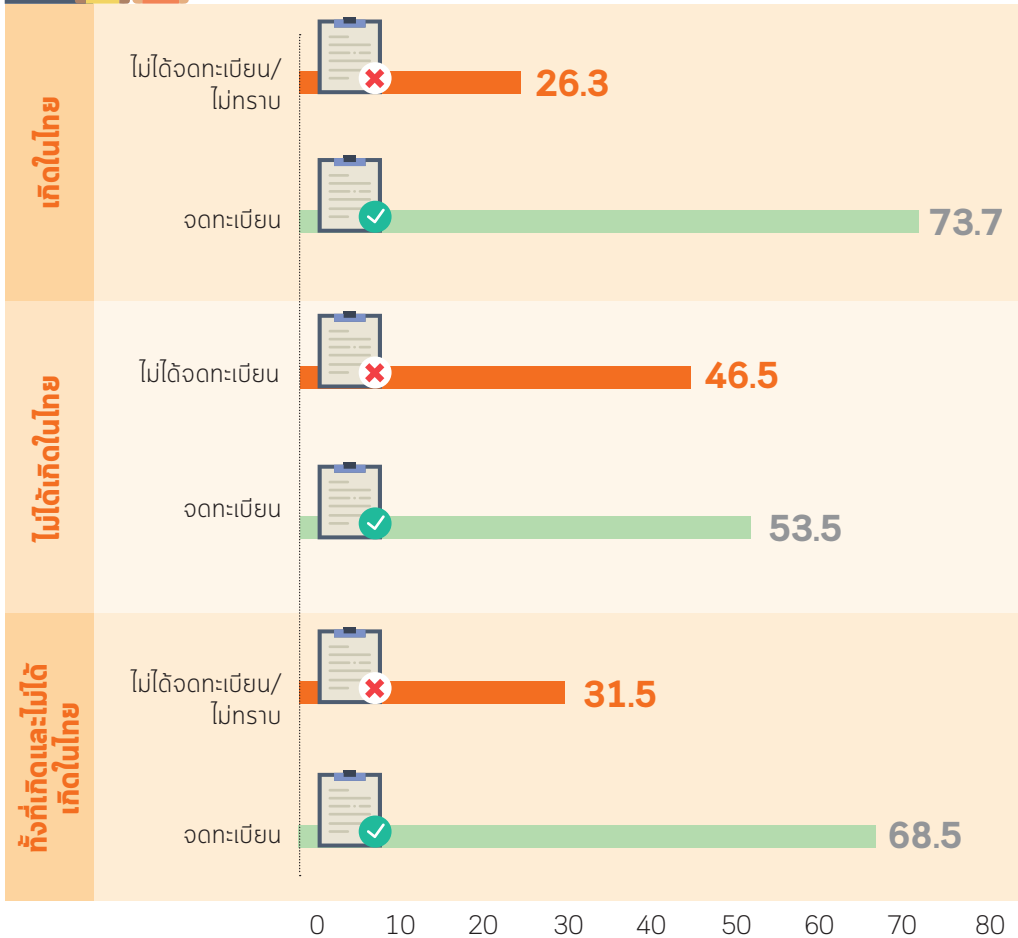

ภาพ 2.1 เพศ อายุ สถานที่เกิด ของเด็กข้ามชาติ

สำหรับการจดทะเบียนการเกิด เด็กข้ามชาติที่ไม่ได้เกิดในไทยจำนวน 185 คน ในจำนวนนี้ พบว่า ครึ่งหนึ่งได้จดทะเบียนการเกิด ส่วนเด็กข้ามชาติที่เกิดในไทยจำนวน 612 คน ในจำนวนนี้ พบว่า ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 ได้จดทะเบียนการเกิด ในภาพรวม เด็กข้ามชาติทั้งหมด ทั้งที่เกิดและไม่ได้เกิดในไทยจำนวน 803 คน พบว่าส่วนใหญ่ได้จดทะเบียนการเกิด

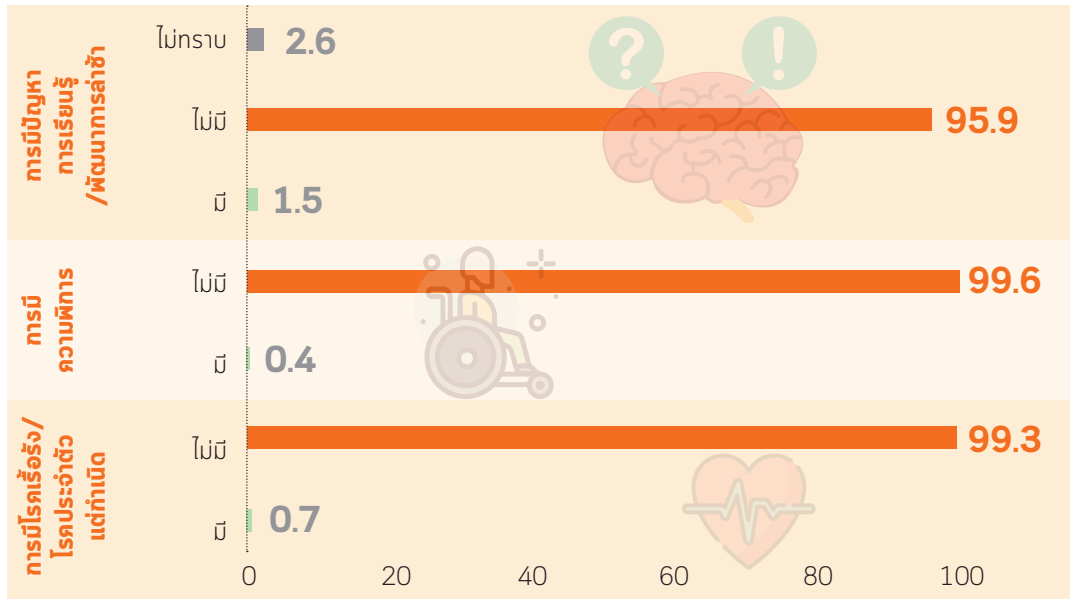

การจดทะเบียนเกิด

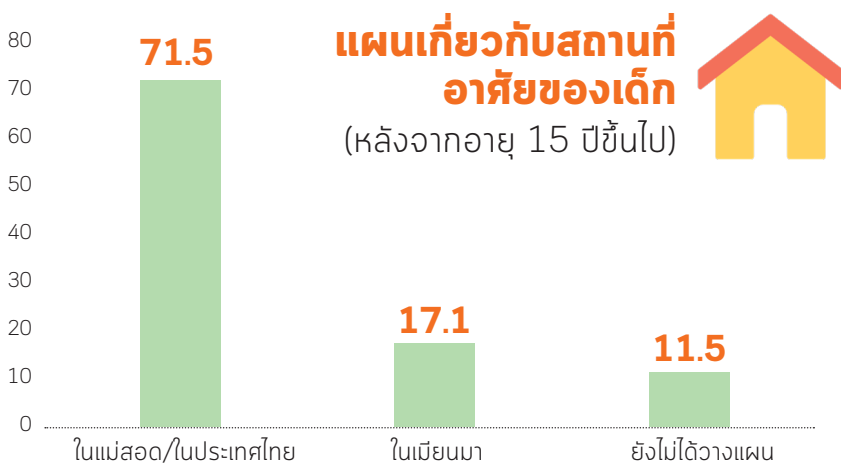
ภาพ 2.2 การจดทะเบียนเกิด ของเด็กข้ามชาติ

ข้อมูลด้านสุขภาพของเด็กข้ามชาติ พบว่า เกี่ยวกับโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัวแต่กำเนิดพบน้อยมาก โดยพบเพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้น เช่นเดียวกับความพิการของเด็กข้ามชาติพบน้อยมากเช่นเดียวกัน เพียงร้อยละ 0.3 เท่านั้น สำหรับการมีปัญหาการเรียนรู้อหรือพัฒนาการล่าช้าพบไม่มากนักเพียงร้อยละ 1.5 เท่านั้น

ภาพ 2.3 ข้อมูลสุขภาพ ของเด็กข้ามชาติ

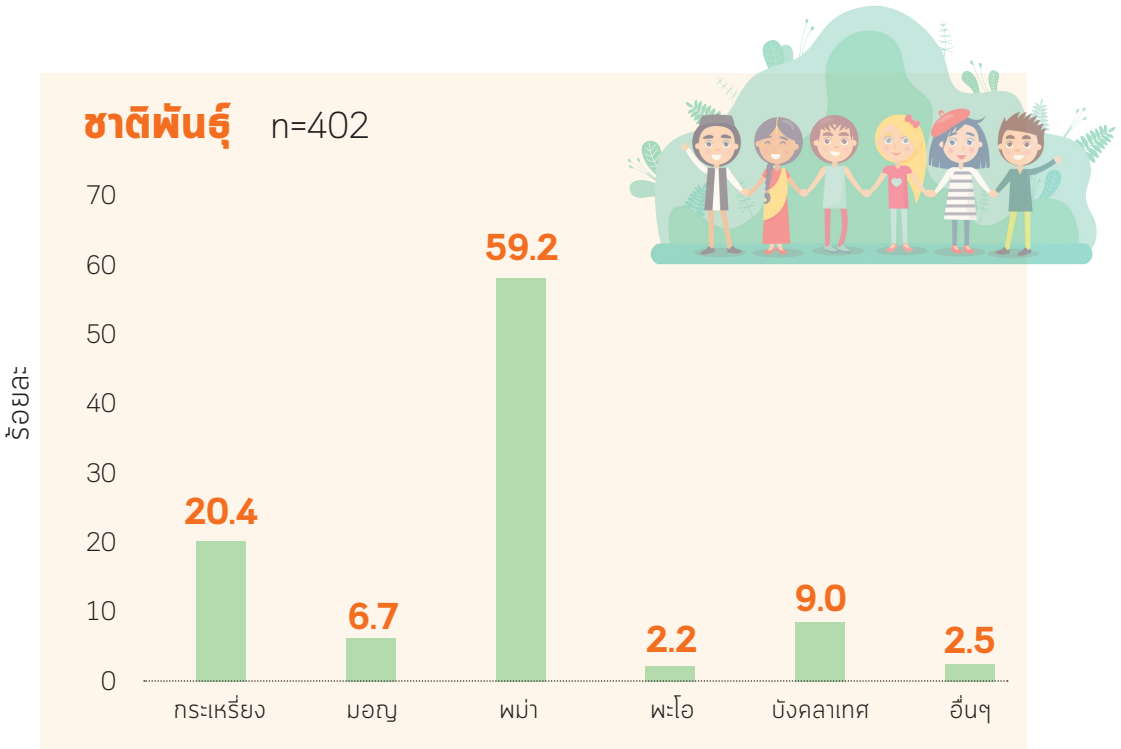
เกี่ยวกับแผนของครอบครัว ในเรื่องสถานที่อาศัยของเด็กข้ามชาติหลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป พบว่าครอบครัวเด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ มีแผนที่จะให้เด็กข้ามชาติอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดประเทศไทยถึงร้อยละ 70 รองลงมาคืออยู่ในเมียนมา นอกจากนี้พบว่ากว่าร้อยละ 10 ยังไม่ได้มีการวางแผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็กข้ามชาติ

ภาพ 2.4 แผนการอยู่อาศัยของเด็กข้ามชาติ

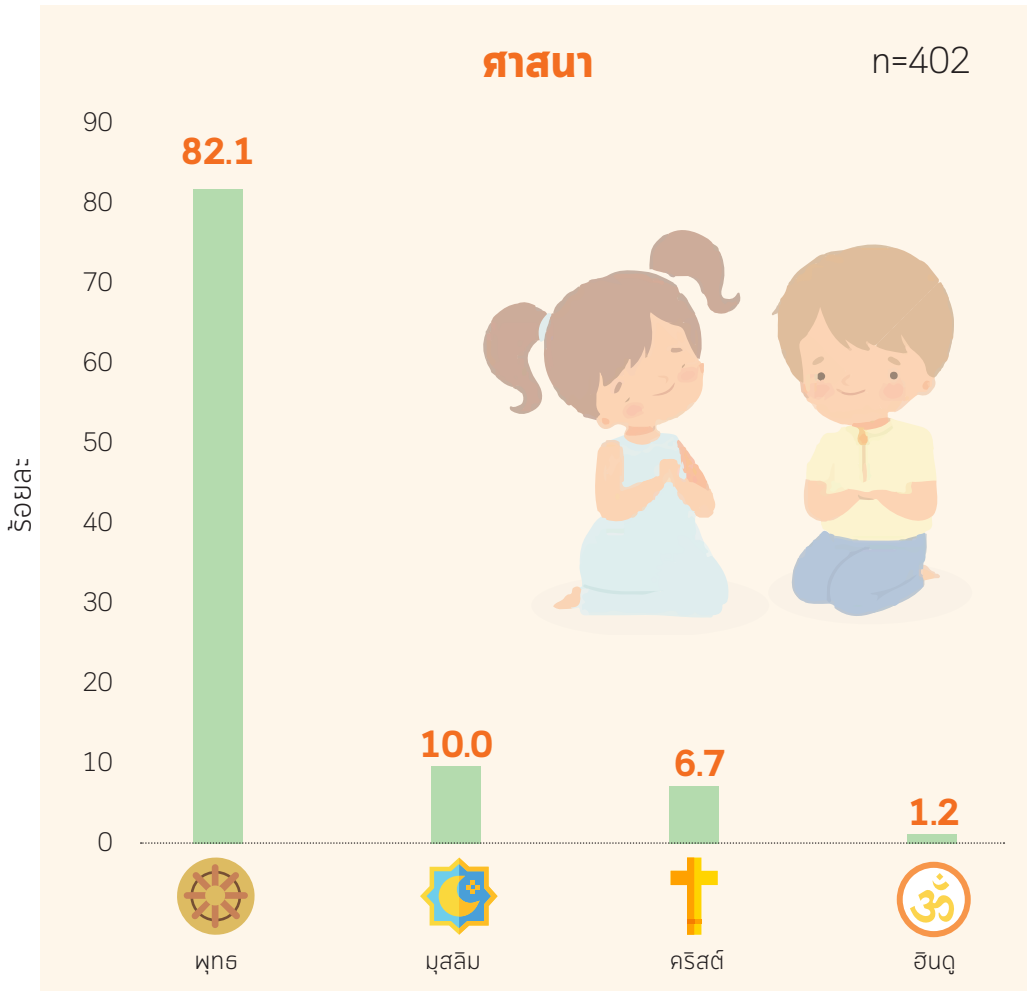
ครอบครัวเด็กข้ามชาติ

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากครอบครัวประชากรข้ามชาติ จำนวน 402 ครอบครัว ในด้านคุณลักษณะทั่วไป พบว่า ครอบครัวเด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 60 มีชาติพันธุ์เป็นพม่า รองลงมาร้อยละ 20 เป็นชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และชาติพันธุ์บังคลาเทศ มอญ พบบ้างไม่ถึงร้อยละ 10 สำหรับชาติพันธุ์อื่นๆ (พะโอ ฉาน ยะไข่ คาฉญา) พบว่ามีบ้างเล็กน้อย

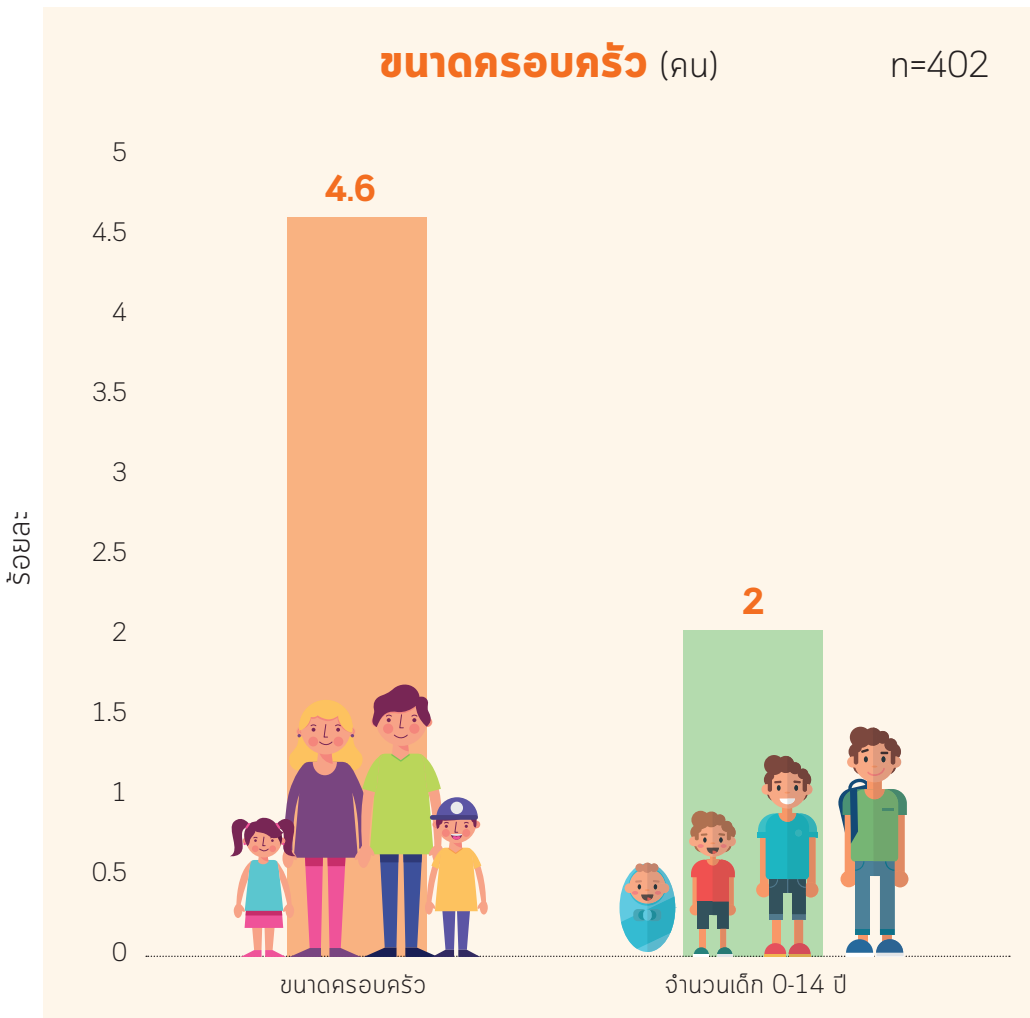
ภาพ 2.5 ชาติพันธุ์ ครอบครัวเด็กข้ามชาติ

ครอบครัวเด็กข้ามชาติส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ถึงกว่าร้อยละ 80 รองลงมาคือมุสลิม คริสต์ และศาสนาฮินดู ตามลำดับ

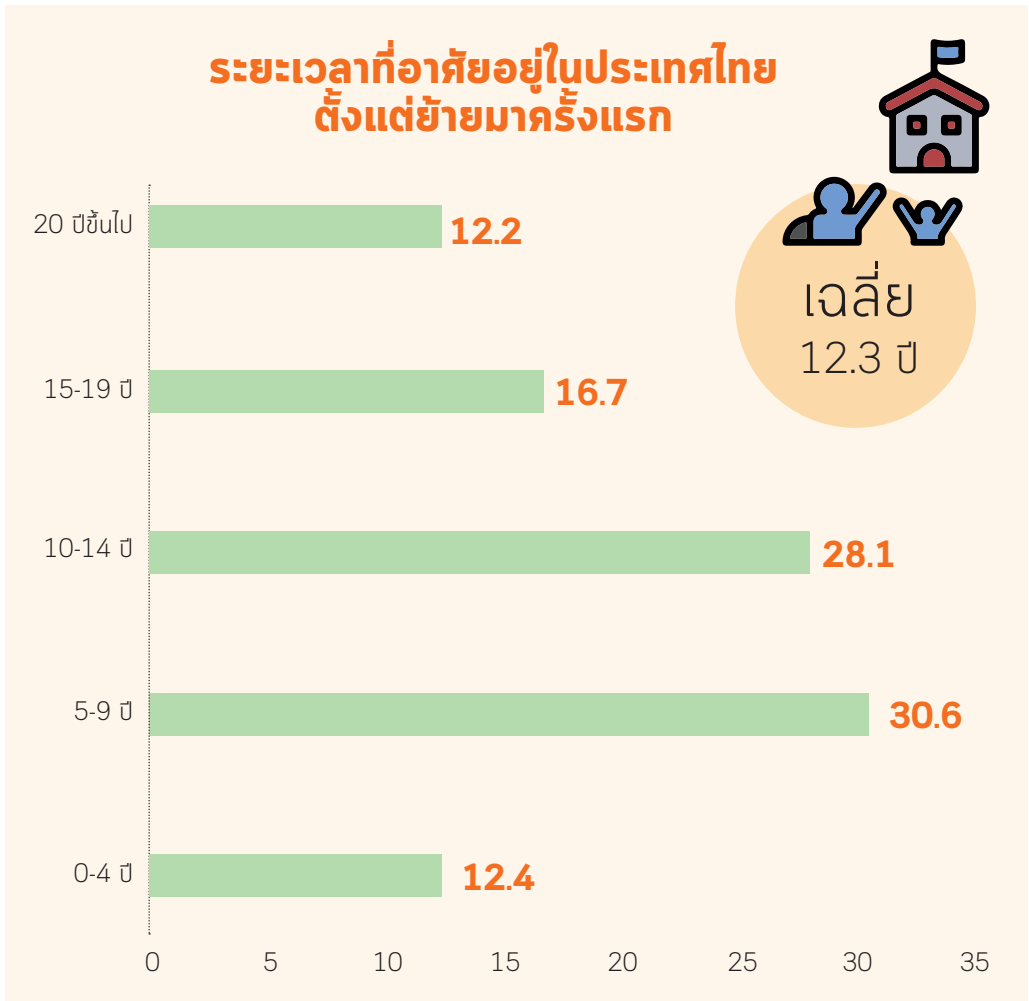
ภาพ 2.6 ศาสนา ครอบครัวเด็กข้ามชาติ

สำหรับขนาดของครอบครัว พบว่า ครอบครัวเด็กข้ามชาติมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.6 คน มีจำนวนเด็กข้ามชาติในครอบครัวที่อายุ 0-14 ปี เฉลี่ยอยู่ที่ 2 คน ครอบครัวเด็กข้ามชาติ พบว่า มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนค่อนข้างอยู่ที่ 2,170 บาท

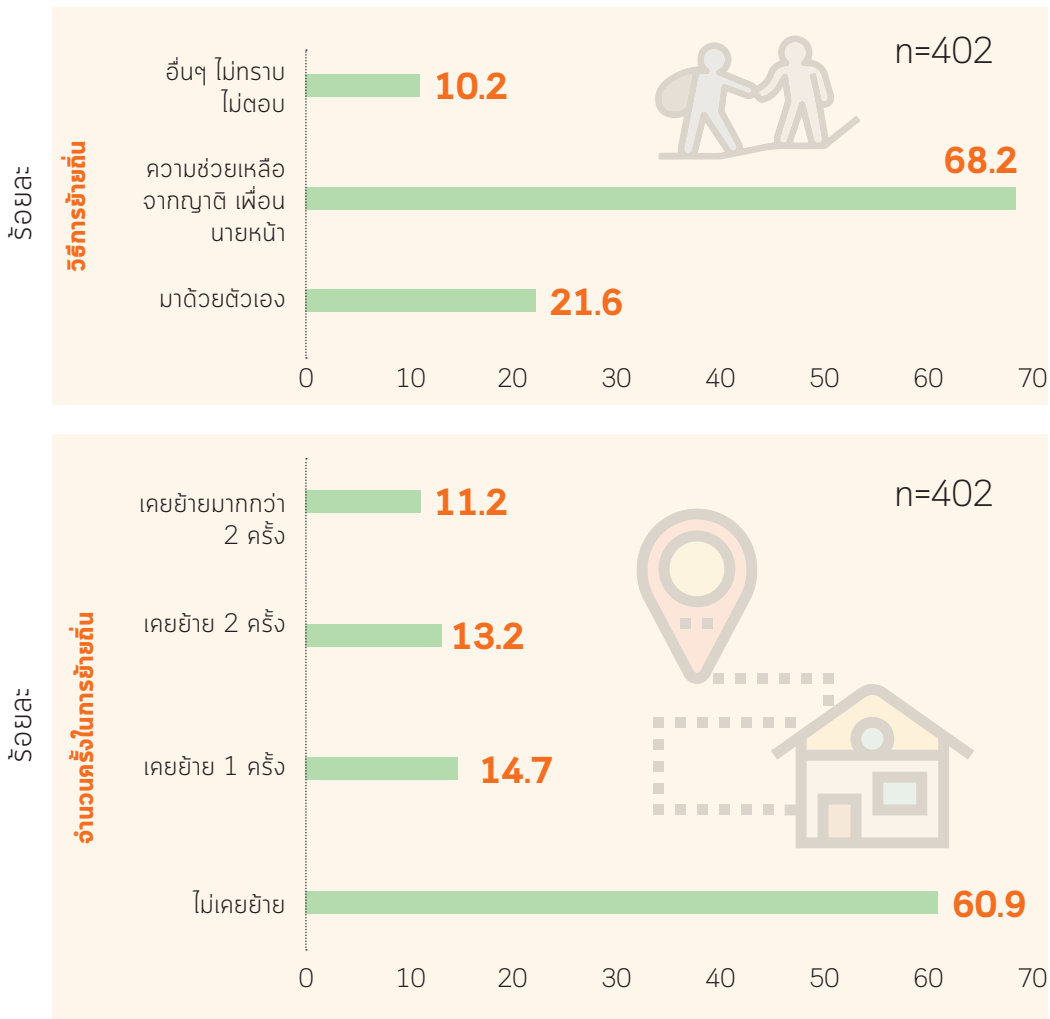
ภาพ 2.7 ขนาดครอบครัวเด็กข้ามชาติ

เกี่ยวกับปัจจัยการย้ายถิ่นของครอบครัวข้ามชาติ การศึกษานี้พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีระยะเวลารวมอยู่อาศัยในประเทศไทย ตั้งแต่ย้ายมาครั้งแรกอยู่ที่ 5-9 ปี (ร้อยละ 30.6) รองลงมาคืออยู่ 10-14 ปี, 15-19 ปี, 0-4 ปี และ 20 ปีขึ้นไป ตามลำดับ เฉลี่ยระยะเวลาที่อยู่อาศัยในประเทศไทยตั้งแต่ย้ายมาครั้งแรกอยู่ที่ 12.3 ปี

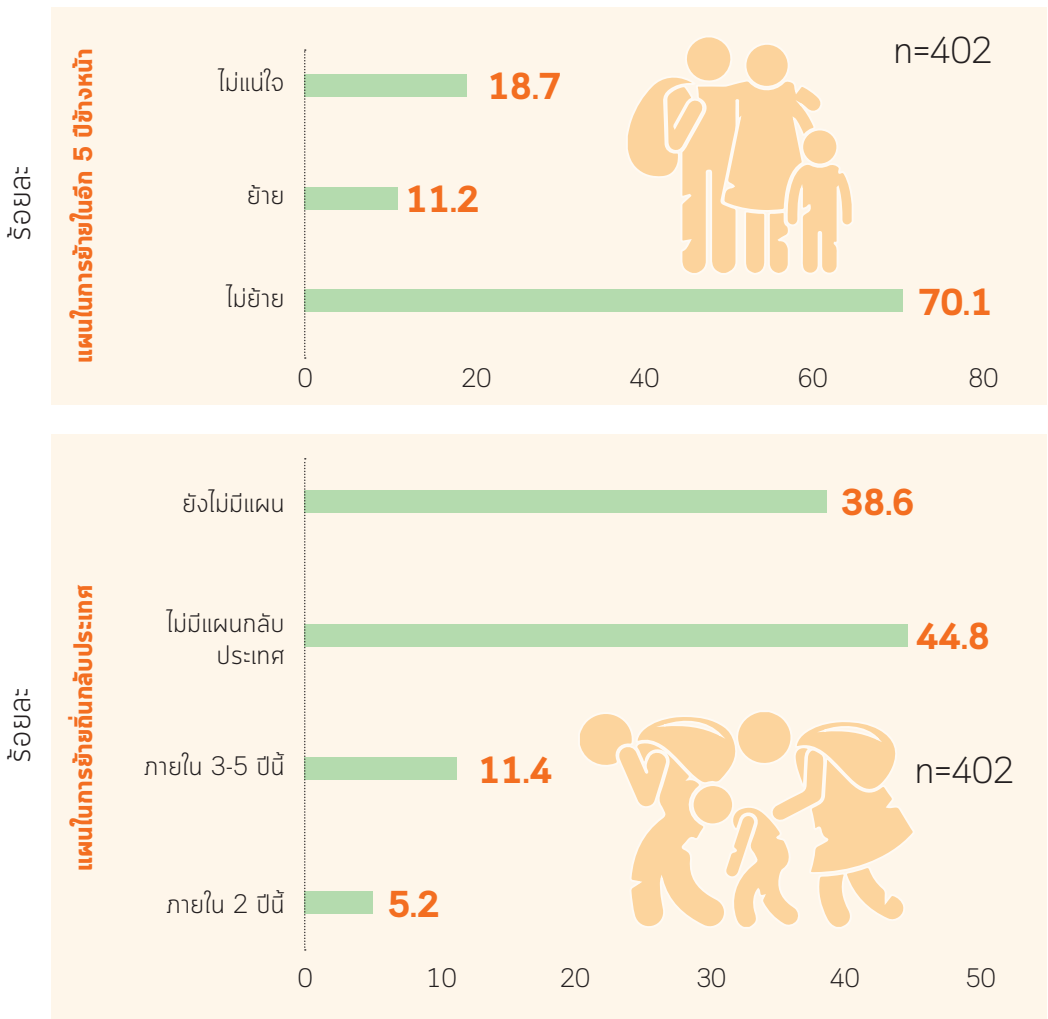
ภาพ 2.8 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ครอบครัวเด็กข้ามชาติ

สำหรับวิธีการในการย้ายเข้ามาประเทศไทย พบว่า ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 68 ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนหรือญาติ รองลงมาคือการย้ายมาด้วยตัวเอง ร้อยละ 21.6 ส่วนการย้ายถิ่นภายในประเทศไทย พบว่า ครอบครัวเด็กข้ามชาติเมื่อย้ายมาอยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะไม่ย้ายไปไหน หากย้ายพบว่า ส่วนใหญ่เคยย้ายถิ่นภายในประเทศไทย 1 ครั้ง รองลงมาคือ เคยย้ายถิ่นภายในประเทศไทย 2 ครั้ง และเคยย้ายมากกว่า 2 ครั้งขึ้นไปตามลำดับ

ภาพ 2.9 วิธีการย้ายถิ่นและจำนวนการย้ายถิ่น ครอบครัวเด็กข้ามชาติ

สำหรับแผนอนาคตในอีก 5 ปี ข้างหน้าจะย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 จะไม่ย้ายไปอยู่ที่อื่น รองลงมาคือ ยังไม่แน่ใจว่าจะย้ายหรือไม่ สำหรับครอบครัวที่จะย้าย พบว่า มีบ้างเล็กน้อยประมาณร้อยละ 11 สำหรับแผนในการย้ายกลับประเทศต้นทางไม่ว่าจะย้ายกลับในระยะยาวหรือย้ายกลับถาวร พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งไม่มีแผนกลับประเทศ สำหรับครอบครัวที่มีแผนย้ายกลับประเทศ พบว่า กว่าร้อยละ 10 มีแผนจะย้ายกลับภายใน 3-5 ปีนี้

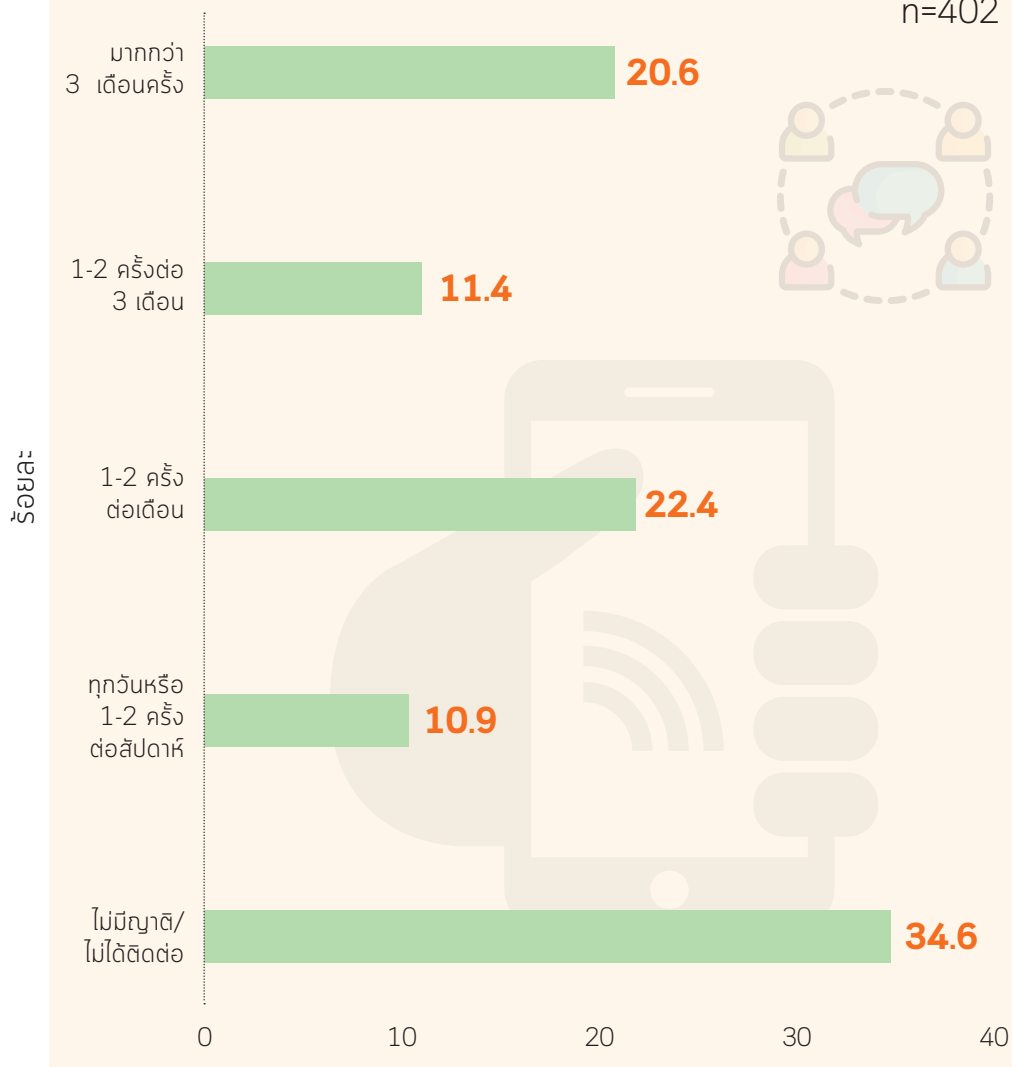

ภาพ 2.10 แผนการย้ายถิ่น ครอบครัวเด็กข้ามชาติ

สำหรับการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวในประเทศต้นทาง ในรอบปีที่ผ่านมา พบว่า ร้อยละ 34.6 ไม่มีญาติอยู่ฝั่งเมียนมาเลยไม่ได้ติดต่อกลับ สำหรับครอบครัวที่มีญาติอยู่ฝั่งเมียนมา การติดต่อสื่อสารกับครอบครัวในประเทศต้นทาง โดยส่วนใหญ่จะติดต่อกลับไป 1-2 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 22.4 รองลงมา คือ มากกว่า 3 เดือนครั้งร้อยละ 20.6 และอีก 1-2 ครั้งต่อ 3 เดือน พบร้อยละ 11.4 ส่วนการติดต่อทุกวันหรือ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ พบร้อยละ 10.9

การติดต่อกับครอบครัวในประเทศต้นทาง

n=402

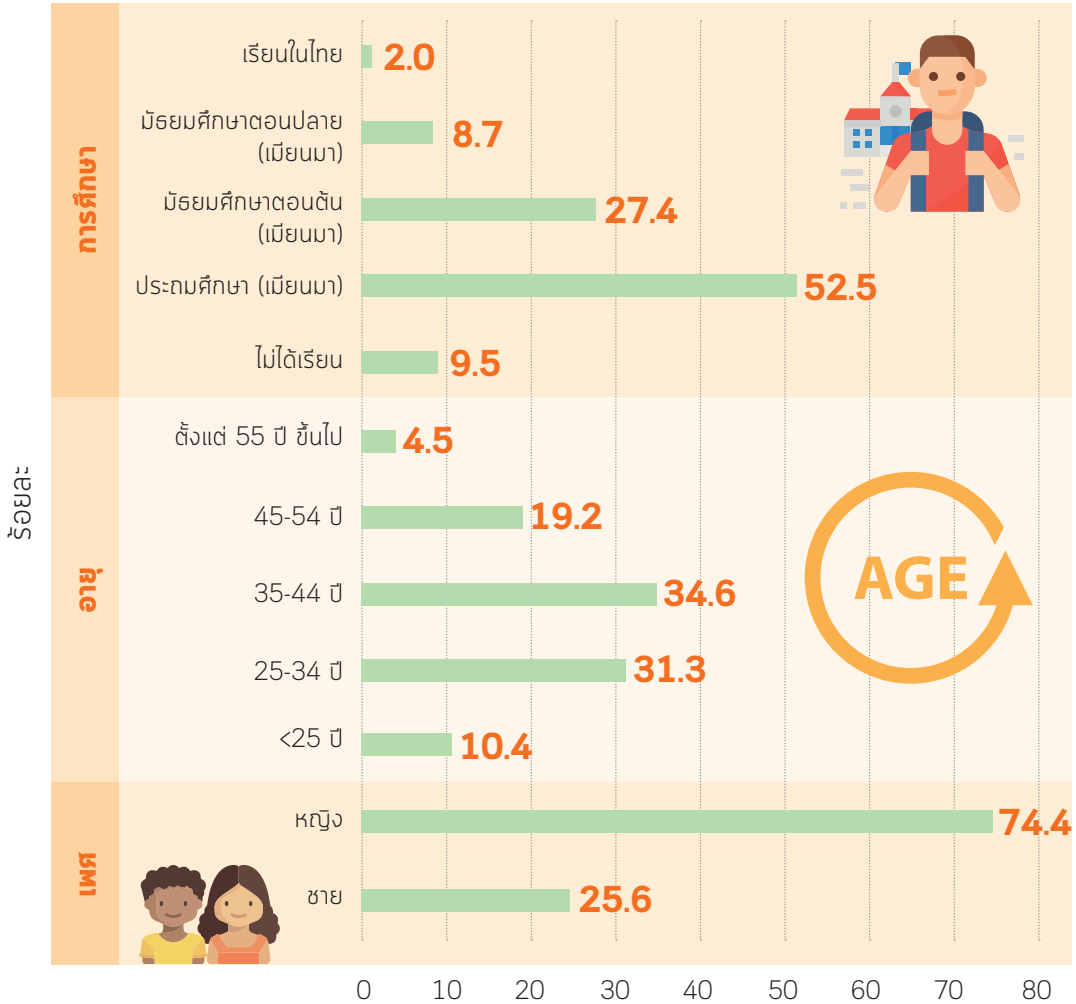

ภาพ 2.11 การติดต่อกับประเทศต้นทาง ครอบครัวเด็กข้ามชาติ

ผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ

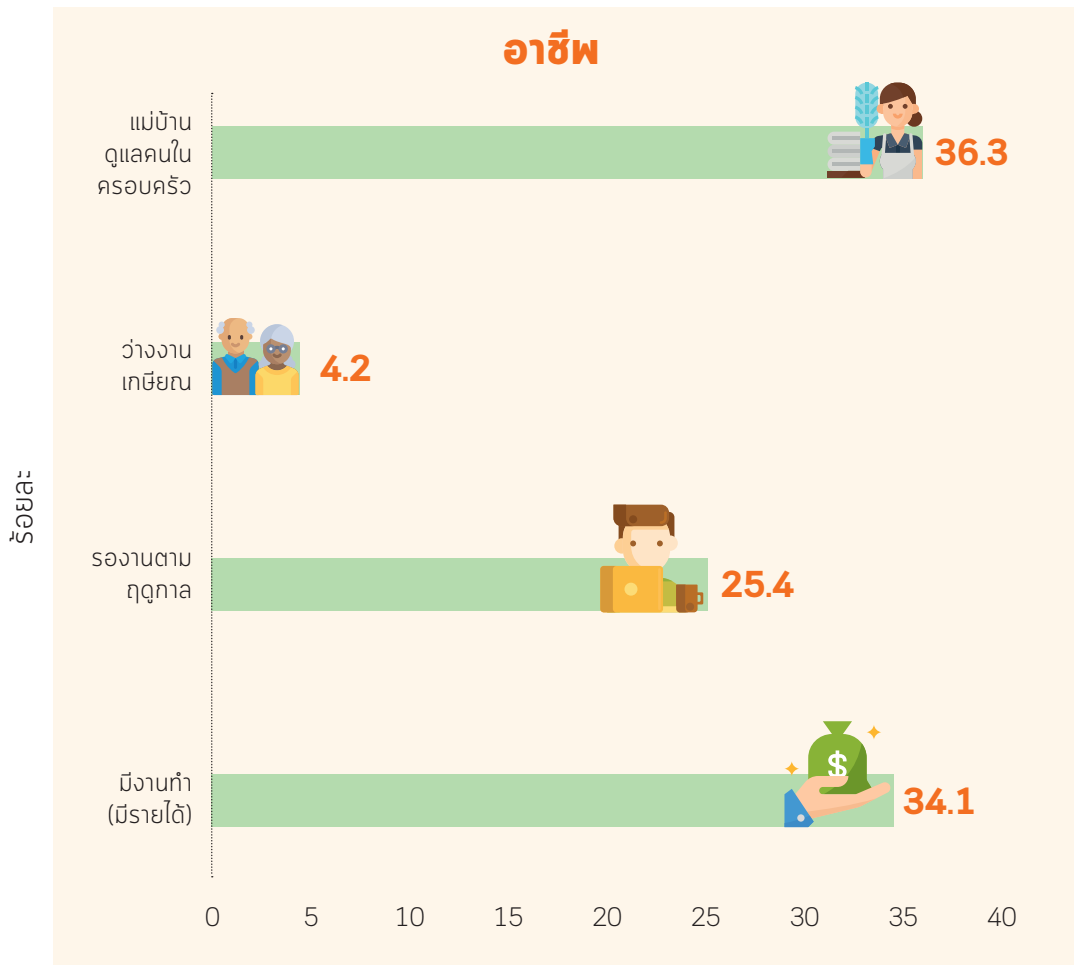
สถานภาพด้านการมีเอกสารของผู้เป็นพ่อแม่ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดสถานะทางกฎหมายของเด็กข้ามชาติขณะที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เด็กที่เกิดจากพ่อแม่ที่เป็นกลุ่มผู้พลัดถิ่นอยู่อาศัยในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาสั้น หรือชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและมีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยเลข 6 รวมถึงกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มีเอกสารการเข้าเมืองถูกต้องและได้รับอนุญาตอยู่ในประเทศชั่วคราว เช่น มีพาสปอร์ตหรือเอกสารที่ได้รับจากการพิสูจน์สัญชาติ หากเกิดในประเทศไทย และดำเนินการจดทะเบียนการเกิดจะได้เลขประจำตัว 13 หลัก ที่ขึ้นต้นด้วยเลข 7 สำหรับเด็กกลุ่มนี้ในระยะยาวหากมีหลักฐานในการอยู่อาศัยในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องเมื่อเติบโตขึ้นสามารถดำเนินการขอสัญชาติไทยได้ โดยเมื่อได้รับการพิจารณาให้สัญชาติแล้วจึงได้รับเลขประจำตัว 13 หลักใหม่ที่ขึ้นต้นด้วยเลข 8

ในการศึกษานี้ออกแบบในการเก็บข้อมูลกับผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติด้วย ซึ่งได้จำนวนผู้ดูแลหลัก 402 ราย ผลการศึกษา พบว่า ผู้ดูแลหลักส่วนใหญ่ 3 ใน 4 เป็นผู้หญิงและเป็นแม่ของเด็กข้ามชาติด้วย มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 37 ปี ด้านการศึกษา พบว่า ผู้ดูแลหลักมากกว่าครึ่งหนึ่ง จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาในประเทศไทย รองลงมาคือ จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย และจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในประเทศไทย ตามลำดับ สำหรับการเรียนในประเทศไทย พบบ้างเล็กน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ดูแลหลักไม่ได้เรียนหนังสืออีกเกือบร้อยละ 10

ภาพ 2.12 เพศ อายุ การศึกษา ผู้ดูแลหลัก

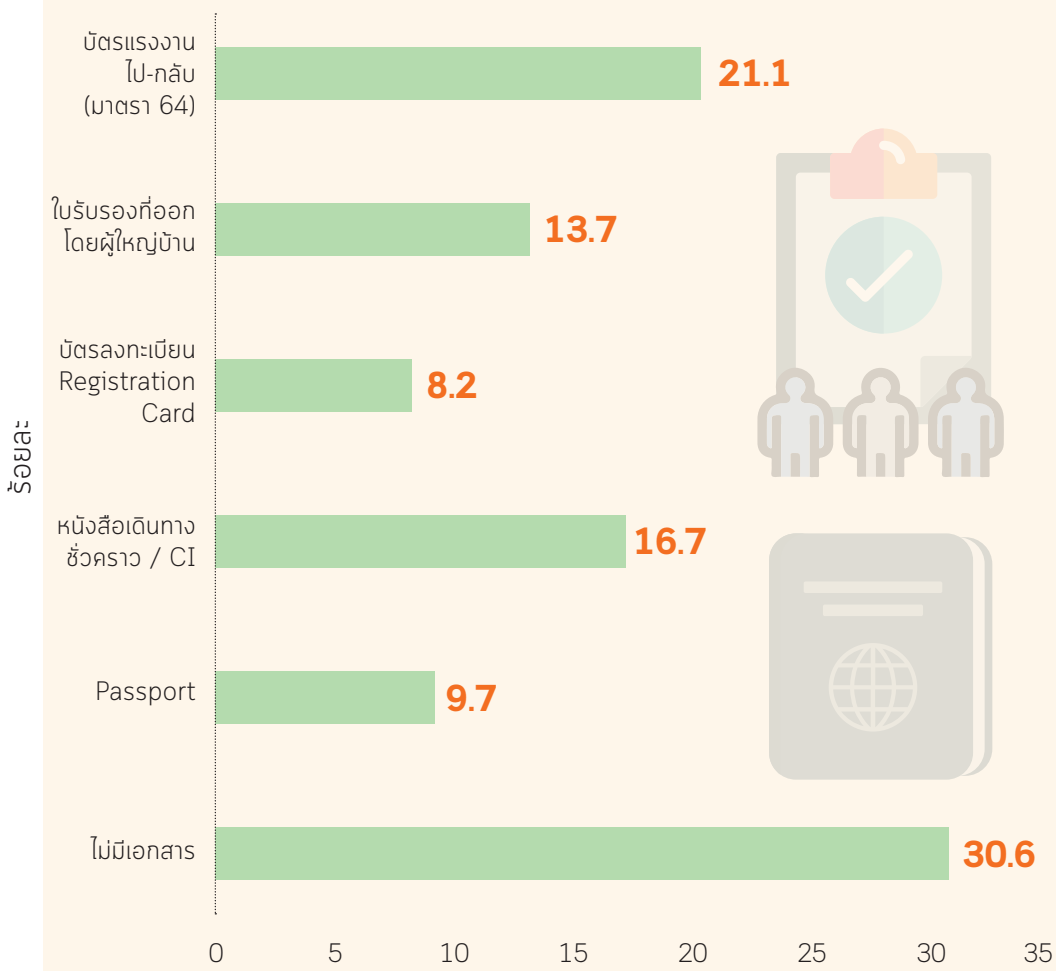
สำหรับด้านอาชีพผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ พบว่า ผู้ดูแลหลักส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน จะเป็นแม่บ้านหรือเป็นผู้ดูแลคนในครอบครัว รองลงมาคือ มีงานทำและมีรายได้ และอีกประมาณ 1 ใน 4 รองานตามฤดูกาล

ภาพ 2.13 อาชีพ ผู้ดูแลหลัก

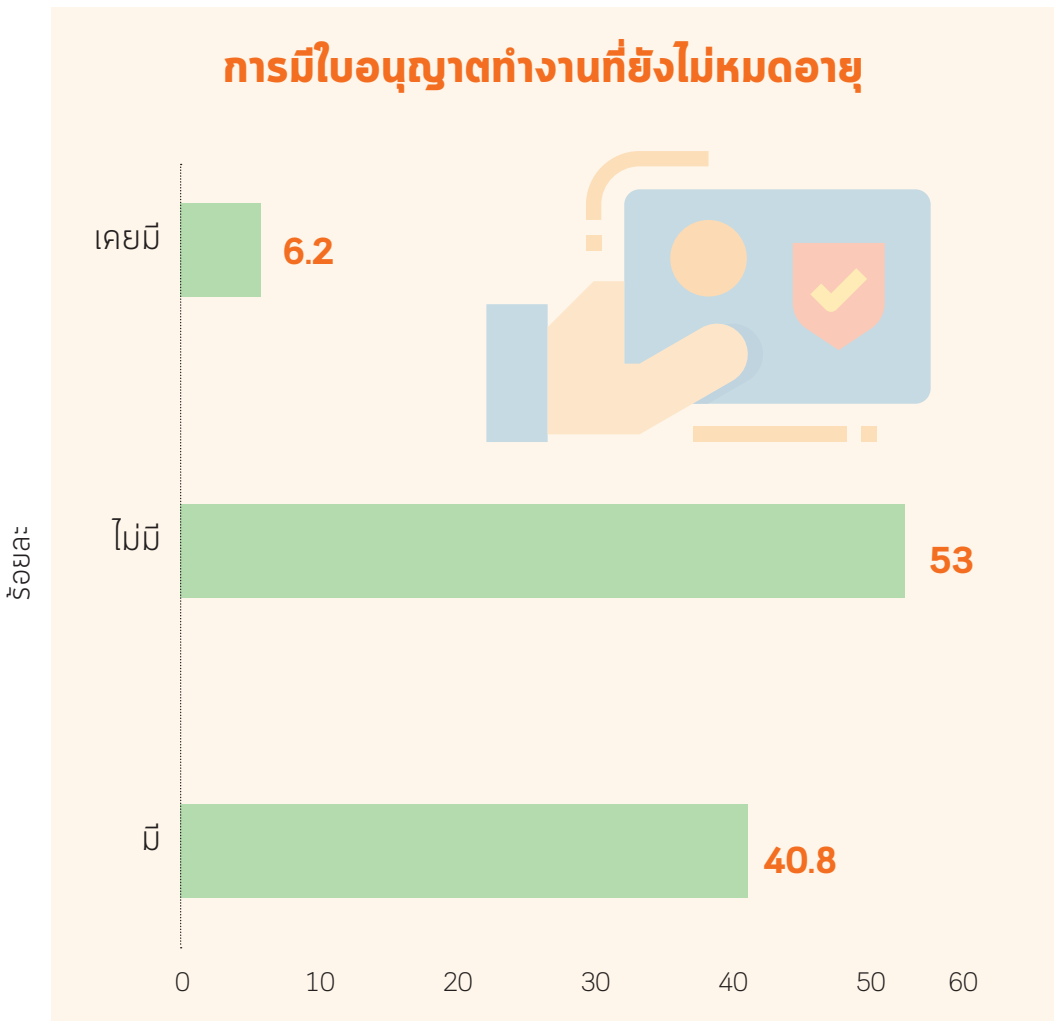
ด้านเอกสารที่อนุญาตให้อยู่ในประเทศไทย พบว่า ผู้ดูแลหลักส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารที่อนุญาตให้อยู่ในประเทศไทย สำหรับคนที่มีเอกสารที่อนุญาตให้อยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะมีเป็นบัตรแรงงานไป-กลับ (มาตรา 64) รองลงมาคือ หนังสือเดินทางชั่วคราว / CI และใบรับรองที่ออกโดยผู้ใหญ่นบ้าน สำหรับ Passport กับ บัตรลงทะเบียน Registration Card พบน้อยไม่ถึงร้อยละ 10

การมีเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทย

ภาพ 2.14 การมีเอกสารอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทย ผู้ดูแลหลัก

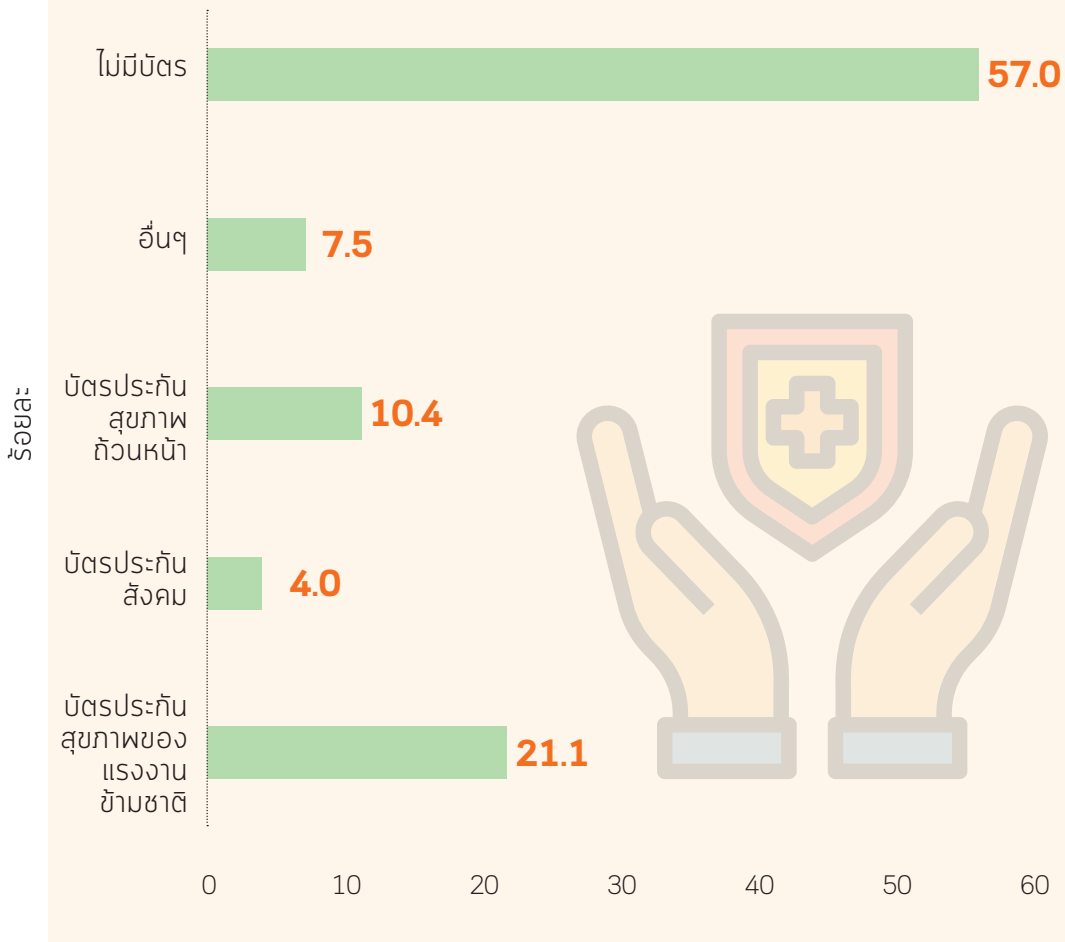
การมีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมดอายุ พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งไม่มีใบอนุญาตทำงาน และประมาณร้อยละ 40 มีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมดอายุ นอกจากนี้พบว่า ร้อยละ 6.2 ให้ข้อมูลว่าเคยมีใบอนุญาตทำงาน

ภาพ 2.15 การมีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมดอายุ ผู้ดูแลหลัก

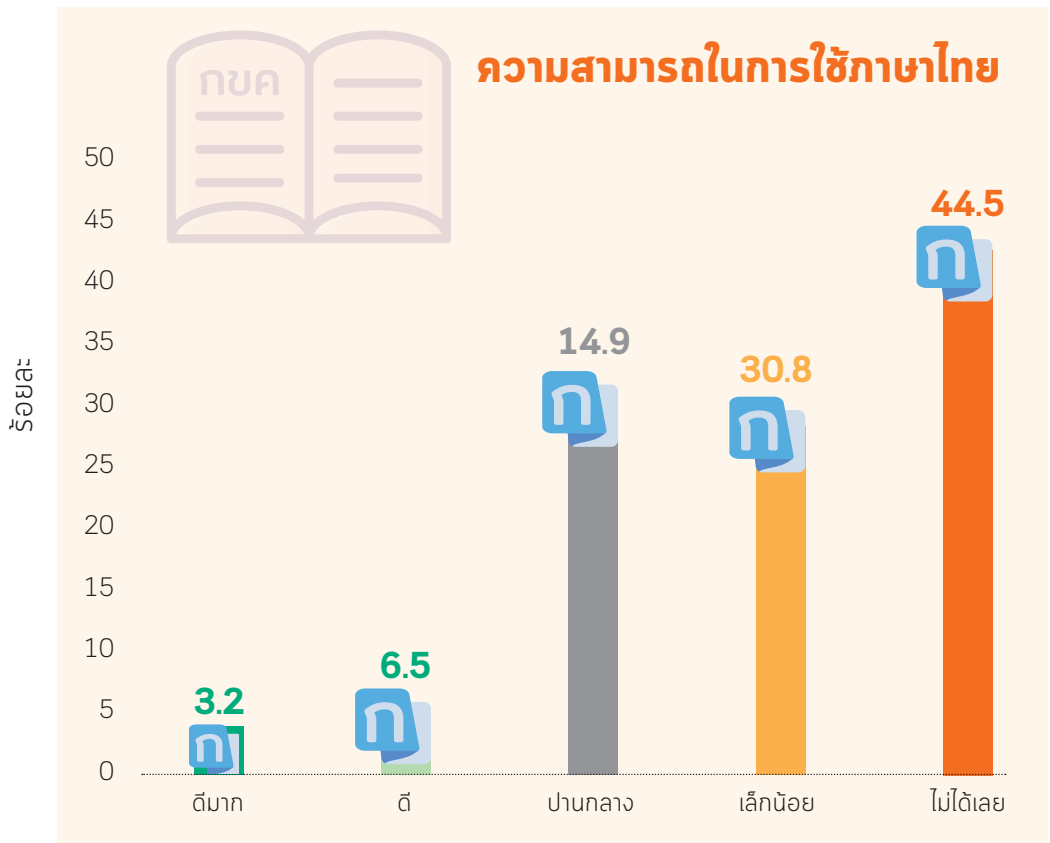
สำหรับการมีบัตรประกันสุขภาพ พบว่า ผู้ดูแลหลักมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่มีบัตรประกันสุขภาพ สำหรับผู้ดูแลหลักที่มีบัตรประกันสุขภาพ จะมีเป็นบัตรประกันสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ และมีบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าประมาณร้อยละ 10 ส่วนบัตรประกันสังคมพบว่า มีบ้างเล็กน้อย

การมีหลักประกันสุขภาพ

ภาพ 2.16 การหลักประกันทางสุขภาพ ผู้ดูแลหลัก

ด้านความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก พบว่า ผู้ดูแลหลักส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้เลย ประมาณร้อยละ 30 มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยเล็กน้อย ส่วนความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้ดีหรือดีมากพบว่ามีบ้างไม่ถึงร้อยละ 10

ภาพ 2.17 ความสามารถในการใช้ภาษาไทย ผู้ดูแลหลัก

สำหรับการรับรู้เกี่ยวกับสิทธิของเด็กข้ามชาติ ทางด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ร้อยละ 95.5 ผู้ดูแลหลักจะทราบว่าเด็กทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากรัฐบาลไทย โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติหรือสถานะทางกฎหมาย สำหรับการซื้อบัตรประกันสุขภาพซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วงอายุ คือ เด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี และมากกว่า 7 ปี สำหรับเด็กข้ามชาติที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี พบว่า ร้อยละ 66.7 ของผู้ดูแลหลักตอบว่ามีสิทธิซื้อบัตรประกันสุขภาพในราคา 365 บาท ได้ที่โรงพยาบาลรัฐ ส่วนเด็กข้ามชาติที่มีอายุมากกว่า 7 ปี พบว่ามีเพียง 51.7 ที่ผู้ปกครองตอบว่ามีสิทธิซื้อบัตรประกันสุขภาพในราคา 365 บาท ได้ที่โรงพยาบาลรัฐ

3

เด็กข้ามชาติ:
(แผน) การเลี้ยงดู
โดยครอบครัว

(แผน) การเลี้ยงดู

จากการสนทนากลุ่มกับพ่อแม่หรือผู้ดูแลหลักของเด็กข้ามชาติ ในพื้นที่ที่มีบุตรเกิดในประเทศไทย พบว่า พ่อแม่ส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรเติบโตอยู่ในประเทศไทย เพื่อเป็นผู้เลี้ยงดูด้วยตนเอง โดยต้องการให้ได้เรียนภาษาไทยในโรงเรียนไทยหรืออย่างน้อยในศูนย์เรียนรู้ โดยคาดหวังว่า จะเพิ่มโอกาสในการมีงานทำและได้พำนักอาศัยระยะยาวอยู่ในประเทศไทย ส่วนหนึ่งที่ส่งบุตรกลับไปเลี้ยงในประเทศต้นทาง ส่วนใหญ่มาจากเหตุผลที่ไม่สามารถดูแลลูกในขณะที่ยังเล็ก เนื่องจากต้องทำงานและมีการย้ายที่อยู่อาศัยบ่อย แต่เมื่อบุตรถึงวัยเข้าเรียนและสามารถดูแลตัวเองได้มากขึ้น ส่วนใหญ่คาดว่าจะนำบุตรกลับมาเลี้ยงและดูแลในประเทศไทย สำหรับกลุ่มพ่อแม่ข้ามชาติที่ไม่มีญาติหรือไม่สามารถเดินทางกลับไปยังประเทศต้นทางได้ หรือย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาานาน (ซึ่งจำนวนหนึ่งเป็นกลุ่มที่มีเลขประจำตัว 13 หลักขึ้นต้นด้วย 6) พบว่า ส่วนใหญ่มีแผนเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติในประเทศไทยไปตลอด โดยต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาในระบบการศึกษาของไทย พูดและสื่อสารภาษาไทยได้ โดยคาดหวังว่าในระยะยาวจะมีโอกาสในการขอสัญชาติไทยให้แก่บุตรได้

“การเลี้ยงดู” ในที่นี้รวมถึงแผนการเลี้ยงดูในอนาคตหรือ (ในช่วงอายุที่เกินอายุ ณ ปัจจุบันของเด็กข้ามชาติ) จนถึงอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ครอบคลุม 4 ประเด็น ได้แก่ สถานที่ในการเลี้ยงดู (ที่อำเภอแม่สอด ที่ประเทศต้นทาง ที่อื่นในประเทศไทยหรือประเทศอื่น) ผู้ดูแลหลัก (พ่อและแม่ร่วมกัน แม่คนเดียว พ่อคนเดียวปู่ย่าตายายและญาติหรือบุคคลอื่น) สถานภาพการศึกษา (ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่ได้เข้าเรียน การศึกษาในประเทศต้นทาง การศึกษาในไทยที่ศูนย์เรียนรู้ การศึกษาในไทยในโรงเรียนไทย) และการมีประกันสุขภาพ (ไม่มีประกันสุขภาพ มีบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขในไทย มีประกันสุขภาพลักษณะอื่นในไทย และมีประกันสุขภาพในประเทศต้นทาง)

ในการนำเสนอผล ได้จำแนกเด็กข้ามชาติออกเป็น 3 กลุ่ม ตามกลุ่มอายุ ได้แก่ อายุ 0-5 ปี, อายุ 6-11 ปี และอายุ 12-14 ปี ซึ่งสัมพันธ์ตามเกณฑ์อายุของระดับการศึกษา ระดับปฐมวัยหรือก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามลำดับ สำหรับกลุ่มอายุ 0-5 ปี เพื่อความสะดวกในการแปลผลและอธิบาย ผลการวิเคราะห์ในช่วงอายุ 0-5 ปี จะถูกนับเป็นการเลี้ยงดูที่เกิดขึ้นจริง (แม้เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งอาจจะมีอายุน้อยกว่า 5 ปี) ขณะที่ในช่วงอายุ 6-14 ปีเป็นแผนการเลี้ยงดูในอนาคตของผู้ดูแลหลักและครอบครัวแรงงานข้ามชาติ สำหรับกลุ่มอายุ 6-11 ปี ผลการวิเคราะห์ในช่วงอายุ 0-11 ปี ถือเป็นการเลี้ยงดูที่เกิดขึ้นจริง (แม้เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งจะมีอายุไม่ถึง 11 ปี) ขณะที่ในช่วงอายุ 12-14 ปีเป็นแผนการเลี้ยงดูในอนาคต และสำหรับกลุ่มอายุ 12-14 ปี ผลการวิเคราะห์ในช่วงอายุ 0-14 ปีถือเป็นการเลี้ยงดูที่เกิดขึ้นจริง (แม้เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งจะมีอายุไม่ถึง 14 ปี)

ผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้ นำเสนอการเลี้ยงดูและแผนการเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติเป็นแบบแผนสัดส่วนร้อยละเด็กข้ามชาติ ทุกช่วงอายุ 6 เดือน ตั้งแต่แรกเกิดจนมีอายุ 14 ปี หรือก่อนอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์

เด็กข้ามชาติ กลุ่มอายุ 0-5 ปี

ในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี เกี่ยวกับ **สถานที่เลี้ยงดู** ในช่วงอายุ 0-5 ปี พบว่า ที่อายุ 0 ปี ร้อยละ 90 ของเด็กข้ามชาติถูกเลี้ยงในพื้นที่อำเภอแม่สอด อาจตีความได้ว่า เด็กกลุ่มนี้เกิดในอำเภอแม่สอด โดยสัดส่วนของเด็กที่ถูกเลี้ยงในอำเภอแม่สอดเพิ่มขึ้น ในช่วงอายุ 0-3 ปี เป็นประมาณร้อยละ 95 (หมายความว่า มีเด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เกิดในอำเภอแม่สอดแต่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในช่วงอายุ 0-3 ปี) ก่อนที่จะลดลงในช่วงอายุ 4-5 ปี เหลือเพียงประมาณร้อยละ 90 ตามแผนการเลี้ยงดูของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ สัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่จะถูกเลี้ยงดูในอำเภอแม่สอด มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องอยู่ที่ประมาณร้อยละ 79 ก่อนที่จะมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ จากแบบแผนดังกล่าว เห็นได้ว่า ในช่วงอายุหลัง 5 ปี ครอบครัวแรงงานข้ามชาติมีแนวโน้มส่งเด็กข้ามชาติ กลับไปเลี้ยงดูในประเทศต้นทางเป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นตามอายุของเด็กที่สูงขึ้น โดยที่อายุ 15 ปี คาดว่าจะมีเด็กอายุ 0-5 ปี ในปัจจุบันที่อยู่ในอำเภอแม่สอดเหลืออยู่ประมาณ 4 ใน 5 (ร้อยละ 79)

ผู้ดูแลหลัก ตลอดช่วงอายุ 0-14 ปี โดยส่วนใหญ่เด็กข้ามชาติอยู่ภายใต้การดูแลของ ทั้งพ่อและแม่ร่วมกัน (ร้อยละ 73 ณ อายุ 0 ปีหรือแรกเกิดแล้วลดลงเล็กน้อยเป็นร้อยละ 69 ที่อายุ 14 ปี) ในสัดส่วนรองลงมา ดูแลโดยแม่เป็นหลัก (ร้อยละ 19 ณ อายุ 0 ปี หรือแรกเกิดและลดลงเป็นร้อยละ 16 ที่อายุ 14 ปี) ขณะที่สัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่ถูกดูแลโดย ปู่ย่าตายาย รวมถึงญาติและบุคคลอื่น เพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ 8 ณ แรกเกิด เพิ่มเป็นประมาณร้อยละ 14 ที่อายุ 14 ปี โดยส่วนหนึ่งน่าจะเป็นกลุ่มเด็กข้ามชาติ ที่ถูกส่งกลับไปเลี้ยงดูที่ประเทศต้นทาง ในขณะที่พ่อหรือแม่ยังคงทำงานอยู่ในประเทศไทย

การศึกษา เด็กข้ามชาติกลุ่มอายุ 0-5 ปี เริ่มเข้าเรียนหรือรับการศึกษาตั้งแต่อายุ 3 ปีขึ้นไป (หมายเหตุ การดูแล ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในตั้งแต่แรกเกิด (จนถึงอายุประมาณ 8 ปี) นับเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาปฐมวัย หรือ early childhood education ซึ่งอาจเป็นในลักษณะศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือในลักษณะโรงเรียนอนุบาล) โดยที่อายุ 3 ปี กลุ่มที่เข้าเรียนหนังสือมีเพียงร้อยละ 8-9 ที่อายุ 4 ปีและ 5 ปี

เพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ 28 และ 73 ตามลำดับ ที่อายุ 6 ปีขึ้นไปจนถึง 14 ปี (ในส่วนนี้เป็นแผนการที่คิดไว้ของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ) มากกว่าร้อยละ 95 ถึงร้อยละ 99 ของเด็กข้ามชาติ มีแนวโน้มจะได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนหนังสือ ในสัดส่วนมากที่สุดเป็นการเรียนในไทยในโรงเรียนไทย (ประมาณร้อยละ 45-48) ตามด้วยการเรียนในไทยที่ศูนย์เรียนรู้หรือการศึกษาในลักษณะอื่น (ร้อยละ 34-39) และการเรียนในประเทศต้นทาง (ร้อยละ 10-19) ตามลำดับ

การมีประกันสุขภาพ ในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี สัดส่วนของเด็กที่ไม่มีประกันตั้งแต่แรกเกิดอายุ 0 ปี มีมากถึงร้อยละ 90 แต่มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องตามอายุที่เพิ่มขึ้นของเด็กข้ามชาติ เป็นประมาณร้อยละ 81 ที่อายุ 5 ปี และลดลงเป็นร้อยละ 77 ที่อายุ 14 ปี ซึ่งแปลความได้ว่า ครอบครัวแรงงานข้ามชาติ มีแนวโน้มจัดหาหรือซื้อประกันสุขภาพให้กับเด็กข้ามชาติเพิ่มขึ้นตามอายุที่สูงขึ้นของเด็ก (ร้อยละ 10 ที่อายุ 0 ปีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 23 ที่อายุ 14 ปี) จะเห็นได้ว่าในกลุ่มเด็กข้ามชาติที่มีประกันสุขภาพหรือครอบครัวมีแผนจัดหาหรือซื้อประกันสุขภาพให้ สัดส่วนของเด็กที่มีบัตรประกันสุขภาพโดยกระทรวงสาธารณสุขมีแนวโน้มสูงกว่าสัดส่วนของเด็กที่มีประกันสุขภาพอื่นๆ ในไทยเล็กน้อย

เด็กข้ามชาติ กลุ่มอายุ 6-11 ปี

สถานที่เลี้ยงดู ในช่วงอายุ 0-11 ปี พบว่า ที่อายุ 0 ปี หรือ ณ แรกเกิด มีเด็กข้ามชาติกลุ่มอายุนี้ที่เกิดในอำเภอแม่สอดประมาณร้อยละ 78 (ต่ำกว่าเด็กในกลุ่มอายุ 0-5 ปี) โดยสัดส่วนของเด็กที่ถูกเลี้ยงในอำเภอแม่สอด มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง เป็นถึงร้อยละ 97 ที่อายุ 11 ปี หลังจากนั้นที่อายุ 12 ปีขึ้นไป (ตามแผนการเลี้ยงดูของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ) เด็กจำนวนหนึ่งมีแนวโน้มถูกส่งกลับไปยังประเทศต้นทาง ทำให้สัดส่วนที่จะอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดลดลงเหลือร้อยละ 91 ที่อายุ 14 ปี จากข้อมูลดังกล่าวนี้ เห็นได้ว่าในช่วงอายุ 0-11 ปี เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่ง ที่อาจจะไม่ได้เกิดในประเทศไทย มีการย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดเพิ่มขึ้น แต่เมื่ออายุ 12 ปีขึ้นไป จำนวนหนึ่งมีแนวโน้มจะถูกครอบครัวส่งกลับไปอยู่ในประเทศต้นทาง

ผู้ดูแลหลัก การเลี้ยงดูและแผนการเลี้ยงดูตลอดช่วงอายุ 0-14 ปี ค่อนข้างคล้ายคลึงจากที่พบในเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี โดยส่วนใหญ่เด็กข้ามชาติอยู่ภายใต้การดูแลของทั้งพ่อและแม่ร่วมกัน ร้อยละ 79 ณ อายุ 0 ปีหรือแรกเกิด โดยลดลงเล็กน้อยเหลือร้อยละ 75 แล้วร้อยละ 74 ที่อายุ 11 ปี และ 14 ปี ตามลำดับ ในสัดส่วนรองลงมาอยู่ภายใต้การดูแลของแม่เป็นหลัก ร้อยละ 13 ณ อายุ 0 ปี หรือแรกเกิด และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 16 ที่อายุ 14 ปี (เห็นได้ว่าแตกต่างจากแบบแผนที่พบในเด็กข้ามชาติกลุ่มอายุ 0-5 ปี ที่ตามแผนการเลี้ยงดูของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ เด็กมีแนวโน้มถูกส่งกลับไปเลี้ยงดูในประเทศต้นทาง โดยปู่ย่าตายายญาติหรือบุคคลอื่น ในสัดส่วนที่สูงกว่า)

การศึกษา ในช่วงอายุ 0-2 ปี เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 98 ไม่ได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนหนังสือ จนเมื่อมีอายุ 3 ปี และ 4 ปี สัดส่วนของเด็กที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนหนังสือ จึงลดลงเหลือร้อยละ 95 และร้อยละ 81-82 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี เห็นได้ว่าสัดส่วนของเด็กที่ได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนหนังสือในช่วงอายุ 3-4 ปีต่ำกว่าเล็กน้อย สะท้อนให้เห็นว่าเด็กข้ามชาติรุ่นใหม่ (อายุ 0-5 ปี) น่าที่จะมีแนวโน้มในการเข้าถึงการศึกษาระดับปฐมวัยหรือก่อนประถมศึกษา ที่ดีกว่าเด็กข้ามชาติรุ่นก่อน (อายุ 6-11 ปี) ที่อายุ 6 ปี สัดส่วนของเด็กที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนหนังสือมีอยู่ที่ประมาณร้อยละ 10 ก่อนที่จะลดลงเหลือร้อยละ 7 ที่อายุ 7 ปี และเหลือร้อยละ 2 ตั้งแต่อายุ 8 ปีขึ้นไปจนถึง 14 ปี กล่าวได้ว่า ตั้งแต่อายุ 8 ปีขึ้นไปเด็กข้ามชาติ อายุ 6-11 ปี เกือบทั้งหมด มีแนวโน้มเข้าถึงการศึกษาและได้รับการศึกษาโดยส่วนใหญ่ ประมาณครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 48-52 เป็นการเรียนในไทยที่ศูนย์เรียนรู้หรือการศึกษาในลักษณะอื่น ถัดมาเป็นการเรียนในไทยที่โรงเรียนไทยประมาณ ร้อยละ 40-42 และการเรียนในประเทศต้นทางร้อยละ 5-9 ตามลำดับ เห็นได้ว่าแบบแผนนี้ค่อนข้างแตกต่างกับเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี หรือกลุ่มเด็กข้ามชาติรุ่นใหม่ ที่มีแนวโน้มเรียนในไทยในโรงเรียนไทยสูงกว่าในศูนย์เรียนรู้

การมีประกันสุขภาพ ในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 6-11 ปี สัดส่วนของเด็กที่ไม่มีประกันตั้งแต่แรกเกิดอายุ 0 ปี คิดเป็นสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี อยู่ที่ร้อยละ 94 โดยสัดส่วนของเด็กที่ไม่มีประกัน มีแนวโน้มลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้นของเด็กข้ามชาติเป็นประมาณร้อยละ 77 ที่อายุ 11 ปี และลดลงเป็นร้อยละ 75 ที่อายุ 14 ปี ซึ่งอาจตีความได้ว่า ครอบครัวแรงงานข้ามชาติมีแนวโน้มจัดหาหรือซื้อประกันสุขภาพให้กับเด็กข้ามชาติเพิ่มขึ้น ตามอายุที่สูงขึ้นของเด็กเช่นเดียวกับแบบแผนที่พบในกลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปี โดยสัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่มีประกันสุขภาพเพิ่มขึ้น จากประมาณร้อยละ 6 ในช่วงแรกเกิดเป็นร้อยละ 23 และ 25 ในช่วงอายุ 11 ปี และ 14 ปีตามลำดับ แต่ที่น่าสังเกต เห็นได้ว่า สัดส่วนของเด็กที่มีประกันสุขภาพในไทย ในสัดส่วนที่สูงกว่าเป็นประกันสุขภาพลักษณะอื่นๆ เมื่อเทียบกับบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข

เด็กข้ามชาติกลุ่มอายุ 12-14 ปี

สถานที่เลี้ยงดู ในช่วงอายุ 0-14 ปี พบว่าที่อายุ 0 ปี หรือแรกเกิด ร้อยละ 52 ของเด็กข้ามชาติกลุ่มอายุนี้นี้ ถูกเลี้ยงและน่าจะเกิดในพื้นที่อำเภอแม่สอด โดยสัดส่วนของเด็กที่ถูกเลี้ยงในอำเภอแม่สอด เพิ่มขึ้นต่อเนื่องเป็นสูงถึงร้อยละ 96-98 ในช่วงอายุ 12-14 ปี ซึ่งเกิดจากการย้ายถิ่น เข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดของเด็กข้ามชาติ ที่ไม่ได้เกิดในอำเภอแม่สอดหรือในประเทศไทยในช่วงอายุ 0-11 ปี เห็นได้จากสัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่อยู่ในประเทศต้นทางที่อายุ 0 ปี หรือแรกเกิด ถึงร้อยละ 45 โดยมีสัดส่วนลดลงตามช่วงอายุที่เพิ่มขึ้นเหลือเพียงประมาณ ร้อยละ 1-2 ในช่วงอายุ 12-14 ปี

ผู้ดูแลหลัก แบบแผนของผู้ดูแลหลักตลอดช่วงอายุ 0-14 ปี ของเด็กกลุ่มอายุ 12-14 ปี ค่อนข้างคล้ายคลึงกับแบบแผนที่พบในเด็กกลุ่มอายุ 6-11 ปี ประมาณร้อยละ 78 ของเด็กกลุ่มอายุนี้นี้ ณ แรกเกิด อยู่ภายใต้การดูแลของพ่อและแม่ร่วมกัน โดยมีสัดส่วนลดลงเล็กน้อยเมื่อมีอายุสูงขึ้นเป็นร้อยละ 74 ที่อายุ 14 ปี สัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่อยู่ภายใต้การดูแลของแม่เป็นหลัก เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14 ณ แรกเกิดตามอายุที่เพิ่มขึ้น

เป็นประมาณร้อยละ 18-19 ในช่วงอายุ 12-14 ปี สัดส่วนของเด็กที่อยู่ภายใต้การดูแลของปู่ย่าตายาย ญาติหรือบุคคลอื่นอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 5-7 ตลอดช่วงอายุ 0-14 ปี

การศึกษา ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 3 ปี เด็กข้ามชาติอายุ 12-14 ปีเกือบทั้งหมด หรือร้อยละ 97-98 ไม่ได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนหนังสือ จนกระทั่งอายุ 4 ปี สัดส่วนเด็กที่ได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนหนังสือ จึงเพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ 10 ที่อายุ 5 ปี และ 6 ปี เป็นประมาณร้อยละ 45 และ 76 ตามลำดับ ตั้งแต่อายุ 7 ปี จนถึง 11 ปี สัดส่วนเด็กที่ได้รับการศึกษาหรือเข้าเรียนเพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อย โดยอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 86-93 ก่อนที่จะลดลงในช่วงอายุ 12-14 ปี ซึ่งเป็นช่วงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เหลืออยู่ที่ประมาณร้อยละ 90 ที่น่าสนใจจะเห็นได้ว่าในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 12-14 ปี ที่ได้รับการศึกษาหรือเข้าในหนังสือ โดยส่วนใหญ่และในสัดส่วนที่สูงกว่า เป็นการเรียนหนังสือในไทยที่ศูนย์เรียนรู้และการศึกษาลักษณะอื่น มากกว่าการเรียนหนังสือในโรงเรียนไทย โดยสัดส่วนการเรียนในศูนย์เรียนรู้ ตั้งแต่อายุ 6 ปีขึ้นไป อยู่ที่ประมาณร้อยละ 39-51 ขณะที่การเรียนหนังสือในโรงเรียนไทยมีสัดส่วนที่ร้อยละ 23-38 ซึ่งเป็นแบบแผนที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกับที่พบในเด็กข้ามชาติกลุ่มอายุ 6-11 ปี แต่แตกต่างจากกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี นอกจากนี้ ในกลุ่มเด็กอายุ 12-14 ปี ในช่วงอายุ 6 ปี ถึงประมาณ 10 ปี พบว่า มีสัดส่วนที่เรียนหรือได้รับการศึกษาในประเทศต้นทางประมาณร้อยละ 7-14 ซึ่งสูงกว่าที่พบในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 6-11 ปี แต่ต่ำกว่าในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี

การมีประกันสุขภาพ ในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 12-14 ปี สัดส่วนของเด็กที่ไม่มีประกันสุขภาพตั้งแต่แรกเกิดอายุ 0 ปี มีมากถึงร้อยละ 98 โดยมีสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ที่ร้อยละ 98-99 จนถึงอายุประมาณ 8 ปี จากนั้นสัดส่วนเด็กที่มีประกันสุขภาพจึงเริ่มมีเพิ่มขึ้น จนคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 14 ที่อายุ 14 ปี โดยส่วนใหญ่มีประกันสุขภาพในประเทศไทยในลักษณะอื่นๆ ในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่มีบัตรประกันสุขภาพโดยกระทรวงสาธารณสุข

ประเด็นและข้อสังเกตที่น่าสนใจ

สำหรับประเด็น **สถานที่ในการเลี้ยงดู** เด็กข้ามชาติเป็นกลุ่มประชากรที่มีการเคลื่อนย้ายข้ามชาติไปมาระหว่างประเทศไทยและประเทศต้นทางตลอดช่วงอายุ 0-14 ปี โดยในกลุ่มที่เกิดในไทย (พิจารณาจากกลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปี) มีแนวโน้มถูกส่งกลับไปอยู่ในประเทศต้นทางเป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้นของเด็กโดยที่อายุ 14 ปี มีประมาณ 4 ใน 5 ที่ยังคงมีแนวโน้มอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอด ขณะเดียวกันตลอดช่วงอายุ 0-14 ปีมีการย้ายถิ่นเข้ามาของเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทย จากประเทศต้นทางอย่างต่อเนื่อง พิจารณาจากกลุ่มเด็กอายุ 12 ถึง 14 ปี ที่ปัจจุบันอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดมีเพียงประมาณครึ่งหนึ่งเท่านั้นที่เกิดในอำเภอแม่สอด (หรือหากพิจารณาจากกลุ่มเด็กอายุ 6-11 ปี ที่ปัจจุบันอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอด ประมาณไม่ถึง 4 ใน 5 เกิดในอำเภอแม่สอด)

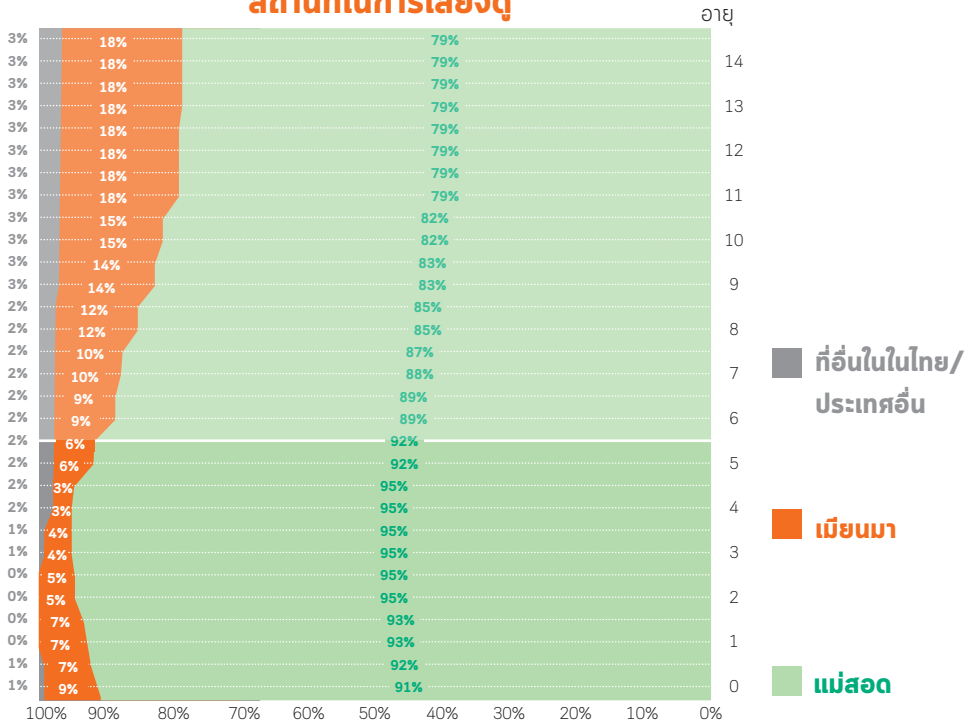
ประเด็นด้าน **ผู้ดูแลหลัก** บทบาทในการดูแลเด็กข้ามชาติ โดยส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของพ่อและแม่ร่วมกัน หรืออย่างน้อยแม่เป็นหลัก ในกรณีที่เด็กข้ามชาติถูกส่งกลับไปเลี้ยงในประเทศต้นทาง ปู่ย่าตายายรวมถึงญาติจึงมีบทบาทเป็นผู้ดูแลหลัก พิจารณาในกลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปี ในช่วงอายุ 6-14 ปี ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นแต่เป็นแผนการเลี้ยงดูของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ เด็กข้ามชาติในสัดส่วนที่สูงกว่า คาดว่าจะถูกดูแลโดยปู่ย่าตายายและญาติหรือบุคคลอื่นในสัดส่วนที่สูงกว่าที่พบในกลุ่มเด็กอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี

ประเด็นด้าน **สถานภาพการศึกษา** อาจกล่าวได้ว่า เด็กข้ามชาติที่เกิดในช่วงหลัง โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 0-5 ปี มีแนวโน้มมีโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาที่ค่อนข้างดีกว่า เด็กข้ามชาติที่เกิดในช่วงก่อนหรือกลุ่มที่มีอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี โดยมีสัดส่วนของกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือเรียนหนังสือในช่วงอายุ 3 ปีขึ้นไป ที่ต่ำกว่าที่น่าสนใจอีกหนึ่งประเด็น คือ ในกลุ่มที่มีแนวโน้มได้รับการศึกษาหรือยังเรียนหนังสือ สำหรับเด็กข้ามชาติที่เกิดในช่วงหลัง ในกลุ่มอายุ 0-5 ปี มีแนวโน้มเข้าเรียนหรือรับการศึกษาในโรงเรียนไทยเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าในเด็กข้ามชาติที่เกิดในช่วงก่อนหรือกลุ่มอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี ในปัจจุบัน ที่เข้าเรียนหรือรับการศึกษาในศูนย์เรียนรู้ (ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน) รวมถึงการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ ในประเทศไทย ในสัดส่วนที่สูงกว่า การเข้าเรียนในโรงเรียนไทย

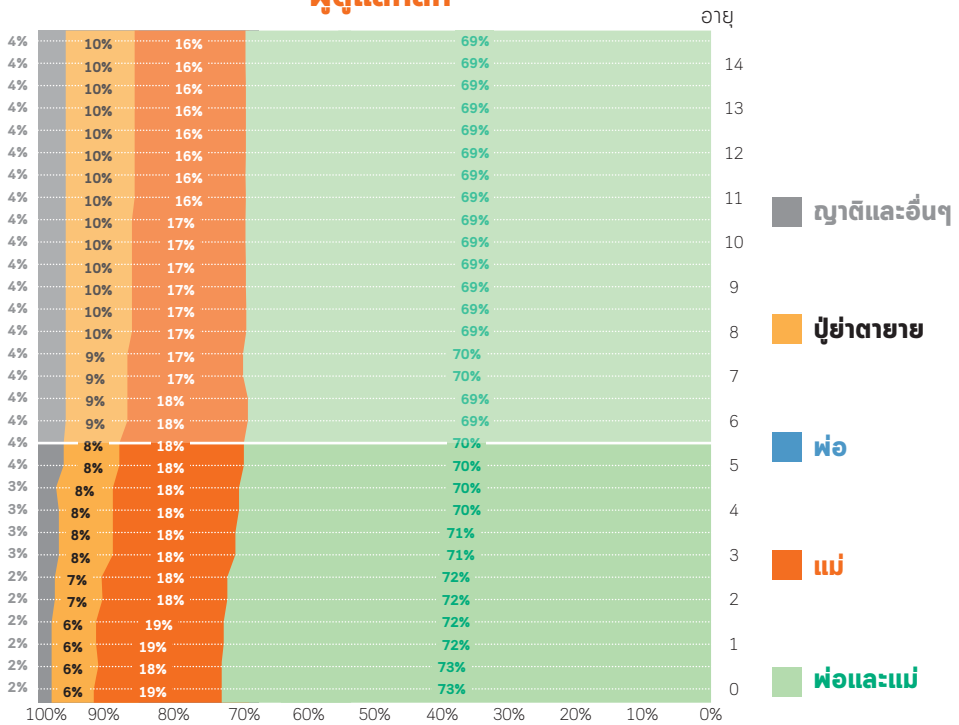
ประเด็นด้าน **การมีประกันสุขภาพ** เด็กข้ามชาติตั้งแต่ร้อยละ 90 ขึ้นไป ในทั้ง 3 กลุ่มอายุ เมื่อแรกเกิดหรืออายุ 0 ปี ไม่มีหลักประกันทางสุขภาพ แต่ส่วนนี้มีแนวโน้มลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้นของเด็กในทั้ง 3 กลุ่มอายุที่น่าสนใจคือในกลุ่มเด็กที่เกิดช่วงหลังหรือเด็กอายุ 0-5 ปี ในกลุ่มที่มีประกันสุขภาพในสัดส่วนที่สูงกว่า เป็นการมีบัตรประกันสุขภาพโดยกระทรวงสาธารณสุขของไทย ในขณะที่ในกลุ่มเด็กที่เกิดช่วงก่อนถึงปัจจุบันมีอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี ในสัดส่วนที่สูงกว่า เป็นการมีประกันสุขภาพในไทยในรูปแบบอื่นๆ มากกว่าบัตรประกันสุขภาพโดยกระทรวงสาธารณสุข

การวิเคราะห์การเลี้ยงดูของเด็กข้ามชาติในครั้งนี้ ทั้ง 4 ประเด็นมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความครอบคลุมของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ ที่สามารถเก็บข้อมูลได้ ซึ่งเป็นเฉพาะกลุ่มที่ ณ ปัจจุบันอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่ง ที่เกิดในประเทศไทยแต่ย้ายถิ่นกลับไปยังประเทศต้นทางแล้ว เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ และถือเป็นข้อจำกัดที่สำคัญที่จำเป็นต้องตระหนักในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความเหมือนและความแตกต่างของแบบแผนตลอดช่วงอายุ 0-14 ปี ในการเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติของครอบครัวแรงงานข้ามชาติระหว่างกลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปี เด็กอายุ 6-11 ปี และเด็กอายุ 12-14 ปี

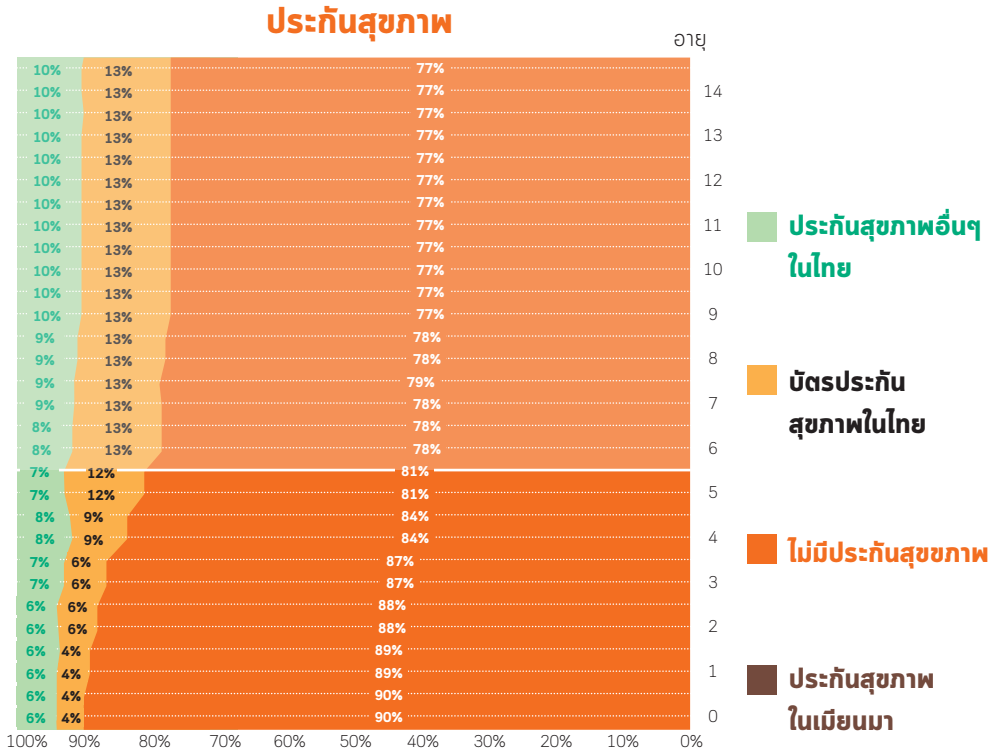
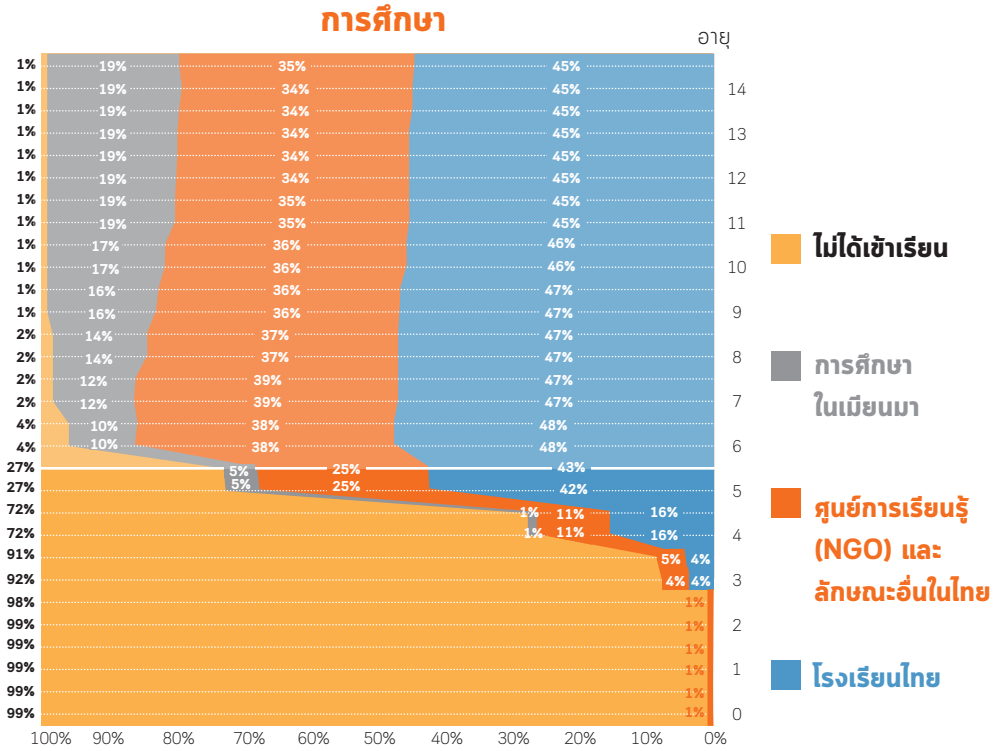
สถานที่ในการเลี้ยงดู

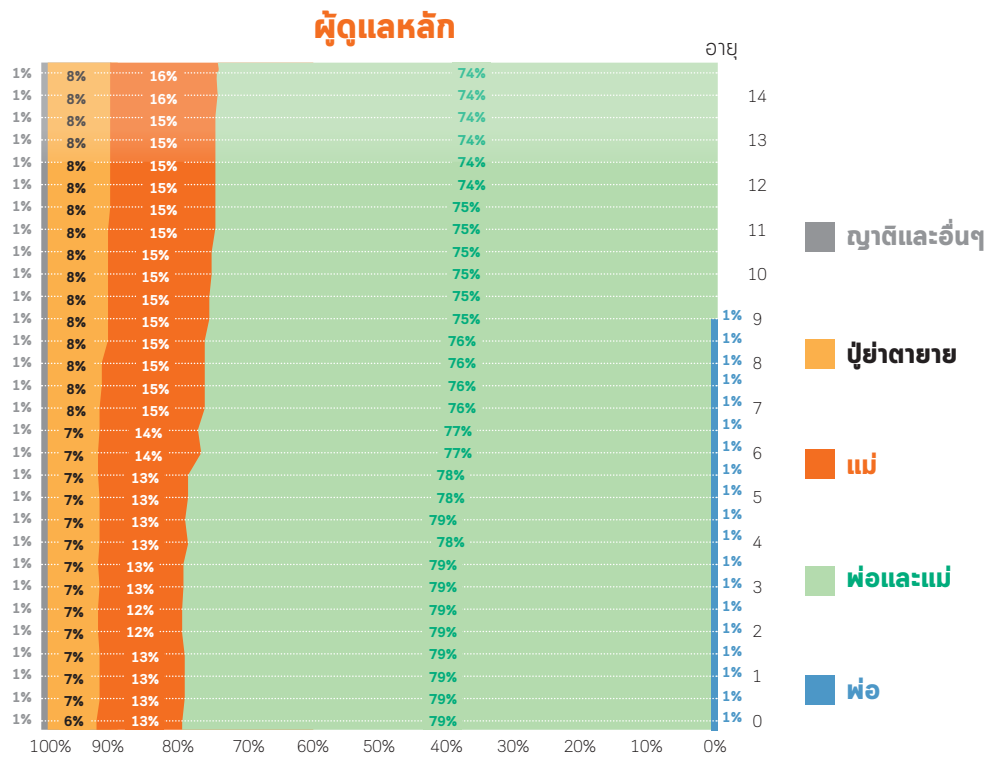
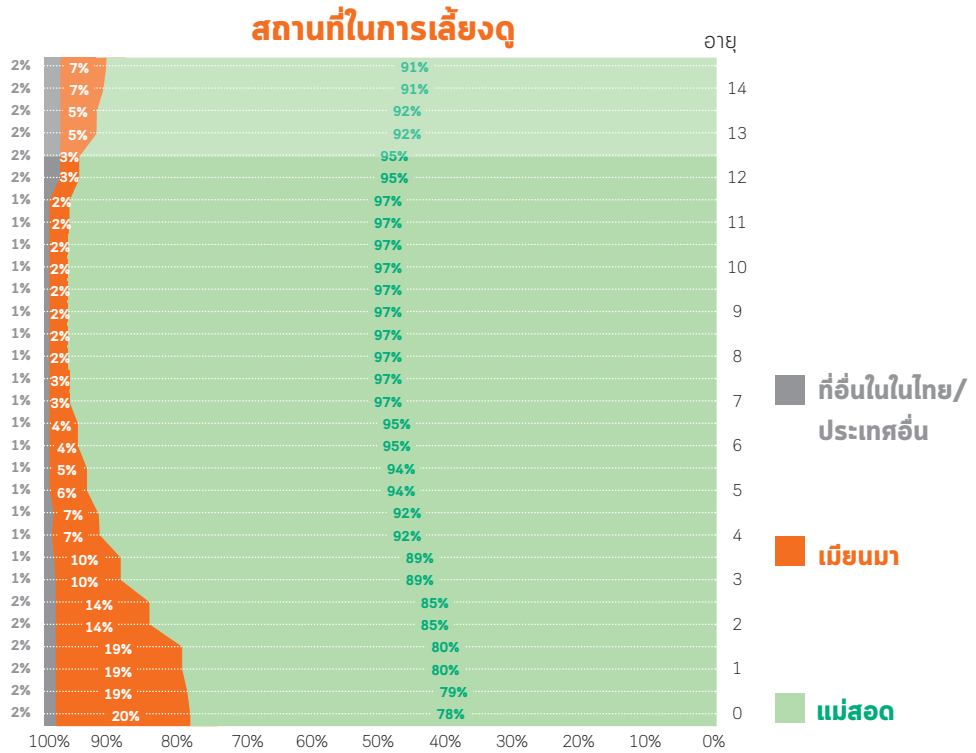
ผู้ดูแลหลัก

ภาพ 3.1 แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี

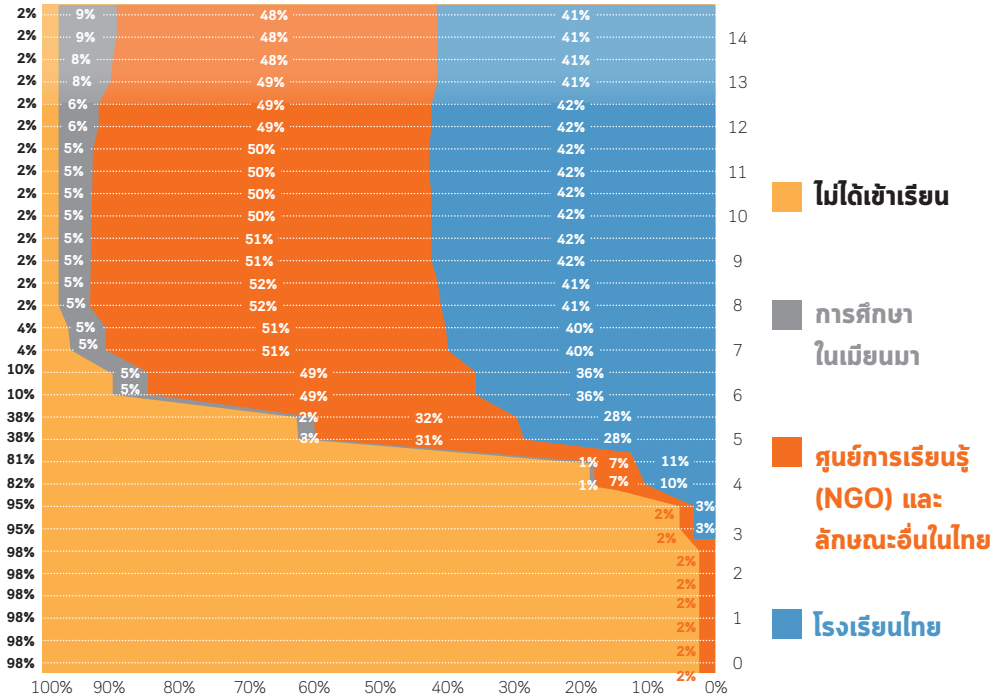

ภาพ 3.1 แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-5 ปี (ต่อ)

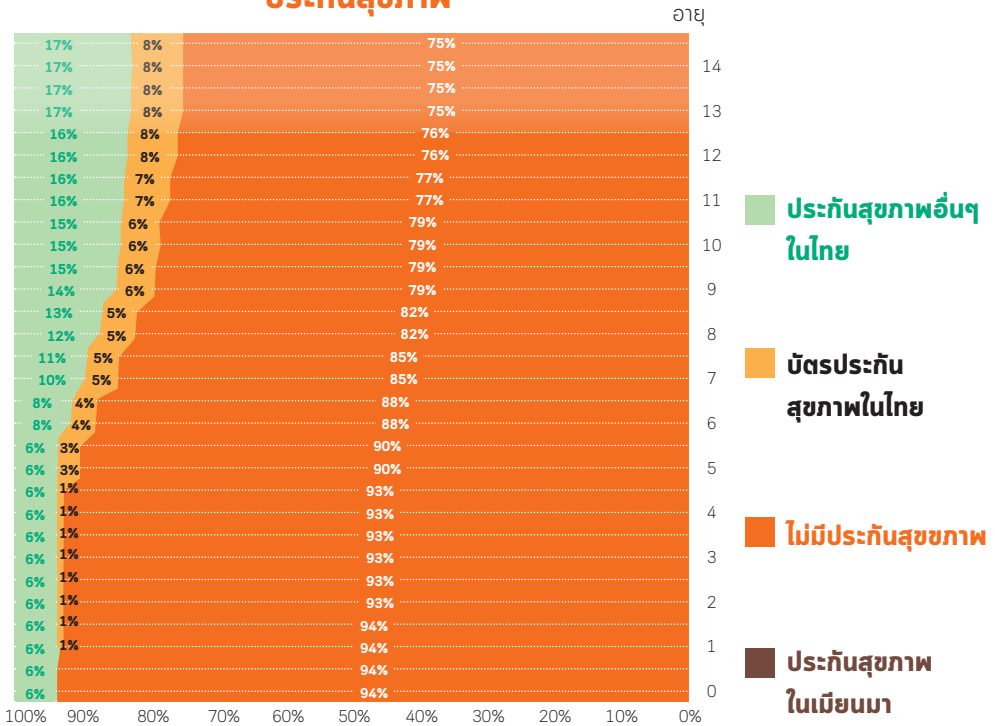

ภาพ 3.2 แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 6-11 ปี

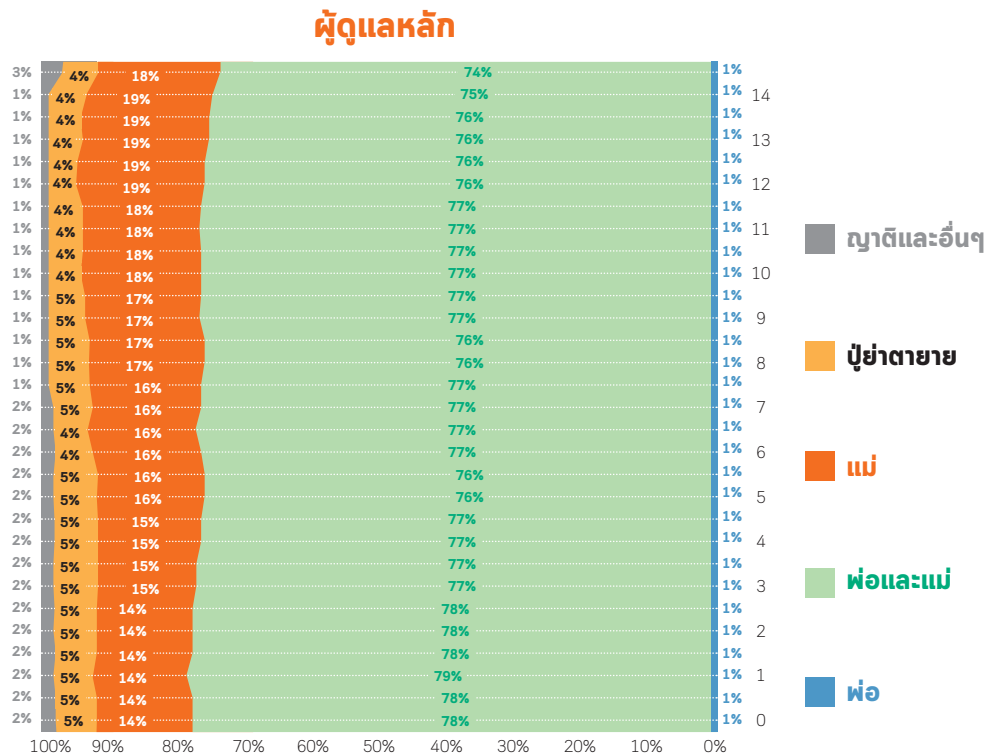
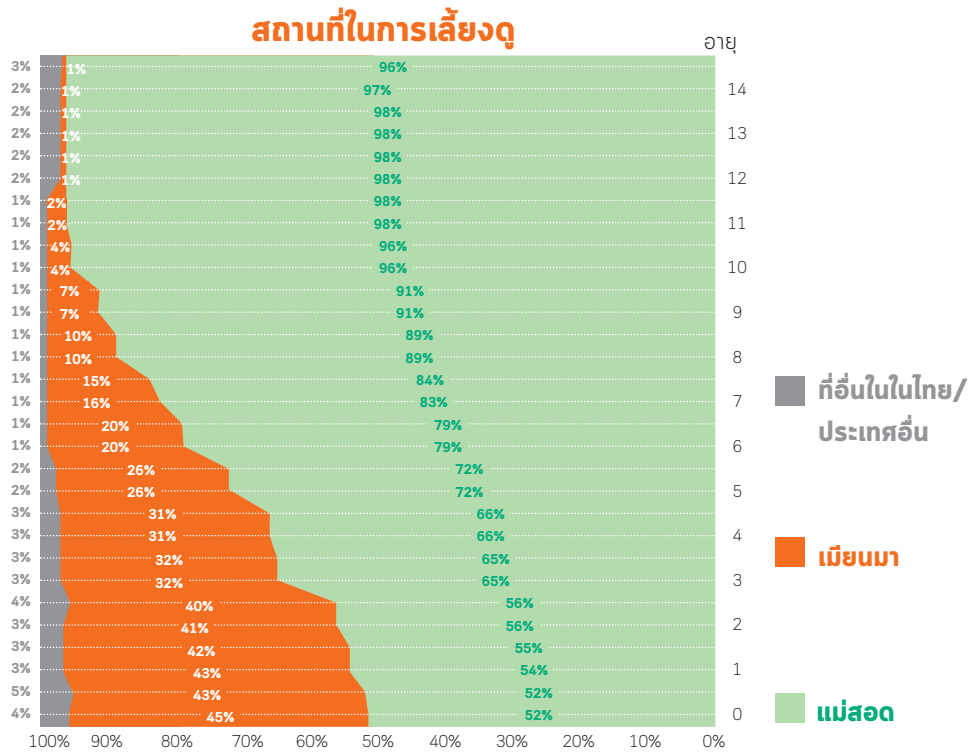
การศึกษา

ประกันสุขภาพ

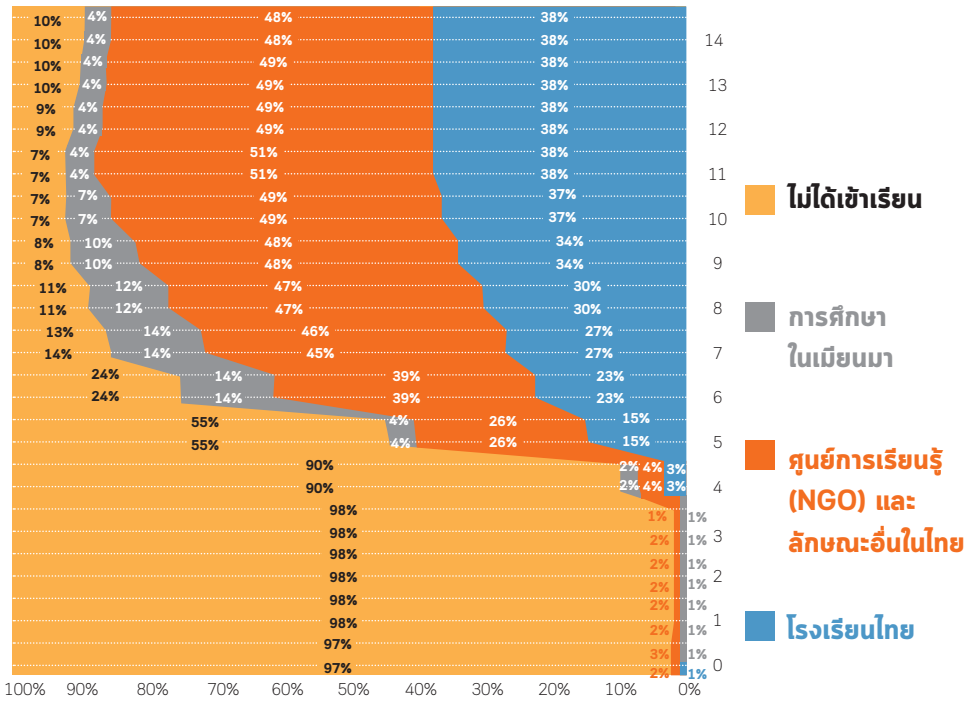
ภาพ 3.2 แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 6-11 ปี (ต่อ)

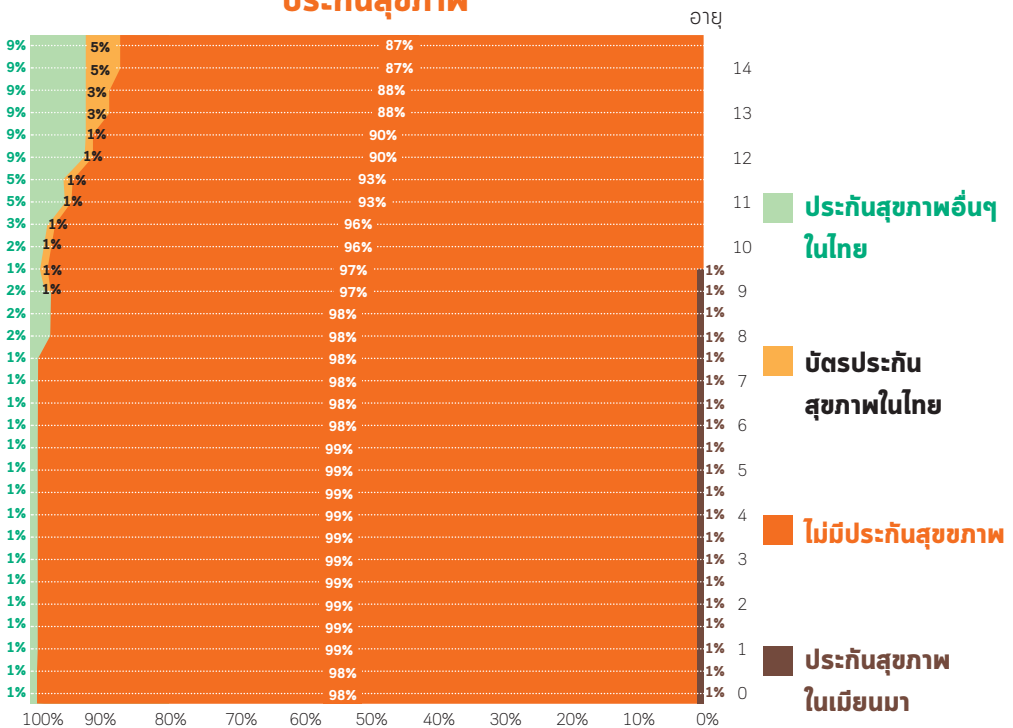
ภาพ 3.3 แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 12-14 ปี

050 เด็กข้ามชาติ: เกิด อยู่ ไต่ อย่างไร

การศึกษา

ประกันสุขภาพ

ภาพ 3.3 แผนการเลี้ยงดูเด็กอายุ 12-14 ปี (ต่อ)

4

เด็กข้ามชาติ:
การศึกษา

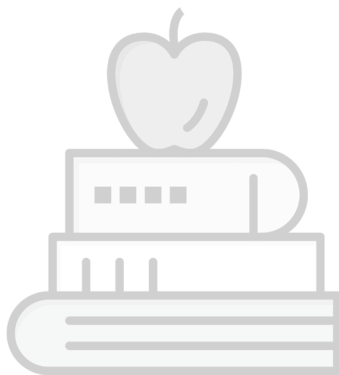
สถานการณ์ทั่วไป

ด้านการศึกษา ในที่นี้ครอบคลุมตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษา สามารถจำแนกเด็กข้ามชาติ ในพื้นที่ออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ หนึ่ง: กลุ่มที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทย (โดยส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนภาครัฐ ซึ่งเปิดรับนักเรียนที่เป็นเด็กข้ามชาติ ตามนโยบายการศึกษาถ้วนหน้า Education for All ของประเทศไทยตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. 2548) สอง: กลุ่มที่ศึกษาหรือได้รับการพัฒนาเด็กอยู่ในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน และ สาม: กลุ่มที่ยังไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษา ในกลุ่มเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ในบางพื้นที่พบว่าเด็กปฐมวัยข้ามชาติจำนวนหนึ่ง ได้รับการดูแลและพัฒนาอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล

ภาพรวมในการเลือกส่งบุตรเข้าศึกษาในโรงเรียนไทยหรือโรงเรียนที่เป็นศูนย์เรียนรู้ เหตุผลหลักของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ จะขึ้นอยู่กับแผนการของพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติว่า มีแนวโน้มหรือความต้องการที่จะอยู่อาศัยและทำงานในเมืองไทยไปในระยะยาว หรือมีแนวโน้มจะย้ายถิ่นกลับไปยังประเทศต้นทาง ครอบครัวแรงงานข้ามชาติที่มีแผนการอยู่ระยะยาว ส่วนใหญ่ตัดสินใจส่งเด็กข้ามชาติเข้าเรียนที่โรงเรียนไทย ส่วนกลุ่มที่มีแผนย้ายถิ่นกลับประเทศต้นทาง มีแนวโน้มส่งเด็กเข้าเรียนที่ศูนย์เรียนรู้เป็นหลัก ส่วนเด็กที่เข้าไม่ถึงการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเด็กในครอบครัวที่ย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่ไม่นาน ครอบครัวมีแผนย้ายที่อยู่อาศัยค่อนข้างบ่อย จากลักษณะการทำงาน หรือมีแผนย้ายที่อยู่ทำงานไปยังพื้นที่อื่น

และกลุ่มครอบครัวแรงงานข้ามชาติ ที่อาศัยในพื้นที่เดินทางเข้าถึงลำบาก โดยเฉพาะที่ทำงานในภาคการเกษตร ในด้านนโยบายของไทยมุมมองในพื้นที่ส่วนใหญ่เห็นว่า ค่อนข้างเปิดกว้างในการเข้าเรียนในโรงเรียนไทยของเด็กข้ามชาติ แต่สาเหตุสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่พ่อแม่ข้ามชาติไม่ส่งลูกเรียนโรงเรียนไทย เป็นในเรื่องของค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทาง ในขณะที่ศูนย์เรียนรู้หลายแห่งมีการสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้ นอกจากนี้ยังเป็นปัญหาในเรื่องการขาดความรู้ ความตระหนักและความเข้าใจของพ่อแม่เด็กข้ามชาติ เกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาของเด็กข้ามชาติ

สำหรับกลุ่มเด็กข้ามชาติที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนรัฐไทย ที่ผ่านมาหากเป็นกลุ่มที่ไม่มีเอกสารประจำตัวหรือสูติบัตร จะได้รับการสำรวจเพื่อจัดทำทะเบียนประวัติและออกบัตรผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน เป็นบัตรด้านหน้าสีขาว ด้านหลังสีชมพู ถ้าเป็นบุตรแรงงานข้ามชาติที่มีทะเบียนประวัติ จะได้เลขประจำตัวขึ้นต้นด้วย 00 แต่หากเป็นบุตรของผู้ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนหรือไม่มีเอกสารแสดงตัวตน จะมีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วย 0 โดยเป็นบัตรที่มีอายุ 10 ปี เพื่อบอกสถานะและการมีตัวตนของเด็กในระหว่างที่อยู่และกำลังศึกษาอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นเอกสารที่อนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในช่วงก่อนหน้าจะมีประเด็นในโรงเรียนไทยซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่ไม่สามารถขอสนับสนุนการศึกษาให้เด็กกลุ่มนี้ได้ เนื่องจากยังไม่มีมีการดำเนินการสำรวจเด็กที่ไม่มีเอกสารและสถานะทางทะเบียนและมีบัตร ซึ่งในช่วงหลังได้เริ่มมีการสำรวจและทำงานร่วมกับโรงเรียนเอกชน ทำให้เริ่มสามารถขอรับเงินสนับสนุนให้กับเด็กต่างชาติได้

โดยกระบวนการในช่วงแรกสำหรับเด็กที่ไม่มีเอกสาร โรงเรียนจะออกเลข 13 หลักขึ้นต้นด้วยตัว G ให้ ซึ่งต่อมากระทรวงมหาดไทยโดยงานทะเบียน ได้ดำเนินการสำรวจร่วมกับโรงเรียนเพื่อทำฐานทะเบียนให้เด็กโดยจะกลายเป็นรหัส 0 หรือ 00 ในช่วงแรกหรือประมาณ 2-3 ปีก่อน กระบวนการทำได้ค่อนข้างรวดเร็วคือ โรงเรียนส่งข้อมูลเด็กที่ทำการสำรวจให้กับงานทะเบียน แต่ในช่วงหลังได้มีการกำหนดกระบวนการขั้นตอนที่มีหลายขั้นตอนมากขึ้น โดยจะต้องมีการส่งชื่อเด็กที่ทำการสำรวจเข้าไปบรรจุอยู่ในฐานทะเบียนกลางก่อน หลังจากนั้นจึงทำเรื่องเสนอย้อนกลับมาที่โรงเรียน เพื่อทำเรื่องในการขอรับเงินสนับสนุน ซึ่งตรงนี้ทำให้เกิดเป็นปัญหาในความล่าช้า เด็กจำนวนหนึ่งอาจจะต้องรอกระบวนการในการขึ้นทะเบียนประมาณ 1 ปี หากไม่เคยมีชื่ออยู่ในฐานทะเบียนกลาง

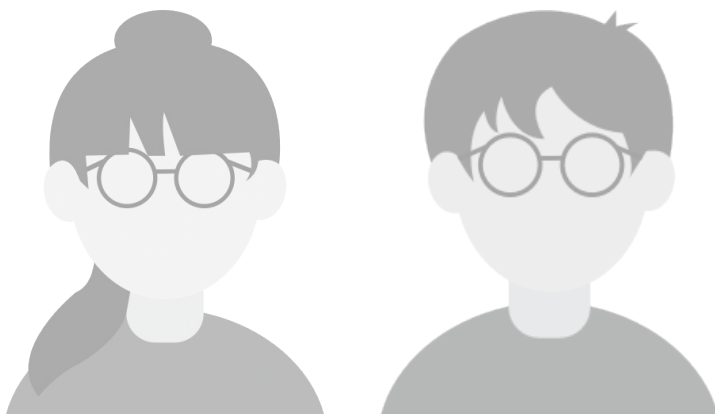
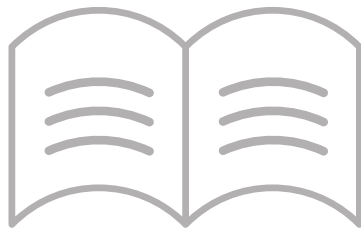
เด็กข้ามชาติศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทย จะได้รับการศึกษาตามหลักสูตรการเรียนของไทย ซึ่งไม่สามารถนำไปใช้ในการเทียบระดับการศึกษาในประเทศเมียนมาได้ ทำให้ครอบครัวแรงงานข้ามชาติที่มีแผนส่งบุตรกลับไปศึกษาในระดับที่สูงกว่าในประเทศต้นทาง หรือครอบครัวมีแผนเดินทางย้ายถิ่นกลับไปประเทศต้นทาง จึงเลือกที่จะไม่ส่งบุตรที่เป็นเด็กข้ามชาติเข้าเรียนในระบบการศึกษาโรงเรียนไทย

เด็กข้ามชาติที่ศึกษาในโรงเรียนไทยเกือบทั้งหมด สามารถพูดและสื่อสารภาษาไทยได้ดี เนื่องจากเป็นข้อกำหนดในการเข้ารับศึกษา ตั้งแต่ในระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เด็กทุกคนต้องได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านภาษาไทยที่เพียงพอ ในการรับเด็กข้ามชาติเข้ามาศึกษาในโรงเรียน มีกระบวนการที่แตกต่างจากเด็กไทยเล็กน้อย โดยดูหลักฐานที่อยู่อาศัยเป็นหลัก อาจจะเป็นของพ่อแม่หรือนายจ้าง ผ่านการรับรองโดยผู้นำชุมชนในพื้นที่ เช่น กำนันและผู้ใหญ่บ้าน เพื่อสามารถพิสูจน์ได้ว่า เด็กมีตัวตนอยู่จริงในประเทศไทย เด็กข้ามชาติจะต้องพูดภาษาไทยได้ ดังนั้นคุณครูในระดับอนุบาลและประถมศึกษาปีที่ 1 จะต้องรับภาระหน้าที่ในเรื่องภาษาค่อนข้างหนัก ซึ่งในระดับอนุบาลโรงเรียนไทย ที่เข้าเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพรายงานว่า ได้มีการจ้างครูผู้ช่วยพม่ามาช่วย 2 คน เด็กข้ามชาติสามารถเรียนในโรงเรียนไทยได้ฟรี โดยไม่มีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 เช่นเดียวกับเด็กไทย

ข้อมูลจากโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่งในตำบลท่าสายลวด ที่มีนักเรียนเด็กข้ามชาติจำนวนมาก พบว่า เด็กที่เรียนในโรงเรียนไทยจำนวนมาก เมื่อจบการศึกษาระดับ ป.6 จะหยุดการศึกษาและแยกย้ายไปทำงานหรือไปอยู่อาศัยที่อื่น ส่วนใหญ่ด้วยการติดปัญหาในเรื่องสัญชาติ ปัจจุบันโรงเรียนไทยหลายแห่ง ได้เริ่มมีโครงการในการสนับสนุนให้เด็กที่จบ ป.6 สามารถเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนรัฐระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นให้กับเด็กข้ามชาติ ซึ่งจำนวนมากมีความขยันตั้งใจเรียนและมีผลการเรียนที่ดี โรงเรียนไทยส่วนหนึ่งได้มีการจัดจ้างครูภาษาพม่าเข้ามาร่วมสอน โดยสอนทั้งภาษาไทยพม่าและอังกฤษ ให้กับเด็กไทยและเด็กข้ามชาติในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมความสามารถในด้านภาษาของนักเรียน รวมถึงส่งเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เน้นความเป็นพหุวัฒนธรรม

นักเรียนที่เป็นเด็กข้ามชาติในโรงเรียนไทยส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะในโรงเรียนที่มีที่ตั้งไม่ไกลจากพรมแดนแม่น้ำเมย เป็นกลุ่มที่ข้ามฝั่งมาเรียนจากประเทศเมียนมา ส่วนหนึ่งประกอบด้วย เด็กที่พ่อแม่เคยทำงานอยู่ในฝั่งประเทศไทยและย้ายกลับไปอยู่ฝั่งประเทศเมียนมา (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กที่โตระดับหนึ่ง ศึกษาในระดับ ป.4 หรือสูงกว่านั้นที่สามารถเดินทางได้ด้วยตนเอง) กับอีกส่วนหนึ่งเป็นเด็กที่พักอาศัยอยู่ใน shelter หรือศูนย์การรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งเคยตั้งอยู่ในประเทศไทย แต่ปัจจุบันย้ายไปอยู่ในฝั่งประเทศเมียนมา กลุ่มเด็กที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศไทยและศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทยที่ตัดสินใจไม่ลาออกจึงต้องข้ามฝั่งมาเรียนที่โรงเรียน

เหตุผลหลักที่พ่อแม่ข้ามชาติให้เด็กข้ามชาติเข้าเรียนในโรงเรียนไทยได้แก่ หนึ่ง: อยากให้เด็กได้ภาษาไทย สอง: อยากให้เด็กมีบัตรประจำตัว หรือ บัตร 10 ปี ซึ่งในเหตุผลหลังนี้โรงเรียนต้องทำความเข้าใจกับพ่อแม่ข้ามชาติว่าบัตร 10 ปี ไม่ได้เป็นใบอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยได้ถูกต้องตามกฎหมาย สาม: ด้วยนโยบายเรียนฟรีสำหรับเด็กทุกคนของประเทศไทยและ สี่: ปัจจัยเกี่ยวกับข้อกำหนดที่อนุญาตให้เด็กที่เกิดในประเทศไทยและจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สามารถขอสัญชาติไทยได้ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพตัวแทนโรงเรียนรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เชื่อว่าจะปัจจัยสำคัญที่มีผลทำให้เด็กมีแนวโน้มได้เรียนต่อในระดับชั้นที่สูงเพิ่มขึ้น เนื่องจากพ่อแม่ข้ามชาติรวมถึงเด็กข้ามชาติที่เรียนในโรงเรียนไทย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีจุดประสงค์ที่จะพักอาศัยและทำงานอยู่ในประเทศไทยในอนาคต ข้อมูลจากโรงเรียนไทยระดับประถมศึกษาแห่งหนึ่ง พบว่าในปีการศึกษา 2560 แนวโน้มของเด็กที่เรียนต่อในระดับมัธยมนั้น เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนเป็นอย่างมากถึงประมาณร้อยละ 90 ของนักเรียนเด็กข้ามชาติที่จบ ป.6

จากการสนทนากลุ่มกับพ่อแม่ข้ามชาติ ในชุมชนมุสลิมซึ่งอยู่ในพื้นที่เมืองของอำเภอแม่สอด จำนวนหนึ่งให้ข้อมูลว่า ไม่สามารถนำบุตรไปสมัครเข้าเรียนที่โรงเรียนไทยได้ เนื่องจากโรงเรียนไทยในเขตเมืองมีจำนวนที่นั่งสำหรับนักเรียนค่อนข้างจำกัด ทั้งเด็กไทยและเด็กข้ามชาติ ทำให้การคัดเลือกเด็กจากมุมมองของพ่อแม่ ให้โอกาสในกลุ่มเด็กข้ามชาติที่มีเอกสารก่อน ซึ่งตรงนี้เป็นข้อจำกัดในเรื่อง capacity ของโรงเรียนในการรับเด็กเพื่อเข้าเรียนในเขตเมือง พ่อแม่ข้ามชาติในชุมชนบังคลาเทศส่วนใหญ่ ต้องการให้บุตรได้เรียนในโรงเรียนไทยเพื่อพูดภาษาไทยได้ และสามารถทำงานในประเทศไทยในระยะยาว เนื่องจากครอบครัวไม่มีญาติอยู่ในฝั่งประเทศเมียนมา และครอบครัวมีแนวโน้มอาศัยอยู่ในประเทศไทยไปตลอดส่วนใหญ่ต้องการให้ลูกเรียนสูงที่สุดอย่างน้อยจนถึงระดับชั้น ม.6 ซึ่งสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มกับพ่อแม่ข้ามชาติ ในอีกชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่คาดหวังให้บุตรได้เรียนในโรงเรียนไทยเพื่อให้ได้ภาษาไทย เนื่องจากมีแผนระยะยาวในการอยู่ประเทศไทยถาวร การเรียนในโรงเรียนไทย ทำให้บุตรได้รับบัตรประจำตัว 10 ปี (บัตรแสดงตนผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนที่กำลังศึกษาอยู่ในประเทศไทย) ซึ่งพ่อแม่ข้ามชาติเชื่อว่า มีประโยชน์ทำให้สามารถหางานได้ง่ายขึ้นและไม่โดนตำรวจจับ ดังนั้น บุตรที่เป็นนักเรียนในโรงเรียนไทยจึงค่อนข้างปลอดภัย ในขณะที่พ่อแม่ยังมีความเสี่ยงในการถูกผู้บังคับใช้กฎหมายจับ พ่อแม่ข้ามชาติในชุมชนกะเหรี่ยง ส่วนใหญ่คาดหวังให้ลูกได้เรียนในชั้นที่สูงที่สุด แต่อยู่ที่ข้อจำกัดของครอบครัวในอนาคตเช่นกัน หลายคนรับทราบว่าหากบุตรที่เกิดในไทย และอาศัยอยู่ในไทยสามารถเรียนจบระดับปริญญาตรี จะสามารถยื่นขอสัญชาติไทยได้ แต่ส่วนใหญ่ยังคงค่อนข้างไม่แน่ใจว่า จะมีความสามารถในการส่งลูกให้เรียนต่อจนถึงระดับชั้นปริญญาตรีหรือไม่ ในมุมมองของพ่อแม่ข้ามชาติคิดว่า การเข้าถึงการศึกษาในระดับชั้นประถมของโรงเรียนไทยค่อนข้างเป็นไปได้ดี แต่การเข้าถึงระดับชั้นมัธยม โดยเฉพาะมัธยมปลาย และระดับอุดมศึกษาปริญญาตรียังมีค่อนข้างน้อย ข้อจำกัดส่วนใหญ่ไปในเรื่องเงินค่าใช้จ่ายในการส่งลูกเข้าเรียน และการขาดข้อมูลเกี่ยวกับการแนะนำการศึกษาต่อที่พ่อแม่ยังไม่ค่อยทราบหรือมีข้อมูล

สำหรับกลุ่มเด็กข้ามชาติที่ศึกษาในศูนย์เรียนรู้ ในอำเภอแม่สอดมีศูนย์เรียนรู้หรือ learning center ขององค์กรพัฒนาเอกชนมากอยู่พอสมควร จำนวนหนึ่งดำเนินการเปิดการเรียนการสอนมาค่อนข้างยาวนาน เช่นศูนย์ Children Development Center หรือ ศูนย์เรียนรู้ CDC ซึ่งมีการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรเมียนมา โดยเน้นการสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วย ซึ่งการศึกษาของเด็กข้ามชาติในศูนย์การเรียนรู้ไม่สามารถเทียบระดับการศึกษาในระบบการศึกษาของประเทศไทยได้ ปัจจุบัน CDC ได้ทำความร่วมมือกับการศึกษานอกโรงเรียน กศน. ในการสนับสนุนให้เด็กของโรงเรียน สามารถเข้าเรียนในระบบ กศน. เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการสอบเทียบวุฒิการศึกษาของประเทศไทยได้ โดยทั่วไปศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่มี 2 ลักษณะ คือ หนึ่ง: เป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีที่อยู่อาศัยหรือ shelter สำหรับเด็กข้ามชาติ โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นเด็กถูกทอดทิ้ง พ่อแม่เสียชีวิต หรือบางส่วนอาจเป็นกลุ่มที่ข้ามฝั่งเพื่อมาศึกษาในประเทศไทย โดยมีครอบครัวอยู่ในฝั่งประเทศเมียนมา (ส่วนใหญ่ในกลุ่มหลังนี้เป็นนักเรียนเด็กข้ามชาติที่มาเรียนในโรงเรียนรัฐไทย) สอง: ศูนย์เรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเดียวไม่มีที่พักอาศัย หรือ shelter สำหรับเด็ก

ในการกำกับดูแลและประสานงาน การดำเนินการจัดการเรียนการสอนของศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก (สพป.) ที่ 2 ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว หรือ Migrant Education Coordinating Center (MECC) ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2549 แต่เพิ่งทำให้เกิดความชัดเจนและมีโครงสร้างที่ชัดเจนเมื่อประมาณปี 2559-2560 ปัจจุบันศูนย์ประสานงานฯ นี้ ดูแลศูนย์เรียนรู้ 59 แห่ง ใน 3 อำเภอของจังหวัดตาก (ประมาณ 45-50 แห่ง อยู่ในอำเภอแม่สอด) ซึ่งยังไม่ครอบคลุมศูนย์เรียนรู้ที่มีอยู่จริงทั้งหมด ซึ่งมีตัวเลขเปลี่ยนแปลงค่อนข้างตลอดเวลาจากการเปิดตั้งขึ้นและปิดตัวของบางศูนย์ที่ประสบปัญหา เรื่องความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือปัญหาอื่นๆ ในช่วงที่ผ่านมามีการเปิดศูนย์เรียนรู้แห่งใหม่อยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลายศูนย์ยังไม่ได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ MECC

MECC มีการจัดประชุมร่วมกับผู้บริหารศูนย์เรียนรู้และภาคส่วนของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ทุกๆ 3 เดือน โดยมีหัวหน้าส่วนราชการต่างๆเข้าร่วมด้วย มีกิจกรรมในการลงนิเทศ มาตรฐานการศึกษาในศูนย์เรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ โดยตั้งเป้าหมายไว้อย่างน้อยเทอมละ 1 ครั้ง แต่ด้วยจำนวนศูนย์เรียนรู้ที่มากและบุคลากรไม่เพียงพอ ทำให้การนิเทศมาตรฐาน ไม่ครอบคลุมได้ทั้งหมดตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ในการลงนิเทศมาตรฐานของศูนย์เรียนรู้มี 3 เรื่องที่ให้ความสำคัญ ได้แก่ หนึ่ง: ประเด็นด้านความมั่นคงของชาติ สอง: สุขภาพของ นักเรียนเด็กข้ามชาติ สาม: การติดตามช่วยเหลือเด็กที่เป็นกลุ่มเปราะบางและต้องการได้ รับการช่วยเหลือ ในปัจจุบันด้วยความร่วมมือระหว่าง MECC กับหน่วยงานทะเบียนในพื้นที่ ได้เริ่มมีการดำเนินการสำรวจ เพื่อจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวให้กับเด็กข้ามชาติ ที่ไม่มีเอกสารประจำตัวที่กำลังเรียนอยู่ในศูนย์เรียนรู้ รวมถึงสำรวจครูต่างชาติที่สอนในศูนย์ เรียนรู้ ซึ่งตามกฎหมายไม่สามารถทำงานในสถานะครูได้ เพื่อทำการรับรองกับฝ่ายความ มั่นคงของพื้นที่ เพื่อลดความเสี่ยงในการถูกจับกุมของครู และให้ครูสามารถเป็นตัวกลางทำ หน้าที่ในการสำรวจเด็ก เพื่อทำทะเบียนประวัติต่อไป บัตรประจำตัวนักเรียน หรือ บัตร 10 ปี แม้เป็นเพียงเอกสาร ที่บอกอัตลักษณ์ของบุคคลและสถานะการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสถานะ ทางทะเบียน ไม่ได้เป็นเอกสารที่อนุญาตให้เด็กข้ามชาติ สามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ ตามกฎหมาย ไม่ได้ก่อให้เกิดสิทธิอะไรทั้งสิ้นในทางกฎหมาย แต่ก็เป็นความเข้าใจในพื้นที่ว่า เป็นเอกสารสำคัญ ในการรับรองตัวบุคคลของเด็กและลดความเสี่ยงในการถูกจับกุม

ข้อมูลหนึ่ง ที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในพื้นที่ พบว่า ปัจจุบัน จำนวนศูนย์เรียนรู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของ MECC มีแนวโน้มลดลง เมื่อเทียบกับในช่วง 2-3 ปีก่อน ซึ่งเคยมีจำนวนประมาณ 70 แห่ง เนื่องจากจำนวนหนึ่งไม่ผ่านการประเมินตามกรอบมาตรฐานทางการศึกษา (Education Quality Framework หรือ EQF) ที่มีการกำหนดเกณฑ์และดำเนินการโดย MECC ร่วมกับหน่วยงานด้านการศึกษาของประเทศเมียนมา ซึ่งเริ่มมีการลงประเมินตามกรอบมาตรฐานตั้งแต่ปี 2558 ศูนย์เรียนรู้ที่ไม่ผ่านมาตรฐานต้องปิดดำเนินการ ซึ่งจำนวนหนึ่งมีลักษณะเป็นศูนย์ที่มีที่พักอาศัยหรือ shelter ให้กับเด็กข้ามชาติ (ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่มีพ่อแม่ ถูกละทิ้ง หรือพ่อแม่เสียชีวิต) ซึ่งเด็กจำนวนหนึ่งกำลังเรียนในโรงเรียนรัฐไทย หลังปิดตัวในของประเทศไทย ศูนย์เหล่านั้นได้ไปเปิดดำเนินการในฝั่งประเทศเมียนมา ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของเด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่ง ที่เคยเรียนในประเทศไทยทั้งในโรงเรียนรัฐไทยหรือศูนย์เรียนรู้ ต้องย้ายกลับไปอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา นอกจากการประเมินตามกรอบ EQF ได้เริ่มมีการประเมินศูนย์เรียนรู้ในด้านสุขอนามัย โดย MECC ร่วมกับโรงพยาบาลแม่สอด ซึ่ง ณ ปี 2561 เป็นการดำเนินการในปีที่ 2 ในแง่ของการประเมินทั้งทางด้านมาตรฐานการศึกษาและทางด้านสุขภาพ จะช่วยให้ศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ที่มีการพัฒนาในด้านคุณภาพที่ดีขึ้น แต่ในอีกแง่หนึ่งก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบกับการจัดการเรียนการสอนของเด็กข้ามชาติในพื้นที่

ข้อมูลที่น่าสนใจอีกเรื่องในศูนย์เรียนรู้ เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ที่มาเรียน เป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอด ไม่ค่อยมีเด็กข้ามชาติที่ข้ามฝั่งประเทศมาเรียนแบบมาเข้าเย็นกลับ จากข้อสังเกตของตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ การจัดการการศึกษาในเมียวดีนับว่าค่อนข้างมีมาตรฐาน ดีกว่าศูนย์การเรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย ดังนั้นเด็กข้ามชาติที่อาศัยในประเทศเมียนมา จึงไม่จำเป็นต้องข้ามมาเรียนในฝั่งไทย ในกลุ่มที่เป็นเด็กข้ามมาเรียนเข้ากลับเย็น หรือพักอาศัยใน shelter โดยที่ครอบครัวอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เข้ามาเพื่อเรียนในโรงเรียนไทยมากกว่า

ปัจจุบัน สปป. ตากที่ 2 โดย MECC ร่วมกับเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ ที่อยู่ภายใต้การกำกับ และหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้เริ่มดำเนินการความร่วมมือ เพื่อพัฒนา โครงการที่มีชื่อว่า educational pathways สำหรับเด็กข้ามชาติที่ศึกษาในศูนย์เรียนรู้ ในพื้นที่ เพื่อการเรียนต่อหรือเทียบโอนระดับการศึกษาในระบบ กศน. ของไทย การเรียนต่อ หรือเทียบโอนระดับการศึกษาในระบบ กศน. ของประเทศเมียนมา การสอบเทียบเพื่อเรียนต่อ ในสถานศึกษาหรือโรงเรียนรัฐบาลของไทย การสอบเทียบเพื่อเรียนต่อในสถานศึกษา หรือโรงเรียนตามระบบการศึกษาของประเทศเมียนมา

จากข้อมูลสถิติจาก MECC ในเดือนพฤศจิกายน 2560 ในพื้นที่ 3 อำเภอ แม่สอด พบพระ และแม่ระมาด มีจำนวนศูนย์เรียนรู้ที่ได้รับการรับรอง จากเขตพื้นที่การศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 59 ศูนย์เรียนรู้ และมีห้องเรียนที่เป็นสาขาอีกประมาณ 12 แห่ง หากพิจารณาเฉพาะ ในพื้นที่แม่สอด มีศูนย์เรียนรู้อยู่ 45 แห่งและสาขาอีก 4 แห่ง การจัดการศึกษาของศูนย์เรียนรู้ มีตั้งแต่ระดับเนอสเซอรัจจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งในพื้นที่แม่สอดมีศูนย์เรียนรู้ที่มีการเรียนการสอนถึงระดับชั้น ม.6 เพียง 3 แห่ง สำหรับจำนวนนักเรียนเด็กข้ามชาติ ในศูนย์เรียนรู้ 59 แห่ง มีระดับอนุบาล 2,982 คน ระดับชั้นประถมศึกษา 5,787 คน ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป 2,749 คน ในห้องเรียนสาขาทั้ง 12 แห่ง มีระดับอนุบาล 636 คน ระดับประถมศึกษา 684 คน และสูงกว่ามัธยมศึกษา 10 คน รวมจำนวนนักเรียนเด็กข้ามชาติ ทั้งหมด 12,848 คน ในส่วนของครูมีจำนวนครูทั้งหมด 651 คนในศูนย์เรียนรู้ 59 แห่ง และห้องเรียนสาขาอีก 68 คน

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพกับตัวแทนศูนย์เรียนรู้แห่งหนึ่ง ซึ่งมีการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษา (ตามระบบการศึกษาของประเทศเมียนมาเป็นหลัก) พบว่า วิสัยทัศน์ของศูนย์เรียนรู้ คือมองถึงประโยชน์ของการศึกษาในระยะยาวที่มีต่อตัวเด็กข้ามชาติและครอบครัวแรงงานข้ามชาติ โดยต้องการส่งเสริมให้มีโอกาสในการทำงานที่ดีในอนาคต ให้เด็กสามารถเข้าถึงการศึกษา ได้ตั้งแต่ระดับการพัฒนาเด็กเล็กจนถึงระดับเกรด 12 หรือ ม.6 โดยส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาต่อเนื่องในระดับมหาวิทยาลัย

ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าว มีความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยส่งเสริมให้นักเรียนซึ่งเป็นเด็กข้ามชาติของศูนย์ฯ เข้าสอบ pre-GED หรือ General Education Development Program ซึ่งเป็นระบบการสอบของสหรัฐอเมริกา ถ้าเด็กสามารถสอบผ่าน จะมีโอกาสในการเข้าเรียนในต่างประเทศได้ การจัดการเรียนการสอน พยายามสร้างทางเลือกทางการศึกษาให้เด็กข้ามชาติ ทั้งสำหรับการเรียนต่อในโรงเรียนของไทย โรงเรียนของเมียนมา และการเรียนต่อในต่างประเทศ จึงให้ความสำคัญกับการเรียนทั้งในภาษาไทย ภาษาพม่า และภาษาอังกฤษ โดยการจัดการเรียนการสอนหลัก พยายามให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาในประเทศเมียนมา สำหรับเด็กข้ามชาติที่สนใจเรียนต่อในไทย มีการส่งเสริมให้สามารถเข้าสู่ระบบการเรียน กศน.ของประเทศไทย โดยการสอบ กศน. นักเรียนเด็กข้ามชาติสามารถไปสอบได้ตั้งแต่อายุ 9 ขวบ 12 ขวบ และ 15 ขวบ ตามระดับชั้นที่ต้องการสอบเทียบ (ป.3 ป.6 ม.3 ตามลำดับ)

เด็กข้ามชาติที่จบการศึกษาจากศูนย์เรียนรู้ ที่ผ่านมามีหลายคนสามารถไปศึกษาต่อหลักสูตรอบรมเป็นครู หลักสูตรอาชีพศึกษา หรือ สาธารณสุขชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ จำนวนหนึ่งเลือกทำงานในภาคบริการต่างๆ ในพื้นที่ จำนวนหนึ่งทำงานในลักษณะขององค์กรชุมชนหรือ community-based organization (CBO) และมีหลายคนกลับไปทำงานในเมียนมา ในขณะที่จำนวนหนึ่งเป็นคุณครูในศูนย์เรียนรู้อื่นในพื้นที่อำเภอแม่สอด ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการเพิ่มกำลังคนที่มีคุณภาพในการทำงานช่วยเหลือการทำงานในด้านต่างๆ ให้กับทั้งชุมชนคนข้ามชาติและคนไทยในพื้นที่ได้

เด็กข้ามชาติที่จบการศึกษาและสามารถสอบเทียบ กศน.ได้จะสามารถไปต่อระดับมหาวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่ตั้งอยู่ในวิทยาเขตอำเภอแม่สอดได้ โดยที่ผ่านมามีจำนวนหนึ่งที่สามารถไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในหลักสูตร Tourism Management Program ซึ่งเป็นหลักสูตรนานาชาติได้

การเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ การศึกษานี้จำแนกสถานภาพการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติออกเป็น 3 สถานภาพ ได้แก่ ไม่ได้กำลังศึกษา กำลังศึกษา ในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน และกำลังศึกษาในโรงเรียนไทย

จากผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี) จำนวน 803 คน ในภาพรวม พบว่า เด็กข้ามชาติร้อยละ 30.3 ไม่ได้กำลังศึกษา สัดส่วนกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติที่กำลังศึกษาในศูนย์เรียนรู้ สูงกว่ากลุ่มที่กำลังศึกษาในโรงเรียนไทยเล็กน้อย โดยมีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 37.1 และ 32.6 ตามลำดับ ในกลุ่มเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้กำลังศึกษา ไม่ใช่ทั้งหมดที่จะมีสาเหตุมาจากการไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ แต่อาจมาจากช่วงอายุที่ยังไม่เหมาะสมหรือจำเป็นต้องเข้ารับการศึกษา โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกณฑ์อายุของการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทย (ซึ่งกำหนดเป็นในช่วงอายุย่างเข้าปีที่ 7 ของเด็ก หรือ ในช่วงอายุ 6 ปี) เมื่อจำแนกเด็กข้ามชาติตามกลุ่มอายุ 0-5 ปี (ระดับการศึกษาปฐมวัยหรือก่อนประถมศึกษา) อายุ 6-11 ปี (ระดับการศึกษาประถมศึกษา) และอายุ 12-14 ปี (ระดับศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น) พบว่า สัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้กำลังศึกษา ในช่วงอายุ 0-5 ปี สูงถึงร้อยละ 72.7 ขณะที่ในช่วงอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี มีเพียงประมาณร้อยละ 4 และ 9.8 ตามลำดับ เด็กข้ามชาติในช่วงอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี ที่กำลังศึกษา มีสัดส่วนของกลุ่มที่กำลังศึกษาในศูนย์เรียนรู้ สูงกว่ากลุ่มที่กำลังศึกษาในโรงเรียนไทยอยู่พอสมควร ตรงข้ามกับเด็กในช่วงอายุ 0-5 ปี ที่กำลังศึกษาที่พบว่าเป็นการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าการศึกษาในศูนย์เรียนรู้

สถานภาพการศึกษา	เด็กข้ามชาติ อายุ 0-14 ปี							
	อายุ 0-5 ปี		อายุ 6-11 ปี		อายุ 12-14 ปี		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้กำลังศึกษา	213	72.7	14	4.0	16	9.8	243	30.3
กำลังศึกษา (ศูนย์เรียนรู้)	34	11.6	184	53.2	80	48.8	298	37.1
กำลังศึกษา (โรงเรียนไทย)	46	15.7	148	42.8	68	41.5	262	32.6
รวม	293	100	346	100	164	100	803	100

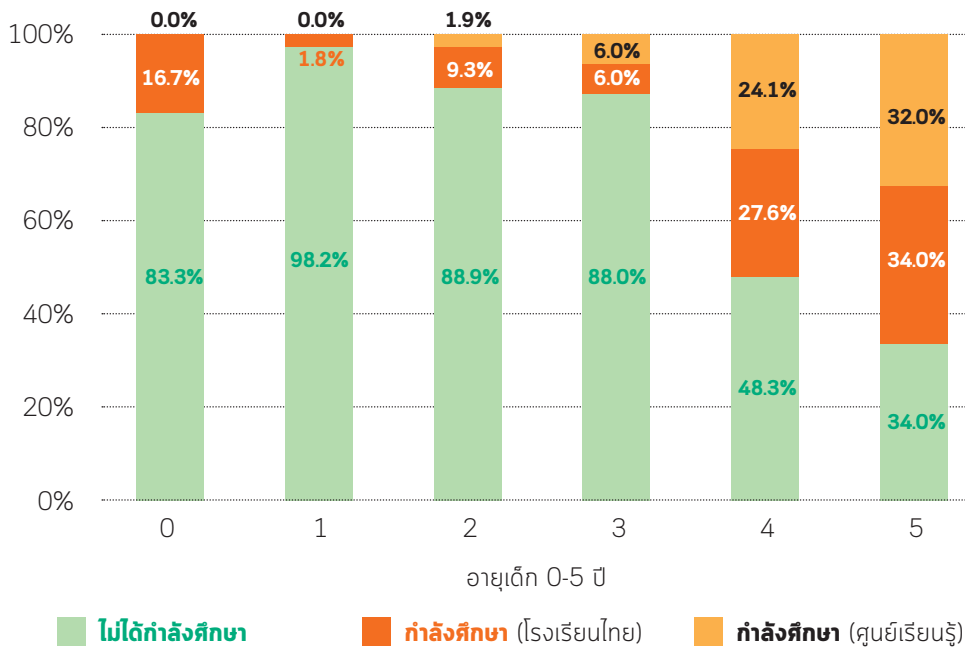
ตาราง 4.1 สถานภาพการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี) (n=803 คน)

ปัจจัยกำหนด...การเข้าถึงการศึกษา

ในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนด ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ เมื่อทำการจำแนกเด็กข้ามชาติตามกลุ่มอายุ ออกเป็น 3 กลุ่มอายุ ได้แก่ 0-5 ปี 6-11 ปี และ 12-14 ปี ซึ่งเป็นการจำแนกช่วงอายุตามระดับการศึกษา ในกลุ่มแรกเป็นช่วงการศึกษา ระดับปฐมวัย หรือ ก่อนประถมศึกษา กลุ่มที่ 2 เป็นช่วงการศึกษาระดับประถมศึกษา และกลุ่มที่ 3 เป็นช่วงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติทั้งหมด 803 คน พบว่า เด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 293 คน อายุ 6-11 ปี มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 346 คน และอายุ 12-14 ปี มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 164 คน เกี่ยวกับสถานภาพการศึกษา พบว่าถึงประมาณ 3 หรือ 4 ของเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่ได้กำลังเรียนหนังสือ ทั้งในโรงเรียนไทยหรือศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน จากจำนวน กลุ่มข้ามชาติอายุ 0-14 ปีทั้งหมดที่ไม่ได้กำลังศึกษาจำนวน 243 คน อยู่ในช่วงอายุ 0-5 ปี มากถึง 213 คน หรือ เกือบร้อยละ 90

ปัจจัยสำคัญมาจากอายุของเด็กข้ามชาติ ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายอายุ พบว่า ในช่วงอายุ 0-5 ปี เด็กข้ามชาติเกือบร้อยละ 90 ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่ได้กำลังเรียนหนังสือ แต่ในช่วง อายุ 4-5 ปี สัดส่วนกลุ่มที่ได้รับการศึกษาและในหนังสือเพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ 51.7 และ 66 ตามลำดับ โดยในสัดส่วนที่สูงกว่าเล็กน้อยเป็นการเรียนระดับปฐมวัยหรือการประถมศึกษา ในโรงเรียนไทยมากกว่า ในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากการเข้าถึงการศึกษา ของเด็กในช่วงวัยนี้ (0-5 ปี) ขึ้นอยู่กับปัจจัยอายุของเด็กเป็นหลัก การวิเคราะห์ปัจจัยกำหนด ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติในการศึกษานี้ จึงปรับให้ครอบคลุม เฉพาะกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ อายุ 6-14 ปี เท่านั้น ซึ่งถือเป็นช่วงอายุในระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสถานภาพการศึกษา ของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติอายุ 6-14 ปี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 510 คน พบว่า มีเพียง 30 คน เท่านั้น ที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทยหรือศูนย์เรียนรู้ขององค์กร

ภาพ 4.1 สถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติ อายุ 0-5 ปี รายอายุ

พัฒนาเอกชน เนื่องจากขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ค่อนข้างน้อยเพียง 30 คน สะท้อนให้เห็นว่า เด็กข้ามชาติในช่วงอายุ 6-14 ปี สามารถเข้าถึงการศึกษาในประเทศไทยได้มากถึงร้อยละ 94.1 โดยในกลุ่มที่เข้าถึงการศึกษา มากกว่าครึ่งเป็นการรับการศึกษาที่ศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน

ดังนั้น การวิเคราะห์ปัจจัยกำหนด ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ ในส่วนนี้ จึงครอบคลุมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาของเด็กข้ามชาติใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน เปรียบเทียบกับการเรียนในโรงเรียนไทย โดยการวิเคราะห์ทางสถิติ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์แบบทวิ (Binary Logistic Regression Analysis) เพื่อทดสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าเรียน ระหว่างในโรงเรียนไทย กับศูนย์การเรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนของเด็กข้ามชาติ โดยทำการวิเคราะห์ครอบคลุม เฉพาะเด็กข้ามชาติอายุ 6-14 ปี ที่กำลังทำการศึกษาอยู่ในประเทศไทยจำนวน 480 คน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษา ตัวแปรต้นที่ คาดว่าเป็นปัจจัยกำหนดประกอบด้วยตัวแปร 5 ปัจจัย ได้แก่

หนึ่ง ปัจจัยคุณลักษณะเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร

อายุเด็กข้ามชาติ (จำแนกเป็นกลุ่มอายุ 0-5 ปี 6-11 ปี และ 12-14 ปี โดยในการ วิเคราะห์ปัจจัยการเข้าถึงการศึกษา จะมีเพียงกลุ่มอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปีเท่านั้น) เพศเด็กข้ามชาติ (จำแนกเป็น เด็กชายและเด็กหญิง) สถานที่เกิด (จำแนกเป็น เกิดในไทย และไม่ได้เกิดในไทย) การจดทะเบียนการเกิด (จำแนกเป็น ไม่ได้จดทะเบียนการเกิด (รวมไม่ทราบ) และจดทะเบียนการเกิด) แผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็ก (หลังอายุ 15 ปีขึ้นไป) (จำแนกเป็น ไม่ใช่ในประเทศไทยและในแม่สอดหรือในประเทศไทย)

สอง ปัจจัยคุณลักษณะครอบครัวเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร

ชาติพันธุ์ของครอบครัว (จำแนกเป็น พม่า กะเหรี่ยง บังคลาเทศ มอญ และชาติพันธุ์อื่นๆ) ศาสนา (จำแนกเป็น พุทธและไม่ใช่พุทธ (คริสต์อิสลามฮินดูและศาสนาอื่นๆ) รายได้ ครอบครัวเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (จำแนกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ต่ำกว่า 1,000 บาท, 1,000-1,999 บาท, 2,000-2,999 บาท และ 3,000 บาทขึ้นไป) จำนวนเด็กข้ามชาติ อายุ 0-14 ปี ในครอบครัว (จำแนกเป็น 1 คน 2 คน 3 คน และ 4 คนขึ้นไป)

สาม ปัจจัยการย้ายถิ่นของครอบครัวเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร

วิธีการย้ายถิ่นมาประเทศไทย (จำแนกเป็น ย้ายถิ่นมาด้วยตนเอง ได้รับความช่วยเหลือ จากญาติเพื่อนหรือนายหน้า และด้วยวิธีอื่น (รวมไม่ทราบและไม่ตอบ)) การย้ายถิ่น ในประเทศไทย (จำแนกเป็น ไม่เคยย้าย เคยย้าย 1 ครั้ง เคยย้าย 2 ครั้ง และเคยย้าย มากกว่า 2 ครั้ง) แผนการย้ายถิ่นกลับประเทศในอนาคต (จำแนกเป็น ภายใน 2 ปีนี้ ภายใน 3-5 ปีนี้ ไม่มีแผนกลับประเทศ และยังไม่มีความหมาย) การติดต่อกับครอบครัวในประเทศ ต้นทาง (จำแนกเป็น ไม่มีญาติหรือไม่ได้ติดต่อ อย่างน้อย 1-2 ครั้งต่อเดือน และน้อยกว่า 1-2 ครั้งต่อเดือน)ระดับการบูรณาการเข้ากับสังคมไทย (จำแนกเป็น ไม่เลย น้อย ปานกลาง และมาก)

สี ปัจจัยคุณลักษณะผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร

อายุของผู้ดูแลหลัก (จำแนกเป็น น้อยกว่า 35 ปี 35-44 ปี และ 45 ปีขึ้นไป) การศึกษาสูงสุดของผู้ดูแลหลัก (จำแนกเป็น ไม่ได้เรียน ประถมศึกษาในเมียนมา มัธยมศึกษาในเมียนมา และเรียนในไทยหรือการศึกษารูปแบบอื่นๆ) อาชีพ (จำแนกเป็น มีงานทำ (มีรายได้) รองานตามฤดูกาล ว่างานหรือเกษียณ และแม่บ้านหรือดูแลคนในครอบครัว) การมีเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทย (จำแนกเป็น ไม่มีเอกสาร มีหนังสือเดินทางหรือหนังสือเดินทางชั่วคราว มีเอกสารจดทะเบียนแรงงาน มีใบรับรองที่ออกโดยผู้ใหญ่บ้าน และมีบัตรแรงงานไปกลับตามมาตรา 64) การมีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมดอายุ (จำแนกเป็น มีและไม่มีหรือเคยมี) การมีหลักประกันสุขภาพ (จำแนกเป็น ไม่มีและมี) ความสามารถในการใช้ภาษาไทย (จำแนกเป็น ดีหรือดีมาก ปานกลาง เล็กน้อยหรือไม่ได้เลย) การรับรู้สิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำหรับวิเคราะห์ ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษา) หรือสิทธิในการซื้อบัตรประกันสุขภาพของเด็กข้ามชาติ (สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพ)

ห้า ปัจจัยการรับรู้และมุมมองต่อการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของผู้ดูแลหลัก ประกอบด้วยตัวแปร การรับรู้เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ (จำแนกเป็น ดีหรือดีมาก ปานกลาง และน้อยหรือไม่รู้เลย) มุมมองต่อผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ (วิเคราะห์จากข้อคำถามเกี่ยวกับมุมมองต่อผลกระทบที่มีใน 9 ด้าน ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ทั่วไป สภาพการทำงานหรือโอกาสในการทำงาน รายได้หรือค่าแรง การเข้าถึงบริการสุขภาพ ที่อยู่อาศัยหรือที่พัก สิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การตระหนักและคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติในสังคมไทย และการดำเนินชีวิตทางสังคม โดยจำแนกเป็น มีมุมมองต่อผลกระทบในเชิงบวกทุกด้าน และมีมุมมองผลกระทบในเชิงบวกไม่ทุกด้าน)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อสถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติ ระหว่างในโรงเรียนไทยและในศูนย์เรียนรู้มีทั้งสิ้น 15 ตัวแปร ได้แก่

- ตัวแปรการจดทะเบียนการเกิดของเด็กข้ามชาติ (เด็กข้ามชาติที่จดทะเบียนการเกิดไม่ว่าจะเกิดในประเทศไทยหรือในประเทศต้นทาง มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย เมื่อเทียบกับศึกษาในศูนย์เรียนรู้ สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้จดทะเบียนการเกิดหรือไม่ทราบสถานภาพการจดทะเบียนการเกิด)
- ตัวแปรแผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็กหลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีแผนให้อาศัยอยู่ในแม่สอด หรือในประเทศไทย มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย เมื่อเทียบกับการศึกษาในศูนย์เรียนรู้ สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีแผนให้ย้ายกลับไปอาศัยที่ประเทศต้นทางหรือที่อื่นที่ไม่ใช่ประเทศไทย)
- ตัวแปรชาติพันธุ์ของครอบครัว (เด็กข้ามชาติกลุ่มชาติพันธุ์มอญ มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย น้อยกว่าเด็กข้ามชาติกลุ่มชาติพันธุ์อื่น)
- ตัวแปรศาสนา (เด็กข้ามชาติที่ครอบครัวนับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาพุทธ มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย น้อยกว่าเด็กข้ามชาติในครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ)
- ตัวแปรจำนวนเด็กข้ามชาติ 0-14 ปีในครอบครัว (เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีเด็กอายุ 0-14 ปี ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีจำนวนเด็กข้ามชาติ 2 คนลงไป)

- ตัวแปรระยะเวลาที่ครอบครัวอาศัยอยู่ในประเทศไทย (เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ 10-19 ปี มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยน้อยกว่าเด็กข้ามชาติที่ครอบครัวอาศัยอยู่ในประเทศไทยต่ำกว่า 10 ปี หรือตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป)
- ตัวแปรระดับการบูรณาการเข้ากับสังคมไทยของครอบครัว (เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีระดับการบูรณาการ ปานกลางถึงมาก มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติในครอบครัว ที่มีระดับการบูรณาการกับสังคมไทยน้อยหรือไม่เลย)
- ตัวแปรอายุของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่มีผู้ดูแลหลักอยู่ในช่วงอายุ 35-44 ปี มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่มีผู้ดูแลหลักอายุน้อยกว่า 35 ปี หรือตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป)
- ตัวแปรอาชีพของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่มีผู้ดูแลหลักเป็นกลุ่มว่างงานหรือเกษียณ หรือกำลังรองานตามฤดูกาล มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยต่ำกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีงานทำและมีรายได้ หรือเป็นแม่บ้านดูแลคนในครอบครัว)
- ตัวแปรการมีเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทย (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักถือบัตรแรงงานไปกลับ ตามมาตรา 64 ของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย ต่ำกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก ถือเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทยในลักษณะอื่นๆ รวมถึงที่ผู้ดูแลหลักไม่มีเอกสาร)
- ตัวแปรการมีใบอนุญาตทำงานของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก ไม่มีหรือเคยมี แต่ปัจจุบันไม่มีใบอนุญาตทำงาน มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยสูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก มีใบอนุญาตทำงาน)

- ตัวแปรความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักสื่อสารภาษาไทยได้เล็กน้อยหรือไม่ได้เลย มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยน้อยกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักสื่อสารหรือใช้ภาษาไทยได้ปานกลาง ถึงดีหรือดีมาก)
- ตัวแปรการรับรู้สิทธิ์ในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กข้ามชาติของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก มีความรู้เรื่องสิทธิ์ในการได้รับการศึกษาของเด็ก มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักไม่มีความรู้เรื่องสิทธิ์ในการได้รับการศึกษาของเด็ก)
- ตัวแปรการรับรู้เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก รับรู้เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ น้อยหรือไม่รู้เลย มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก รับรู้เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษตั้งแต่ปานกลาง ถึงดีหรือดีมาก)
- ตัวแปรมุมมองต่อผลกระทบจากเขตเศรษฐกิจพิเศษ (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีมุมมองเชิงบวกทุกด้านต่อผลกระทบจากเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย น้อยกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก มีมุมมองต่อผลกระทบเชิงบวกไม่ทุกด้าน)

5

เด็กข้ามชาติ:
หลักประกันทางสุขภาพ

สถานการณ์ทั่วไป

ในด้านประกันสุขภาพ เด็กข้ามชาติสามารถเข้าถึงการมีหลักประกันทางสุขภาพใน 3 ลักษณะ หนึ่ง: การซื้อบัตรประกันสุขภาพที่ดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุข (ค่าใช้จ่าย 365 บาทต่อปีสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี และ 1,600 บาทต่อปี สำหรับเด็กอายุ 7 ปีขึ้นไป โดยสิทธิประโยชน์ทางสุขภาพที่ครอบคลุม เทียบเท่าสิทธิประโยชน์ตามระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เช่นเดียวกับคนไทย ทั้งในด้านการรักษาพยาบาลผู้ป่วยนอก และผู้ป่วยใน บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เช่น การฉีดวัคซีนตามช่วงวัยที่เหมาะสม รวมถึงการรักษาด้วยยาต้านไวรัสเอชไอวี) สอง: บัตรประกันสุขภาพ M-Fund¹ สาม: ประกันสุขภาพเอกชน หรือ ประกันสุขภาพจากนายจ้างของพ่อแม่ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติ อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสนทนากลุ่มกับพ่อแม่ข้ามชาติ จำนวนเด็กข้ามชาติที่มีหลักประกันสุขภาพยังมีค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่ที่มีจะเป็นกลุ่มที่ซื้อบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข (โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเล็กที่ราคาบัตรไม่สูงมาก) และกลุ่มที่มีการซื้อบัตรประกัน M-Fund เป็นแพคเกจครอบครัว กลุ่มเด็กข้ามชาติที่ค่อนข้างมีความเปราะบาง ในการเข้าไม่ถึงหลักประกันทางสุขภาพ และบริการทางสุขภาพที่จำเป็นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเด็ก (รวมถึงแม่ซึ่งเป็นผู้หญิงข้ามชาติ) ที่มีสถานะเป็นผู้ติดตามของแรงงานหรือทำงานในภาคที่เป็นนอกระบบ โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ห่างไกล

¹ M-Fund เปิดขายบัตรประกันสุขภาพมาประมาณ 2 ปี ก่อนหน้านั้นมีการทำวิจัยศึกษาเกี่ยวกับความต้องการประกันสุขภาพของประชากรข้ามชาติ ราคาที่เหมาะสมในการขายบัตรประกัน ความคุ้มค่าและความคุ้มค่าก่อนประมาณ 3-2 ปี ปัจจุบัน มีการขายบัตรประกันอยู่หลายแพคเกจ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีสุขภาพดี กลุ่มนักเรียน กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มผู้ป่วยเรื้อรัง และกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น แรงงานในโรงงาน รวมถึง การขายเป็นแพคเกจครอบครัว ลักษณะการจ่ายค่าบัตรประกันเป็นรายเดือน โดยผู้ซื้อประกันสามารถเข้าใช้บริการสุขภาพได้ที่ทั้งที่ โรงพยาบาลแม่สอด และคลินิกแม่ตาว ซึ่งค่าใช้จ่ายที่ครอบคลุมต่อการเข้ารับบริการสุขภาพต่อคนต่อปีมีเพดานที่ค่อนข้างสูง (50,000-60,000 บาท) ณ การลงเก็บข้อมูล M-Fund มีการดำเนินการครอบคลุมใน 3 อำเภอ คือแม่สอด พพบพระ และแม่ระมาดโดยมีจำนวนผู้ซื้อประกันอยู่ที่ประมาณ 7,000 ราย (เช็คข้อมูล) อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนทางการเงินของ M-Fund เป็นความท้าทายที่สำคัญ เนื่องจากราคาค่าบัตรที่ค่อนข้างต่ำในขณะที่วงเงินการรักษาพยาบาลที่ให้ค่อนข้างสูง

ในส่วนของบัตรประกันสุขภาพ โดยกระทรวงสาธารณสุขสำหรับเด็กข้ามชาติ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีอายุ 7 ปีขึ้นไป พ่อแม่ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มองว่ามีราคาค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามในมุมมองของผู้ให้บริการทางสุขภาพ สะท้อนว่าหากเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายทางสุขภาพของคนไทย (จากงบประมาณรายหัวของระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า) แล้วถือว่าไม่แพง และที่จริงแล้วไม่สามารถครอบคลุมต้นทุนค่าใช้จ่ายในการให้บริการทางสุขภาพแก่แรงงานต่อคนได้ ซึ่งถือเป็นการอุดหนุนแล้วในส่วนหนึ่งจากสถานพยาบาล

หน่วยงานทางสุขภาพในพื้นที่มองว่า การดูแลสุขภาพเด็ก ทั้งเด็กไทยและเด็กข้ามชาติ เป็นเรื่องของ Life Long Approach ซึ่งควรต้องมีการดูแลตั้งแต่การรับฝากครรภ์ การคลอด บริการหลังคลอด การรับวัคซีน ไปจนถึงการเข้าถึงการศึกษา และพัฒนาการในด้านต่างๆ ตลอดช่วงชีวิต

ณ ปัจจุบันเด็กข้ามชาติ ยังได้รับวัคซีนที่ครบเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งเป็นความเสี่ยงในเรื่องการควบคุมโรคของพื้นที่ สำหรับการทำงานด้านสุขภาพของเด็กข้ามชาติ เครือข่ายทางสุขภาพในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลแม่สอดและเครือข่ายผู้ให้บริการคลินิกแม่ตาว สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน ร่วมกับหน่วยงานทางด้านการศึกษา เช่น MECC ได้ร่วมมือดำเนินงานในลักษณะ school health เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงวัคซีนของเด็กที่เหมาะสมตามช่วงวัย ให้ความรู้ทางสุขภาพและการป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพแก่เด็กข้ามชาติ โดยใช้โรงเรียนไทย รวมถึงศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนเป็นฐานหรือศูนย์กลาง โดยมีการทำงานร่วมกันกับโรงเรียนและศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ ด้านสุขอนามัย การฉีดวัคซีนให้กับนักเรียน ทั้งเด็กนักเรียนไทยและเด็กข้ามชาติ รวมถึง ครูที่ดูแลเด็กนักเรียน มีการพัฒนาและจัดทำแบบบันทึกด้านการศึกษาและสุขภาพของเด็กนักเรียน ซึ่งใช้บันทึกข้อมูลการได้รับวัคซีนที่จำเป็นของเด็กแต่ละคน ในการดำเนินงาน school health บุคลากรทางสุขภาพจะเข้าไปให้ความรู้แก่ครูและผู้ปกครอง รวมถึงนักเรียนในลักษณะของ peer education ที่สามารถกระจายความรู้และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทางด้านสุขภาพไปยังสมาชิกที่เป็นประชากรข้ามชาติในครอบครัว โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งโครงการนี้ได้มีการดำเนินงานมาแล้วประมาณ 10 ปี

โรงพยาบาลแม่สอดได้มีการดำเนินการ mobile hospital เพื่อส่งเสริมการฉีดวัคซีนให้กับเด็กในโรงเรียนและชุมชนต่างๆ ส่วนหนึ่งของเด็กที่คลอดที่คลินิกแม่ตาวหรือที่โรงพยาบาลแม่สอด สามารถเข้ามารับบริการวัคซีนได้ที่คลินิกแม่ตาว และควบคู่กับการดำเนินงานในรูปแบบ school health ในพื้นที่มีการทำงานในลักษณะการส่งเสริมสุขภาพรูปแบบ community health โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว เป็นหนึ่งใน key player ที่สำคัญในการทำงานในชุมชน การทำงานทางสุขภาพในอำเภอแม่สอดถือว่าปรับปรุงดีขึ้นต่อเนื่อง จากการทำงานในลักษณะเครือข่ายร่วมกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคชุมชนในพื้นที่

จากการสนทนากลุ่มกับพ่อแม่ข้ามชาติ เกี่ยวกับบัตรประกันสุขภาพสำหรับเด็กข้ามชาติ พ่อแม่ข้ามชาติจำนวนหนึ่ง ตัดสินใจซื้อบัตรประกันสุขภาพที่โรงพยาบาลแม่สอดให้กับบุตร โดยเห็นว่าสามารถเข้าถึงได้สะดวก มีการจัดบริการสุขภาพที่เอื้อต่อประชากรข้ามชาติจำนวนหนึ่ง ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศหรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่ช่วยจ่ายค่าบัตรประกันสุขภาพให้ ในขณะที่จำนวนหนึ่งซื้อบัตรประกันสุขภาพของ M-Fund โดยจ่ายค่าบัตรเดือนละประมาณ 80 บาท ในการเข้ารับบริการสุขภาพมีค่าใช้จ่ายครั้งละ 30 บาท แม้เด็กไม่มีใบเกิดก็สามารถซื้อบัตรประกันสุขภาพได้ โดยโรงพยาบาลจะขอดูแลเฉพาะเอกสารของพ่อแม่เท่านั้น อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ข้ามชาติจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้สะท้อนประสบการณ์ ไม่รู้ขั้นตอนและวิธีในการซื้อบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขที่โรงพยาบาล จึงไม่ได้ทำการซื้อบัตรให้กับลูกและมีความเข้าใจว่าการซื้อบัตรประกันสุขภาพทำได้ค่อนข้างยาก พ่อแม่ข้ามชาติหลายคนไม่รู้จักหรือทราบข้อมูลเกี่ยวกับบัตร M-Fund โดยรวมการเข้าถึงบริการทางสุขภาพสำหรับเด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ในหลายชุมชน โดยเฉพาะที่อยู่นอกเมือง ส่วนใหญ่ไปรับบริการที่คลินิกแม่ตาว

จากการสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานด้านสุขภาพในพื้นที่ ประเด็นการควบคุมโรค และป้องกันโรคในพื้นที่ โดยเฉพาะกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติเป็นความท้าทายที่สำคัญของอำเภอแม่สอด ปัจจัยส่วนหนึ่งมาจาก วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชากรข้ามชาติที่แตกต่างกับคนไทย รวมถึงพฤติกรรมในด้านการรักษาความสะอาด การควบคุมโรค โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ที่นำเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน ภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศหรือ MOU เป็นอีกเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ไม่มีการตรวจโรคหรือคัดกรอง ณ จุดข้ามแดน แต่มีการส่งตัวแรงงาน เข้าไปยังเมืองชั้นในและตรวจโรคเมื่อเดินทางถึงในชั้นในแล้ว ซึ่งทำให้เป็นความเสี่ยง

การส่งเสริมที่สำคัญ ตอนนี้เป็นในเรื่องของการเข้าถึงบริการฝากครรภ์ของแม่ข้ามชาติ ซึ่งพบว่าในอดีตยังมีการฝากครรภ์ที่ไม่ครอบคลุมทั้งหมด โดยมีเป้าหมายที่จะให้แม่ที่ตั้งครรภ์ข้ามชาติทุกคน เข้าถึงการฝากครรภ์ครบทั้ง 5 ครั้ง และเป็นการฝากครรภ์ครั้งแรกก่อนอายุครรภ์ครบ 12 สัปดาห์ ตามมาตรฐานที่ใช้กับแม่คนไทย ซึ่งในส่วนนี้อาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว มีบทบาทช่วยเหลือเป็นอย่างมาก

สำหรับสถานพยาบาลของไทย การให้บริการทางสุขภาพแก่ประชากรข้ามชาติ มีเป็นจำนวนมากพอสมควร ซึ่งไม่สามารถเรียกเก็บได้ และไม่มีประกันสุขภาพ ซึ่งนับเป็นภาระส่วนหนึ่งกับสถานพยาบาลและผู้ให้บริการทางสุขภาพ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในมุมมอง ก็เป็นโอกาสอันดี ในการได้ควบคุมและป้องกันโรค ซึ่งเป็นผลดีกับคนไทยด้วยเช่นกัน เนื่องจากหากมีการแพร่ระบาดของโรคในประเทศเมียนมาและประชากรที่ย้ายถิ่นข้ามชาติเข้ามา ก็สามารถที่จะข้ามแพร่ระบาดไปยังชุมชนคนไทยได้เหมือนกัน ในมุมมองของประเทศไทยการดูแลประชากรในด้านสุขภาพ ไม่สามารถมองเฉพาะคนไทย ในการทำงานจะต้องครอบคลุมประชากรทุกคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ การสนับสนุนของรัฐไทยในเรื่องของงบประมาณและอัตราค่าจ้าง ที่เพียงพอเป็นเรื่องที่พื้นที่และผู้กำหนดนโยบายต้องพิจารณาให้ความสำคัญ

การเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพ ของเด็กข้ามชาติ ในภาพรวม พบว่าส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 83.2 ไม่มีหลักประกันทางสุขภาพ หรือบัตรประกันสุขภาพ ซึ่งหมายความว่าเมื่อเจ็บป่วยและต้องการได้รับการบริการทางสุขภาพที่จำเป็น รวมถึงบริการทางสุขภาพในด้านการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพสำหรับเด็ก ค่าใช้จ่ายทั้งหมด เป็นส่วนที่ครอบครัวแรงงานข้ามชาติต้องรับผิดชอบ

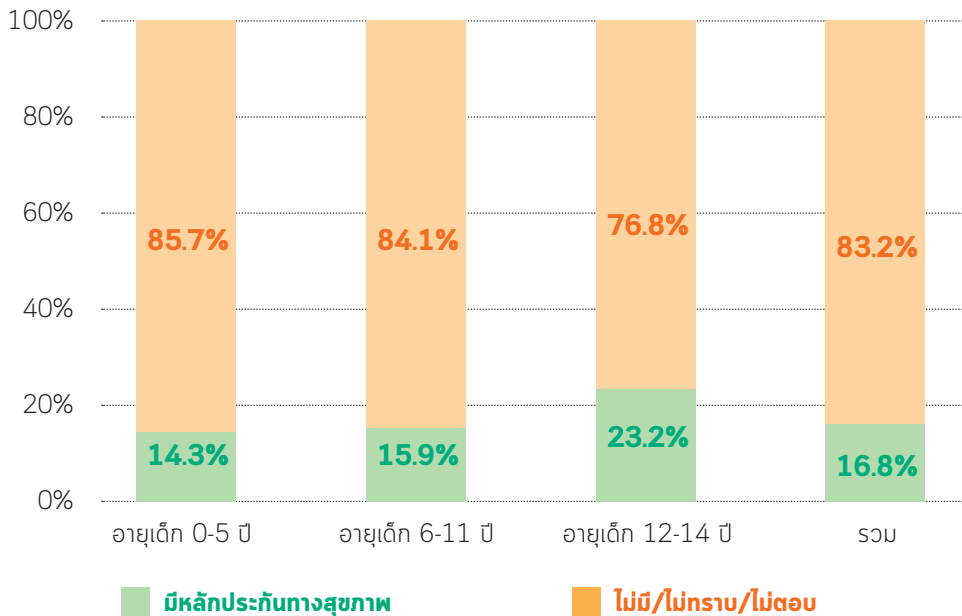
ในกลุ่มที่มีหลักประกันทางสุขภาพซึ่งมีประมาณร้อยละ 16.8 ส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 11.7 มีหลักประกันทางสุขภาพภายใต้ระบบประกันสุขภาพของรัฐไทยที่ให้กับผู้มีปัญหาสถานะและสิทธิ และประกันสุขภาพเอกชน (ในที่นี้รวมถึงบัตรประกันสุขภาพ M-Fund ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน) ร้อยละ 3.8 และ 1.3 มีบัตรประกันสุขภาพเด็กอายุน้อยกว่า 7 ปี และบัตรประกันสุขภาพเด็กอายุ 7 ปีขึ้นไปของกระทรวงสาธารณสุขตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุ สัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่ไม่มีหลักประกันทางสุขภาพมีแนวโน้มลดลงตามกลุ่มอายุของเด็ก โดยคิดเป็นร้อยละ 85.7, 84.1 และ 76.8 ในกลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี 6-11 ปี และ 12-14 ปี ตามลำดับ ในกลุ่มเด็กอายุ 0-5 ปีที่มีหลักประกันทางสุขภาพ โดยส่วนใหญ่ถือบัตรประกันสุขภาพเด็กอายุน้อยกว่า 7 ปีของกระทรวงสาธารณสุข (ร้อยละ 7.8) ขณะที่ในกลุ่มเด็กอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี ส่วนใหญ่มีประกันสุขภาพเอกชนและสิทธิสุขภาพสำหรับผู้มีปัญหาสถานะ (ร้อยละ 20.7)

สถานภาพการศึกษา	เด็กข้ามชาติ อายุ 0-14 ปี							
	อายุ 0-5 ปี		อายุ 6-11 ปี		อายุ 12-14 ปี		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
บัตรประกันสุขภาพเด็ก (<7ปี)	23	7.8	8	2.3	0	0.0	31	3.8
บัตรประกันสุขภาพเด็ก (>7ปี)	0	0	6	1.7	4	2.4	10	1.3
ประกันสุขภาพอื่นๆ (เช่น ประกันสุขภาพผู้มีปัญหาสถานะและสิทธิประกันเอกชน)	19	6.5	41	11.8	34	20.7	94	11.7
ไม่มี/ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	251	85.7	291	84.1	126	76.8	668	83.2
รวม	293	100	346	100	164	100	803	100

ตาราง 5.1 หลักประกันทางสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี) (n=803 คน)

ภาพ 5.1 การมีหลักประกันทางสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ(อายุ 0-14 ปี)(n=803)

ปัจจัยกำหนด...การเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพใช้กรอบเดียวกับปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษา ได้แก่ 1) ปัจจัยคุณลักษณะเด็กข้ามชาติ 2) ปัจจัยคุณลักษณะครอบครัวเด็กข้ามชาติ 3) ปัจจัยการย้ายถิ่นของครอบครัวเด็กข้ามชาติ 4) ปัจจัยคุณลักษณะผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ และ 5) ปัจจัยการรับรู้และมุมมองต่อการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของผู้ดูแลหลัก

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพของเด็กข้ามชาติพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อการมีหลักประกันทางสุขภาพของเด็กข้ามชาติมีทั้งสิ้น 13 ตัวแปร ได้แก่

- ตัวแปรอายุเด็กข้ามชาติ (เด็กข้ามชาติอายุ 12-14 ปี มีแนวโน้มมีประกันสุขภาพสูงกว่าเด็กข้ามชาติอายุ 0-11 ปี)
- ตัวแปรการจดทะเบียนการเกิด (เด็กข้ามชาติที่จดทะเบียนการเกิดมีแนวโน้มมีประกันสุขภาพ สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้จดทะเบียนการเกิดหรือไม่ทราบสถานะการจดทะเบียนการเกิด)
- ตัวแปรแผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็กหลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีแผนให้อาศัยอยู่ในแม่สอดหรือในประเทศไทย มีแนวโน้มมีประกันสุขภาพ สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ปกครองหลักมีแผนให้ย้ายกลับไปอยู่ในประเทศต้นทางหรือที่อื่นที่ไม่ใช่ในประเทศไทย)
- ตัวแปรชาติพันธุ์ของครอบครัว (เด็กข้ามชาติกลุ่มชาติพันธุ์บังคลาเทศมีแนวโน้มมีประกันสุขภาพ สูงกว่าเด็กข้ามชาติกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ)

- ตัวแปรศาสนาของครอบครัว (เด็กข้ามชาติครอบครัวที่นับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่พุทธ มีแนวโน้มมีประกันสุขภาพสูงกว่าเด็กข้ามชาติครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ)
- ตัวแปรรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนระหว่าง 2,000-2,999 บาท มีแนวโน้มมีประกันสุขภาพน้อยกว่าเด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีระดับรายได้ในระดับที่ต่ำกว่าหรือในระดับที่สูงกว่า)
- ตัวแปรระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยของครอบครัว (เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย 5-9 ปี มีแนวโน้มมีประกันสุขภาพสูงกว่ากลุ่มอื่น)
- ตัวแปรการย้ายถิ่นในประเทศไทย (เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่เคยย้ายถิ่นในประเทศไทย 1 ครั้งมีแนวโน้มมีประกันสุขภาพสูงกว่ากลุ่มอื่น)
- ตัวแปรการศึกษาสูงสุดของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในเมียนมามีแนวโน้มมีประกันสุขภาพ สูงกว่ากลุ่มอื่น)
- ตัวแปรการมีหลักประกันสุขภาพของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีประกันสุขภาพมีแนวโน้มมีประกันสุขภาพ สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักไม่มีประกันสุขภาพ)
- ตัวแปรการมีใบอนุญาตทำงานของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักไม่มีใบอนุญาตทำงานหรือเคยมีแต่ปัจจุบันไม่มี มีแนวโน้มมีประกันสุขภาพสูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีใบอนุญาตทำงาน)

- ตัวแปรความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยเล็กน้อยหรือไม่ได้เลย มีแนวโน้มมีประกันสุขภาพต่ำกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยระดับปานกลาง ถึงดีหรือดีมาก)
- ตัวแปรการรับรู้สิทธิของผู้ดูแลหลัก ในการซื้อบัตรประกันสุขภาพของเด็กข้ามชาติ (เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการซื้อบัตรประกันสุขภาพของเด็กข้ามชาติมีแนวโน้มมีประกันสุขภาพสูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักไม่มีความรู้ในเรื่องนี้)

6

เด็กข้ามชาติ:
การจดทะเบียนเกิด

เส้นทางการเข้าถึงใบเกิด

การเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดเป็นหนึ่งในกระบวนการที่สำคัญในการป้องกันการค้ามนุษย์และการตกเป็นคนไร้รัฐของเด็กข้ามชาติที่เกิดในประเทศไทย การจดทะเบียนการเกิดแก่เด็กข้ามชาติที่พ่อแม่มีเอกสารการเข้าเมืองและใบอนุญาตทำงานที่ถูกต้องนั้นได้รับการรับรองทางกฎหมายว่าดำเนินการได้มาโดยตลอด ส่วนการจดทะเบียนการเกิดให้เด็กข้ามชาติที่พ่อแม่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย (หรือไม่มีเอกสารประจำตัว) อนุญาตให้ดำเนินการได้มาตั้งแต่สิงหาคม ปี 2551 โดยมี “ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวบุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทย” ออกมาเพื่อรองรับและเป็นหลักการในการดำเนินการเบื้องต้น แต่ในทางปฏิบัติ ที่ผ่านมา พบว่ายังมีข้อจำกัดในการดำเนินการและการเข้าถึงการจดทะเบียนในหลายเรื่อง (ทั้งกลุ่มพ่อแม่ที่เข้าเมืองถูกกฎหมายและกลุ่มที่หลบหนีเข้าเมือง)

ในการจดทะเบียนการเกิด สถานที่จดทะเบียน ขึ้นอยู่กับเขตพื้นที่ที่เด็กเกิด ซึ่งมีใน 2 ลักษณะ หนึ่ง: เขตจดทะเบียนของเขตการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่เทศบาลเมือง สอง: เขตรับผิดชอบของกรมการปกครอง ซึ่งสามารถไปจดทะเบียนได้ที่งานทะเบียนราษฎรของที่ทำการอำเภอของพื้นที่ที่เด็กข้ามชาติที่เกิดในโรงพยาบาลแม่สอด หรือที่บ้านซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล การจดทะเบียนจึงต้องดำเนินการที่งานทะเบียนราษฎรของเทศบาลเมืองแม่สอด ยกเว้นในกรณีที่แจ้งจดทะเบียนการเกิดล่าช้าที่ต้องไปดำเนินการที่ทำการอำเภอ เช่นเดียวกับเด็กข้ามชาติที่เกิดที่คลินิกแม่ตาว หรือเด็กที่เกิดที่บ้านที่มีที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลเมือง

เอกสารที่ใช้ในการจดทะเบียนการเกิด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้แทนงานทะเบียน ให้เหตุผลว่าต้องการเพื่อใช้ในการยืนยันได้ว่า การเกิดของเด็กที่มาจดทะเบียนนั้น เกิดขึ้นในประเทศไทยจริง สำหรับ “กรณีคลอดที่โรงพยาบาล” เอกสารที่ใช้ประกอบด้วย ใบนำหรือจดหมายนำจากโรงพยาบาล เอกสารรับรองการเกิด (ทร.๑/๑), ใบคำร้อง (ทร.๓๑), และเอกสารประจำตัวหรือ passport ของพ่อแม่ หรือใบรับรองบุคคลจากผู้นำชุมชน ส่วน “กรณีการคลอดที่บ้าน” ต้องมีเอกสารรับรองการเกิดที่ลงนามโดย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในกรณีการคลอดที่บ้านแต่ละพื้นที่อาจมีการเรียกเอกสารประกอบมากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับวินิจฉัยของนายทะเบียน/ปลัด (เช่น บางที่ต้องมีรูปเด็กพ่อแม่ ประกอบ, หรือมีพยานบุคคลที่รู้เห็นว่าการเกิดเกิดในประเทศไทย เช่น นายจ้างมายืนยันด้วย สำหรับ “กรณีการจดทะเบียนล่าช้าหรือย้อนหลัง” หากคลอดที่โรงพยาบาลซึ่งสืบค้นข้อมูลได้ ทำไม่ยาก แต่อาจมีค่าปรับ 100-200 บาท ถ้าไม่เช่นนั้นทางงานทะเบียนต้องตั้งกรรมการเรียกสอบหรือสืบสวน ยืนยันว่าการเกิดนั้น เกิดในประเทศไทย

เกี่ยวกับเอกสารประจำตัวหรือหนังสือเดินทางของพ่อแม่ นั้น ผู้แทนงานทะเบียนราษฎร แสดงความเห็นว่ามีจุดประสงค์เพื่อเช็คความถูกต้องตรงกันของข้อมูล โดยเฉพาะการสะกดชื่อพ่อแม่ และระบุแหล่งอ้างอิงที่อยู่ของพ่อแม่ได้ ซึ่งแม้หากพ่อแม่ไม่มีก็สามารถจดได้ เพียงแต่จะกระทบต่อสูติบัตร (ทร.๐๓) ของเด็กที่จะได้รับ (ประเภทที่ได้และเลขขึ้นต้น) ในกรณีที่พ่อแม่ไม่มีเอกสาร แต่เคยจดทะเบียนการเกิดมาแล้วสำหรับลูกคนที่ 1 ในการจดสำหรับลูกคนที่ 2 ก็ขอให้นำของคนแรกมาเป็นเอกสารอ้างอิง

ในส่วนของเอกสารจดทะเบียนการเกิดที่เด็กข้ามชาติได้รับหรือใบสูติบัตร จะมีหลายลักษณะตามประเภทของเอกสาร ทร.๐๓ หนึ่ง: ในกรณีที่พ่อแม่ (หรือคนใดคนหนึ่ง) มี passport (รวมหมายถึงกลุ่ม 3 สัญชาติที่พิสูจน์สัญชาติแล้ว) ถือว่าเป็นการอยู่ในประเทศไทยโดยชอบด้วยกฎหมาย เด็กจะได้รับเอกสาร ทร.๓ เป็นกระดาดที่มีลายไม้เหมือนของคนไทย สอง: กรณีที่พ่อแม่เป็นแรงงานต่างด้าว มีเอกสารบัตรจดทะเบียนอยู่ชั่วคราว เด็กจะได้รับ ทร.๐๓ ซึ่งมีเลข 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข “00” สาม: กรณีพ่อแม่ไม่มีเอกสารเลย หรือเป็น “บุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียน” ทร.๐๓๑ บุตรมีเลข

13 หลักขึ้นต้นด้วย “0” นำหน้า เป็น “บุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียน” สี: ถ้าพ่อคนไทย ซึ่งต้องเป็นบิดาชอบด้วยกฎหมายด้วย (จดทะเบียนสมรส หรือมีการรับรองบุตร หรือศาลสั่ง) เด็กจะได้สัญชาติไทย และถ้าแม่คนไทย บุตรได้สัญชาติไทยตามสายเลือดของแม่

การจดทะเบียนการเกิดของเด็กข้ามชาติ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอนที่สำคัญ คือ

หนึ่ง สถานที่และวิธีการคลอด ซึ่งมี 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ “กลุ่มที่คลอดในโรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลของประเทศไทย” (รวมกลุ่มที่มารดาข้ามชาติข้ามฝั่งประเทศเข้ามา เพื่อคลอดในโรงพยาบาลแม่สอด) และ “กลุ่มที่คลอดเองที่บ้าน” (ในที่นี้ครอบคลุมกลุ่มที่คลอดในคลินิกแม่ตาว - โดยกลุ่มที่คลอดที่บ้านตนเองส่วนใหญ่เป็นการคลอดโดย หมอตำแย หรือ traditional delivery attendant ในชุมชนของประชากรข้ามชาติ)

สอง ผู้ออกเอกสารรับรองการเกิด/การคลอด (birth certificate) ซึ่งเป็นเอกสาร สำคัญที่ใช้ในกระบวนการจดทะเบียนการเกิดเพื่อยืนยันว่าทารกนั้นเกิดในประเทศไทยจริง สำหรับกลุ่มที่คลอดในโรงพยาบาลของประเทศไทย จะได้รับเอกสารรับรองการเกิด หรือ เอกสาร ทร.๑/๑ ซึ่งออกโดยโรงพยาบาลเพื่อใช้เป็นเอกสารสำคัญในการจดทะเบียน ในกลุ่มนี้ โอกาสในการ “ตกหล่น” ในการไปจดทะเบียนการเกิด สาเหตุหลักมาจากการที่ พ่อแม่ข้ามชาติที่คลอดบุตรไม่มารับเอกสารรับรองการเกิดที่สถานพยาบาลออกให้ ส่วนหนึ่ง เป็นกลุ่มที่ยังไม่ทราบหรือตระหนักถึงความสำคัญของใบรับรองการเกิดและเอกสาร จดทะเบียนการเกิด (หรือ “สูติบัตร”) และสิทธิที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มที่ข้ามฝั่งจากเมียนมา เพื่อมาทำการคลอด ซึ่งเมื่อคลอดเสร็จก็เดินทางกลับโดยไม่ได้มารับรับรองการเกิด

ส่วนกลุ่มที่คลอดเองที่บ้าน จำเป็นต้องได้รับเอกสารรับรองการคลอดในพื้นที่ที่ ลงนามโดยผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ซึ่งในบางกรณีต้องมีเอกสารรับรองจากนายจ้าง ของบิดามารดาที่เป็นแรงงานข้ามชาติประกอบด้วย ในกลุ่มนี้มีความเป็นไปได้สูงในการ “ตกหล่น” จากการไปจดทะเบียนการเกิดมากกว่ากลุ่มที่คลอดที่สถานพยาบาลจากหลาย สาเหตุ ทั้งการไม่ทราบกระบวนการขั้นตอนและเอกสารที่จำเป็นต้องใช้ในการจดทะเบียน

การเกิดของพ่อ-แม่ข้ามชาติ และในบางกรณีที่มีข้อจำกัดในการได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน รวมถึงนายจ้างในการรับรองการเกิด แต่ในบริบทของอำเภอแม่สอดซึ่งมีคลินิกแม่ตาวตั้งอยู่และแม่ข้ามชาติส่วนใหญ่เลือกไปคลอดบุตรที่คลินิกมากกว่าที่จะคลอดที่บ้าน คลินิกแม่ตาวได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนในพื้นที่ในการร่วมออกใบรับรองการเกิดให้ อีกทั้งคลินิกมีการส่งเสริมให้ความรู้แก่พ่อแม่ทุกคนที่มาคลอดบุตรให้ไปจดทะเบียนการเกิดให้บุตร ทำให้การเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดของแม่ข้ามชาติที่คลอดบุตรที่คลินิกแม่ตาวมีสัดส่วนที่สูงถึงเกือบร้อยละร้อย

สาม การเดินทางไปจดทะเบียนการเกิดที่งานทะเบียนราษฎร ของกรมการปกครอง หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ในกลุ่มที่คลอดที่สถานพยาบาลและมีใบรับรองการเกิดเรียบร้อยแล้วนั้น จำนวนหนึ่งยังคงมีการ “ตกหล่น” ในการไปจดทะเบียนการเกิดจากสาเหตุหลักที่สำคัญประการแรก ได้แก่ ความเข้าใจผิดของพ่อแม่ข้ามชาติว่าใบรับรองการเกิด (birth certificate) ที่ออกโดยโรงพยาบาลนั้นคือเอกสารจดทะเบียนการเกิด (birth registration) จึงไม่ไปดำเนินการจดทะเบียน สาเหตุประการถัดมา ได้แก่ การขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับสถานที่จดทะเบียน วิธีการเดินทาง ขั้นตอน กระบวนการและเอกสารประกอบที่จำเป็น การไม่ตระหนักในเรื่องสิทธิและความสำคัญของเอกสารจดทะเบียนการเกิด ความไม่มั่นใจว่าสามารถจดทะเบียนได้หรือความกลัวจากการที่ไม่มีเอกสารประจำตัว และใบอนุญาตทำงานที่ถูกต้องในประเทศไทย รวมถึงข้อจำกัดด้านภาษาในการสื่อสารที่สำนักงานงานทะเบียน

สำหรับกลุ่มที่ “ตกหล่น” ในแต่ละขั้นตอนนั้น ยังคงสามารถดำเนินการจดทะเบียนการเกิดให้บุตรที่เกิดในประเทศไทยได้ อย่างไรก็ตาม ต้องดำเนินการในลักษณะการจดทะเบียนเกินกำหนดหรือล่าช้า ซึ่งมีขั้นตอน กระบวนการและเอกสารที่จำเป็นยุ่งยาก และสลับซับซ้อนมากกว่าการจดทะเบียนการเกิดในกำหนดเวลา 15 วันหลังคลอดค่อนข้างมาก ทำให้โอกาสในการจดทะเบียนของเด็กกลุ่มที่ตกจดทะเบียนเมื่อแรกเกิดมีความเป็นไปได้แต่ค่อนข้างน้อย

สถานการณ์ทั่วไป

ในบริบทปัจจุบันของอำเภอแม่สอด จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่าการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดไม่ค่อยเป็นปัญหามากเมื่อเทียบกับในอดีต จากมุมมองของผู้แทนจากเทศบาลเมืองแม่สอด การแจ้งเกิดกลุ่มเด็กข้ามชาติที่คลอดที่โรงพยาบาลแม่สอดสามารถพูดได้ว่าเข้าถึงได้เกือบทั้งหมด เนื่องจากมีหน่วยงานเข้ามาให้การช่วยเหลือในลักษณะของคลินิกกฎหมาย ซึ่งมีผู้ประสานงานคอยช่วยเหลือแม่ข้ามชาติที่มาคลอดบุตรในโรงพยาบาลแม่สอด ต่อเดือนมีจำนวนเด็กคลอดที่โรงพยาบาลแม่สอดมากกว่า 60 คน นอกจากนี้ โรงพยาบาลแม่สอดแล้วก็มีโรงพยาบาลเอกชน ได้แก่ โรงพยาบาลแม่สอดราม และโรงพยาบาลอินเตอร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกของประชากรข้ามชาติที่ค่อนข้างมีความสามารถทางการเงินดี และสามารถเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดได้ค่อนข้างดีเช่นกัน อย่างไรก็ตามที่ยังคงค่อนข้างเป็นปัญหา ได้แก่ กลุ่มเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้มีการจดทะเบียนการเกิดและต้องดำเนินการจดทะเบียนการเกิดย้อนหลังซึ่งมีกระบวนการและหลักฐานที่ต้องใช้ค่อนข้างซับซ้อน นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มเด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งที่เกิดจากแม่ซึ่งเป็นประชากรข้ามชาติที่ข้ามแดนเข้ามาเพียงเพื่อคลอดบุตรในพื้นที่อำเภอแม่สอดแล้วเดินทางกลับหลังคลอดโดยไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนการเกิดให้แก่บุตรซึ่งถือว่าเกิดในประเทศไทย เด็กกลุ่มนี้เป็นอีกกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการเข้าไม่ถึงการจดทะเบียนการเกิด ทั้งในประเทศไทยซึ่งเป็นสถานที่เกิดจริง และในประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นประเทศที่อยู่อาศัยของผู้เป็นแม่ เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่สามารถติดตามได้ ในเดือนตุลาคม 2561 ซึ่งเป็นช่วงของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล มีพ่อแม่ต่างด้าวจดทะเบียนการเกิดให้บุตรเป็นจำนวน 101 คน ที่เทศบาลเมืองแม่สอด จำนวนการจดทะเบียนของเด็กที่พ่อแม่และแม่เป็นสัญชาติไทยมี 157 คน เด็กที่มีพ่อเป็นคนไทย จำนวน 22 คน เด็กที่มีแม่เป็นคนไทยจำนวน 17 คน รวมจำนวนการจดทะเบียนการเกิดทั้งหมด 297 คน

สำหรับคลินิกแม่ตาว จำนวนเด็กคลอดที่คลินิกต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 140 ถึง 150 คน ซึ่งน้อยลงกว่าในช่วง 2-3 ปี 200 คนต่อเดือน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการย้ายสถานที่มายังที่ตั้งแห่งใหม่ ซึ่งไกลขึ้นมีค่าเดินทางสูงขึ้นและต้องผ่านจุดตรวจ การเดินทางไปกลับมีค่าใช้จ่ายประมาณ 300 บาท อีกหนึ่งปัจจัยเป็นผลมาจากการที่แรงงานจำนวนเพิ่มขึ้นได้รับการจดทะเบียนหรือผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติทำให้มีบัตรประกันสุขภาพหรืออยู่ภายใต้ระบบประกันสังคมที่สามารถไปใช้บริการที่โรงพยาบาลแม่สอดได้เพิ่มขึ้น การคลอดที่แม่ตาวคลินิกประมาณครึ่งหนึ่งเป็นกลุ่มแม่ที่ข้ามฝั่งมาคลอดจากประเทศเมียนมาทำให้มีอัตราการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดเกือบทั้งหมดหรือร้อยละ 100 จากข้อมูลในเดือนพฤศจิกายน 2561 มีเด็กคลอดทั้งหมด 131 คน ที่รับเอกสารรับรองการเกิดเพื่อไปจดทะเบียนการเกิดมีจำนวน 123 คน ตกหล่นไป 8 คน สาเหตุส่วนใหญ่มาจากไม่มีเงิน ไม่มีบัตรประจำตัว หรือในบางกรณีบิดาของเด็กไม่ได้เดินทางมาด้วย เนื่องจากการจดทะเบียนต้องดำเนินการภายใน 15 วัน ซึ่งบางที่แรงงานเดินทางกลับมารับเอกสารไม่ทัน แม้จำนวนการคลอดที่แม่ตาวคลินิกจะลดลง แต่ในภาพรวมผู้แทนของคลินิกคิดว่าจำนวนเด็กข้ามชาติและจำนวนเด็กที่คลอดในแม่สอดยังคงมีจำนวนและแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น จำนวนมากเป็นเด็กที่เกิดจากพ่อแม่ข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารประจำตัว จากข้อมูลของคลินิกแม่ตาว ในจำนวนเด็กที่คลอดในเดือน พ.ย. 2561 จำนวน 131 คน พบว่า มีแม่ข้ามชาติที่มีเอกสารเพียง 24 คน และที่พ่อมีเอกสารเพียง 36 คน ที่เหลือเป็นกลุ่มที่พ่อและแม่ไม่มีเอกสารประจำตัว

จากการสนทนากลุ่มกับพ่อแม่ข้ามชาติ พบปัญหาในกลุ่มที่คลอดบุตรที่บ้านส่วนใหญ่ เข้าใจว่าไม่สามารถไปจดทะเบียนการเกิดได้จึงไม่ไปจดทะเบียน ตรงนี้เป็นปัญหาจากการขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและสิทธิในการเข้าถึงไปจดทะเบียนการเกิด ในกลุ่มพ่อแม่ที่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงพบว่า เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารการจดทะเบียนการเกิด โดยเฉพาะกลุ่มที่มีอายุ 5 ปีขึ้นไป สาเหตุหลักในการไม่จดทะเบียนการเกิดมาจากกลัวตำรวจ กลัวโดนจับ ไม่มีความรู้และข้อมูลว่าจะไปจดทะเบียนการเกิดได้ที่ไหน จำนวนมากเป็นการคลอดที่บ้าน ซึ่งในภายหลังมีการไปคลอดที่แม่ตาวคลินิกเพิ่มขึ้น ในกลุ่มพ่อแม่ที่อาศัยอยู่ชุมชนบังกลาเทศซึ่งเป็นชาวมุสลิม ส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยทราบหรือตระหนักถึงความสำคัญของเอกสารการจดทะเบียนการเกิด ในจำนวนเด็กอายุ 0-14 ปี ในชุมชนที่คาดว่าจะมีประมาณ 3,000 คน กลุ่มที่มีเอกสารจดทะเบียนการเกิด ผู้นำชุมชนคาดว่าจะมีเพียงประมาณ 1 ใน 3 ปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากการที่การไปจดทะเบียนการเกิดมีภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการต้องมีผู้ช่วยพาไปจดทะเบียน

7

เมื่อแม่สอดถูกพัฒนา

เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ...

ผลกระทบ และ ข้อท้าทาย

การเปลี่ยนแปลง

ณ ช่วงเวลา ของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของการศึกษา การพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอด เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษนับว่ายังอยู่ในช่วงเริ่มต้น การเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาที่เกิดขึ้นแล้ว ส่วนใหญ่เป็นในเรื่องการลงทุนก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค เพื่อสนับสนุนและรองรับการลงทุนและปริมาณการค้าชายแดนในอนาคต ที่คาดว่าจะมีเพิ่มสูงขึ้น หลักๆ เป็นในส่วนของการก่อสร้างสะพานข้ามแดนแห่งที่ 2 การก่อสร้างส่วนขยายสนามบินและถนนไฮเวย์วงแหวนรอบนอกเมืองที่เชื่อมต่อพื้นที่จัดสรรเพื่อการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ 2 แปลง เนื้อที่กว่า 2 พันไร่ เพื่อไปยังสะพานข้ามแดนแห่งที่ 2 โดยคาดว่าจะมีการเปิดใช้งานในช่วงปี 2562 การขยายศักยภาพการให้บริการของโรงพยาบาลแม่สอด เพิ่มเป็นโรงพยาบาลขนาด 500 เตียง มีการจัดตั้งศูนย์จัดการเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Service Center ของกรมศุลกากรที่มีการเชื่อมต่อไปยังสะพานข้ามแดนแห่งที่ 2 การพัฒนาถนนโครงข่ายการคมนาคม รวมถึงถนนที่เชื่อมต่อจากจังหวัดตากสู่อำเภอแม่สอด ซึ่งเมื่อก่อสร้างเสร็จสิ้นจะใช้เวลาในการเดินทางที่สั้นลงมาก มีแผนการพัฒนาเครือข่ายเส้นทางรถไฟจากจังหวัดนครสวรรค์มายังกำแพงเพชรและตาก ซึ่งจะเชื่อมต่อกับอำเภอแม่สอดได้ มีการก่อสร้างอาคารเขตเศรษฐกิจพิเศษอาคารแสดงสินค้า OTOP ในส่วนของการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ มีการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านแรงงาน สาธารณสุข และความมั่นคง (OSS) ขึ้นเช่นกัน โดยจัดหางานจังหวัดตากมาตั้งสาขาย่อยในพื้นที่เพื่อให้การสนับสนุนนักลงทุนในด้านการจัดการและจัดการด้านแรงงาน

พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอดครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 8 ตำบล รวมประมาณ 8 แสนกว่าไร่ ซึ่งในปัจจุบันมีการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมการลงทุนเพียง 2,182 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ 2 แปลง พื้นที่ 2,000 กว่าไร่นี้เป็นพื้นที่ที่รัฐบาลได้ดำเนินการเวนคืนให้พื้นที่ตกเป็นของราชพัสดุเพื่อใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนตามประกาศ คสช. เดือน พฤษภาคม 2558 โดยเพิกถอนสภาพที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวร โดยเป็นพื้นที่ที่อยู่ในท้องที่ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด แปลงที่ 1 มีขนาด 1,346 ไร่ มอบหมายให้กรมธนารักษ์เปิดประมูลให้เอกชนลงทุน และแปลงที่ 2 ขนาด 836 ไร่ ให้กรมนิคมอุตสาหกรรมเป็นผู้เช่า

พื้นที่จัดสรรเพื่อการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งหมด 2 แปลง สำหรับแปลงใหญ่ (ประมาณ 1,200 ไร่) ความล่าช้าจากปัญหาการเวนคืนที่ดิน ทำให้การดำเนินการประมูลให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนล่าช้ากว่าที่กำหนด อย่างไรก็ตาม ณ ช่วงเวลาที่ลงพื้นที่ พบว่ากรมธนารักษ์ได้คู่สัญญาที่จะเป็นผู้ลงทุนประมูลใช้พื้นที่หลักแล้ว ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการลงนามทำสัญญา คาดว่าในประมาณปี 2564 ถึง 2565 จะมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นโดยกิจกรรมหลักในพื้นที่จะเป็นในเรื่องของกิจกรรมด้านโลจิสติกส์ และการลงทุนในธุรกิจและอุตสาหกรรมตามประเภทกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ในขอบเขตแผนการพัฒนา SEZ 13 ประเภท โดยมีลักษณะของการแบ่งพื้นที่หรือโซนนิ่งสำหรับการลงทุนธุรกิจและอุตสาหกรรมแต่ละประเภท ส่วนแปลงเล็กเป็นพื้นที่ของกรมนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจทำหน้าที่บริหารจัดการ คาดว่าในช่วงปลายปี 2562 จะมีแผนเข้ามาเริ่มดำเนินการ ณ ปัจจุบันอยู่ในช่วงของการทำการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA)

ในพื้นที่ที่มีการจ้างแรงงานข้ามชาติทำงานในลักษณะชั่วคราวหรือตามฤดูกาลตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2561 จังหวัดตาก ได้ออกประกาศกำหนดแนวทางในการนำแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาเข้ามาทำงานในลักษณะไป-กลับในช่วงเดือนกันยายน 2559 โดยแรงงานที่ถือบัตรข้ามแดนตามมาตรา 64 สามารถอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด แม่ระมาด และอำเภอพบพระได้ครั้งละไม่เกิน 30 วัน และหรือไม่เกินใบอนุญาตทำงานที่กำหนด โดยเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่

ตุลาคม 2559 เป็นต้นมา ณ วันที่ 25 ตุลาคม 2561 ภายหลังจากเริ่มดำเนินการมา 2 ปี มีจำนวนแรงงานข้ามชาติตามมาตรา 64 ทั้งหมด 46,489 ราย เนื่องจากใบอนุญาตทำงานมีระยะเวลาอายุ 3 เดือน ซึ่งถ้านับจำนวนการออกใบอนุญาตทั้งหมด คิดเป็นจำนวนประมาณ 90,000 ครั้ง แรงงานที่ได้รับอนุญาตเข้ามาทำงานในพื้นที่ตามมาตรา 64 จะมีเอกสารประจำตัว (Certificate of Identity หรือ CI) ซึ่งเป็นเอกสารที่ออกในฝั่งประเทศไทยโดยเจ้าหน้าที่ประเทศเมียนมา

ภาพรวม แรงงานข้ามชาติที่มีเอกสารในพื้นที่แม่สอด พบพระ และแม่ระมาด ประกอบด้วย
หนึ่ง: แรงงานข้ามชาติตามมาตรา 64 จำนวน 46,489 คน สอง: แรงงานที่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติหรือมีบัตรสีชมพู จำนวน 25,780 คน ซึ่งในที่นี่รวมแรงงานจดทะเบียนทั้งหมดที่ต้องผ่านการพิสูจน์สัญชาติภายในวันที่ 31 มกราคม 2563 สาม: แรงงานข้ามชาตินำเข้าภายใต้ MOU จำนวน 6,265 คน รวมเป็นจำนวนแรงงานทั้งหมด 78,534 คน (ในจำนวนนี้อยู่ในอำเภอพบพระและแม่ระมาดเพียงประมาณ 100 คน) ซึ่งค่อนข้างใกล้เคียงกับตัวเลขการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติในปี 2557 ซึ่งมีประมาณ 70,000 คน ในจำนวนนี้ไม่รวมกลุ่มที่เป็นแรงงานภาคเกษตรกรรม (เนื่องจากไม่เข้าข่ายมาตรา 64 ซึ่งอนุญาตให้เฉพาะกลุ่มแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเท่านั้น และต้องเป็นพลเมืองของเมืองเมียวดีในเมียนมาด้วย ซึ่งในส่วนนี้ถือเป็นข้อจำกัด แรงงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่จะอยู่ใน 2 อำเภอ (พบพระและแม่ระมาด) เป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยที่จะสามารถเข้าถึงได้ ในพื้นที่อำเภอแม่สอดคาดว่าแรงงานข้ามชาติทั้งหมดมีจำนวนประมาณ 110,000 คน ในส่วนของข้อมูลผู้ติดตาม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเด็ก มีข้อมูลผู้ติดตามบัตรชมพูเหลือเพียงจำนวน 7 รายเท่านั้น ซึ่งจำนวนผู้ติดตามในพื้นที่ที่แท้จริงมีมากกว่าตัวเลขนี้แน่นอน

ข้อสังเกตหนึ่งจากการลงพื้นที่ การพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นการพัฒนาและมีผลกระทบไม่ใช่เฉพาะเพียงในพื้นที่จัดสรร 2 แปลงเท่านั้น แต่รวมไปถึงพื้นที่ในทั้ง 8 ตำบลของอำเภอ แม้การลงทุนในพื้นที่จัดสรรยังไม่เริ่มดำเนินการ แต่ในพื้นที่รอบนอก โดยเฉพาะโรงงานด้านการผลิตเสื้อผ้าสิ่งทอ พบว่า มีการขยายการลงทุน นำไปสู่การจ้างงานแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติตามมาตรา 64

เงื่อนไขข้อจำกัดที่ยังเป็นปัจจัยทำให้เกิดความล่าช้าและความไม่ชัดเจนของทิศทางในการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอด ซึ่งสะท้อนจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคธุรกิจในพื้นที่ ได้แก่

หนึ่ง การขาดกฎระเบียบและกฎหมายที่ใช้ในการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่ง ณ ปัจจุบันยังไม่มีกำหนดกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้การบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ จำเป็นต้องใช้อำนาจข้อกฎหมายเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ในด้านการให้สิทธิประโยชน์แก่นักลงทุน ซึ่งต้องใช้ตามกฎหมายส่งเสริมการลงทุน BOI และข้อกำหนดและระเบียบตามกฎหมายศุลกากร ซึ่งทำให้การส่งเสริมการลงทุนไม่ค่อยมีลักษณะของการให้สิทธิพิเศษที่น่าดึงดูดสำหรับผู้ลงทุน ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินงานของการพัฒนาพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือ Eastern Economic Corridor (EEC) ซึ่งมีการออกกฎหมาย พ.ร.บ. เฉพาะ พ.ร.บ. เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ในการบริหารจัดการ

การที่การพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่มีกฎหมายเฉพาะ ทำให้อำนาจในการอนุมัติสั่งการบริหารจัดการยังมีขีดจำกัด ไม่สามารถแต่งตั้งคณะกรรมการหรือบอร์ดขึ้นมาเป็นผู้บริหารจัดการการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งทำให้การส่งเสริมและการกำหนดแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ล่าช้าและไม่มีทิศทางที่ชัดเจน ปัจจุบัน ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตำแหน่ง ต้องเป็นผู้ลงมาดูแลในเรื่องของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งทำให้แนวคิดหรือ concept รวมถึงทิศทางในการพัฒนาและการดำเนินงานเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษของแต่ละพื้นที่ในประเทศ ที่มีการประกาศพัฒนาเป็นเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษมีความแตกต่างกันไป แม้ที่ผ่านมาจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบในแต่ละส่วน ได้แก่ ด้านสิทธิประโยชน์นักลงทุน ด้านการบริหารจัดการแรงงาน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านที่ดินและการจัดการที่ดิน และด้านสังคมสิ่งแวดล้อม การศึกษาและสุขภาพ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดคือแต่ละคณะกรรมการไม่มีอำนาจในการสั่งการที่มีข้อกฎหมายหรือระเบียบรองรับที่ชัดเจน รูปแบบการทำงานของเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงยังไม่เกิดเนื่องจากคณะกรรมการมีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับจังหวัด ไม่ได้เป็นกรรมการที่สามารถตัดสินใจและสั่งการได้ โดยการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจริงในพื้นที่ ทำให้แม่สอดก็ยังเป็นพื้นที่ที่ชายแดนที่มีแรงงานราคาถูก

และไม่มีเอกสารส่วนใหญ่ ในขณะที่แรงงานกลุ่มที่มีเอกสารหรือแรงงาน MOU ก็จะเป็นกลุ่มที่ย้ายเข้าไปทำงานในเมืองหรือพื้นที่ชั้นในเหมือนเดิม ผู้ลงทุนโดยเฉพาะขนาดกลางและรายย่อยยังไม่ได้รับอนุมัติให้ลงทุนโดยติดขัดจากข้อกำหนดของ พ.ร.บ. การลงทุนหรือ BOI ติดขัดกับปัญหาผังเมือง รวมถึงปัญหาการเพิ่มสูงขึ้นของราคาที่ดิน กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและหน่วยงานในพื้นที่เห็นว่าการดำเนินการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอดควรมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาพื้นที่ EEC โดยจัดให้มีกฎหมายหรือระเบียบเฉพาะใช้กับพื้นที่

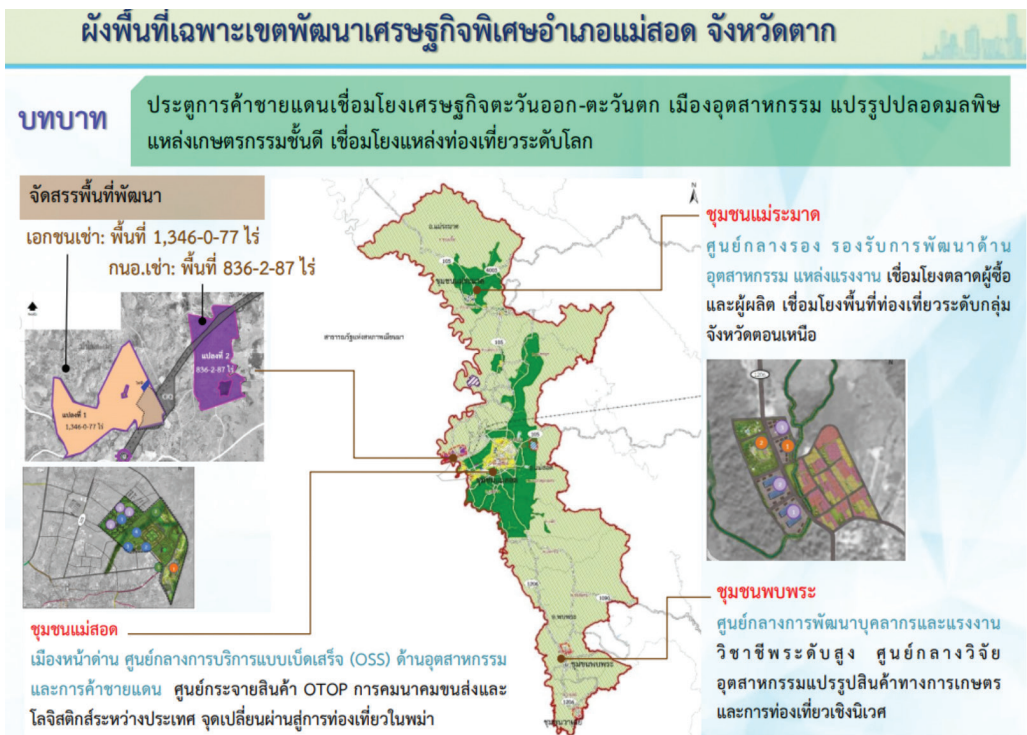
สอง ความไม่ลงรอยเกี่ยวกับความคิดเห็นและความคาดหวังในการพัฒนาพื้นที่เป็น SEZ ระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ที่ผ่านมาภาครัฐเป็นภาคส่วนหลักที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งการดำเนินงานในบางเรื่องไม่ตอบโจทย์ความต้องการของภาคเอกชน เช่น ในการกำหนดประเภทอุตสาหกรรมเป้าหมายที่อนุญาตให้มีการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ บางอุตสาหกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมหนักซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของนักลงทุนและภาคธุรกิจในพื้นที่ แนวทางในการพัฒนาพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตามมุมมองและวิสัยทัศน์ของผู้ว่าราชการจังหวัดในแต่ละช่วงเช่นเดียวกับรูปแบบการทำงานของคณะกรรมการก็เปลี่ยนไป การผนีกกำลังทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐในการพัฒนาพื้นที่จึงไม่เกิดขึ้นเท่าที่ควร ในการพัฒนาพื้นที่เป็น SEZ ความคาดหวังของภาคเอกชนเป็นในเรื่องการส่งเสริมการค้าชายแดน ในลักษณะ custom free zone เพื่อส่งเสริมการค้าชายแดนและการขนถ่ายสินค้าระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึง ประเทศจีน และการจ้างแรงงานในพื้นที่ แต่ทิศทางการพัฒนาพื้นที่ที่เกิดขึ้นซึ่งกำหนดจากส่วนงานด้านมหาดไทยและการปกครอง เป็นในด้านการส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมมากกว่าในด้านพาณิชย์ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ชุมชนและผู้ประกอบการนักลงทุนในพื้นที่คาดหวังตั้งแต่ต้น และมีมุมมองว่าเอื้อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้กับนักลงทุนจากภายนอกพื้นที่มากกว่าจะเป็นสำหรับคนและชุมชนในพื้นที่ จากการให้ประโยชน์กับผู้ลงทุนรายใหญ่มากกว่าผู้ลงทุนรายย่อยและขนาดกลาง ภาคเอกชนและนักลงทุนในพื้นที่สะท้อนถึงการวางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ที่ขาดการมีส่วนร่วมและการรับฟังเสียงของภาคเอกชน

สาม ปัญหาผลกระทบจากราคาที่ดินในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้นถึง 8-10 เท่า จากการประกาศพื้นที่เป็น 1 ในพื้นที่พัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ รวมไปถึงความล่าช้าในการจัดการในเรื่องการเวนคืนที่ดินเพื่อจัดสรรเป็นพื้นที่ส่งเสริมการลงทุนใน SEZ 2 พันกว่าไร่ การประสานงานเคลียร์พื้นที่ในฝั่งเมียนมาที่เชื่อมต่อกับสะพานข้ามแดนแห่งใหม่ ซึ่งจะต้องมีการเคลียร์พื้นที่ประมาณรัศมี 5 กิโลเมตรซึ่งยังไม่สามารถเวนคืนได้หมด จากเงื่อนไขการเมืองภายในระหว่างทหารและรัฐบาลชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ประเทศเมียนมา การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษควรต้องมีการพัฒนาในทั้งสองฝั่งประเทศ ในส่วนของสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานประเทศไทยมีการพัฒนาที่ค่อนข้างเร็วในขณะที่ฝั่งประเทศเมียนมายังเป็นไปค่อนข้างล่าช้า

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยปัญหาค่าเงินจืดของเมียนมาที่อ่อนค่าลงต่อเนื่อง ในขณะที่เงินบาทแข็งค่าขึ้นทำให้การส่งออกสินค้าจากไทยข้ามแดนเป็นไปได้ค่อนข้างยากมีต้นทุนสูงขึ้น ประเด็นผลกระทบท่าเรือและคลังสินค้าตามแนวชายแดนธรรมชาติ (แม่น้ำเมย) ที่จะได้รับผลกระทบให้ปิดดำเนินการเมื่อเปิดดำเนินการสะพานข้ามแดนแห่งที่ 2 ในประเด็นนี้ผู้ประกอบการภาคเอกชนเกรงว่ามีเป็นผลเสียในระยะยาว เนื่องจากท่าเรือตามแนวพรมแดนธรรมชาติเหล่านี้สามารถเป็นช่องทางในการขนส่งสินค้าช่องทางเสริมจากสะพานข้ามแดนได้ในยามที่มีปัญหาเหมือนที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ซึ่งหากมีการปิดไปก็จะทำให้เกิดความเสี่ยงกับผู้ประกอบการในทั้งสองประเทศ (ต้องยอมรับว่าการขนส่งสินค้าผ่านแดนข้ามสะพานมีความเสี่ยงในเรื่องความไม่แน่นอนทางการเมืองค่อนข้างสูงเช่นอาจมีการปิดด่านเหมือนที่เคยเกิดขึ้นได้)

แนวโน้มผลกระทบ

ข้อค้นพบในส่วนนี้ เป็นมุมมองและการรับรู้ของครอบครัวแรงงานข้ามชาติ และผู้แทนภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ที่คาดการณ์แนวโน้มผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอด ที่จะมิต่อสถานการณ์ประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติในพื้นที่ในด้านต่างๆ ได้แก่ ในภาพรวมจำนวนประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติในพื้นที่ ผลกระทบต่อการเข้าถึงการศึกษาและบริการสุขภาพ รวมถึงการจดทะเบียนการเกิดของเด็กข้ามชาติ ผลกระทบทางสังคมในมิติอื่นๆ เช่นการคุ้มครองแรงงานข้ามชาติ ผลกระทบต่อประชากรทั่วไปในพื้นที่ และประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติกลุ่มเปราะบาง

ภาพ 7.1 การวางผังเมืองเฉพาะเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก (กรทรวงมหาดไทย, 2558)

ที่มา : <http://gisweb.diw.go.th/diwzoning/images/content/5download/SEZ.pdf>

ในภาพรวม

เกี่ยวกับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ คาดว่าจะมีผลทำให้ในระยะยาว จำนวนประชากรข้ามชาติในพื้นที่ ซึ่งรวมทั้งแรงงานข้ามชาติและเด็กข้ามชาติ น่าจะเพิ่มขึ้นในพื้นที่โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากความต้องการแรงงานที่เพิ่มขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งในพื้นที่จัดสรร 2 แปลง และพื้นที่โดยรอบในอำเภอ จากการขยายตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมเป้าหมาย การก่อสร้างสาธารณูปโภคโครงสร้างพื้นฐาน ธุรกิจภาคบริการ การค้าและอสังหาริมทรัพย์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผลจากการประกาศใช้มาตรา 64 ในการจัดจ้างแรงงานข้ามชาติในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันผลกระทบของเขตเศรษฐกิจพิเศษยังมีผลกระทบค่อนข้างน้อยเป็นผลจากความล่าช้าและความไม่ชัดเจนของทิศทางการพัฒนาพื้นที่ ที่เกิดขึ้นแล้ว จึงเป็นเพียงลักษณะของการเจริญเติบโตขึ้นในเรื่องการลงทุนสร้างถนนใหม่และสร้างสะพานเส้นที่ 2 ซึ่งเป็นในเรื่องของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีการเติบโตของเซเว่นอีเลฟเว่น การพัฒนาและขยายศักยภาพของสนามบิน การพัฒนาสาธารณูปโภคด้านประปาและไฟฟ้าในพื้นที่ ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ เช่น โรบินสัน การจัดตั้งด่านศุลกากรในพื้นที่ตรงบริเวณสะพานสอง การเข้ามาของโรงพยาบาลเอกชน คือส่วนหนึ่งทำให้ค่าแรงแพงขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้แรงงานหายากขึ้นด้วยเช่นกันโดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นแรงงานชั่วคราว โดยแรงงานมีแนวโน้มไปทำงานในลักษณะงานโรงงานเพิ่มขึ้น และในด้านลบที่มีก็เป็นในเรื่องของปัญหาการจัดการผังเมืองและความวุ่นวายที่เกิดขึ้นตามมาในการพัฒนาพื้นที่

ต่อจำนวน

การพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนการจ้างงานและการไหลเข้ามาของแรงงานข้ามชาติในพื้นที่??

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้แทนหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพบว่า การอนุญาตจัดจ้างแรงงานข้ามชาติทำงานในลักษณะชั่วคราวหรือตามฤดูกาลตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2561 เป็นปัจจัยตัวแปรสำคัญ ที่คาดว่าจะส่งผลส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานแรงงานข้ามชาติเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่องในพื้นที่ โดยเฉพาะภายหลังจากการดำเนินการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเต็มรูปแบบ การประกาศใช้มาตรา 64 ทำให้กระบวนการและขั้นตอนในการออกใบอนุญาตทำงานแก่แรงงานข้ามชาติทำได้ง่ายและสะดวกขึ้น จำนวนแรงงานข้ามชาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เพียงแต่ลักษณะและกลุ่มของแรงงานข้ามชาติที่เพิ่มขึ้นนี้ รวมถึงรูปแบบการจ้างงานอาจแตกต่างไปจากในปัจจุบัน

การจ้างงานตามมาตรา 64 อนุญาตให้แรงงานข้ามชาติระยะสั้นสามารถข้ามฝั่งประเทศมาทำงานในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยสามารถทำงานได้ในเฉพาะพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ แม่สอด แม่ระมาด และพบพระ เป็นการอนุญาตทำงานระยะสั้น ครั้งละ 3 เดือน โดยอย่างน้อยในทุก 30 วันแรงงานต้องมีการเดินทางเข้าออกประเทศตามข้อกำหนดในการจ้างงานลักษณะนี้ แรงงานสามารถนำผู้ติดตามหรือบุตรเข้ามาภายในประเทศได้ด้วยโดยใช้บัตรผ่านแดน ซึ่งเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวหรือเยี่ยมญาติ เป็นระยะเวลา 7 วัน หรือหากมีหนังสือเดินทางสามารถพำนักได้สูงสุด 14 วันต่อครั้ง

ที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งซึ่งนับเป็นผลกระทบทางอ้อมจากการประกาศพื้นที่อำเภอแม่สอดเป็นพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การขยายตัวของการลงทุน โดยเฉพาะในภาคการก่อสร้าง อาคาร ถนนหนทางโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงอสังหาริมทรัพย์ เพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของการจ้างงานและจำนวนแรงงานที่ย้ายเข้ามาทำงานในพื้นที่เพิ่มขึ้น ปัจจุบันในฝั่งประเทศเพื่อนบ้านแม้จะเริ่มมีการพัฒนาพื้นที่บางส่วน

เพื่อรองรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและมีแนวโน้มต้องการการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น แต่คาดว่า การไหลเข้ามาของแรงงานข้ามชาติที่อำเภอแม่สอด จะยังมีแนวโน้มที่สูงอยู่ สาเหตุหลัก ส่วนหนึ่งมาจากค่าเงินบาทที่แข็งค่าเมื่อเทียบกับค่าเงินสกุลท้องถิ่นในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งทำให้การทำงานในประเทศไทยโดยเปรียบเทียบให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าแก่กลุ่มแรงงาน

อย่างไรก็ตามลักษณะพิเศษหนึ่งของพื้นที่แม่สอดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นเข้ามาของ แรงงานข้ามชาติ คือมีการไหลเข้าและไหลออกของแรงงานข้ามชาติค่อนข้างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่ง เป็นแรงงานกลุ่มใหม่ที่ย้ายถิ่นเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อมาทำงานในพื้นที่อำเภอ แม่สอดทดแทนแรงงานข้ามชาติในพื้นที่จำนวนหนึ่งที่ย้ายเข้าไปทำงานในพื้นที่จังหวัด ชันในของประเทศไทย ข้อสังเกตหนึ่งที่พบจากในพื้นที่ คือ แม้ปัจจุบันจำนวนตำแหน่งงาน ที่ต้องการแรงงานจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในอำเภอแม่สอด แต่แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นเป็นความ ต้องการแรงงานที่มีทักษะ รวมถึงเป็นกลุ่มที่ต้องเข้าเมืองโดยมีเอกสารและใบอนุญาต ทำงานที่ถูกต้องเข้มงวดมากขึ้น

จำนวนแรงงานข้ามชาติในด้านจำนวนว่าอาจจะไม่เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มขึ้นมากเท่าใดนัก??

ในมุมมองอีกด้านหนึ่ง แม้การจ้างงานแรงงานตามมาตรา 64 จะมีแนวโน้มทำให้เกิด การจ้างแรงงานข้ามชาติเพิ่มสูงขึ้น แต่แรงงานส่วนใหญ่ในลักษณะนี้ถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ เข้ามาทำงานในประเทศไทยในลักษณะมาเช่า เย็นกลับ ดังนั้น แม้จะมีการจ้างแรงงาน ประเภทนี้เพิ่มสูงขึ้น อาจจะไม่ได้นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรข้ามชาติในอำเภอ แม่สอดรวมถึงเด็กข้ามชาติ โดยในมุมมองนี้เห็นว่ากลุ่มแรงงานข้ามชาติเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่ได้เป็นกลุ่มที่เข้ามาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการแรงงานที่เพิ่มขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังนั้น จึงไม่น่าจะได้รับผลกระทบมาก โดยเฉพาะในด้านจำนวนการจ้างงาน ยกตัวอย่าง ในกรณีกลุ่มประชากรข้ามชาติที่ชุมชนอิสลาม หรือกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็น เวลานานตามข้อกำหนดการจ้างงาน ไม่สามารถเข้าไปทำงานในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ ได้ อีกทั้งไม่สามารถถูกจ้างเป็นแรงงานที่ทำงานตามมาตรา 64 ได้

ข้อมูลบางส่วนสะท้อนให้เห็นว่า ความต้องการแรงงานที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตจากการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษมีแนวโน้มเป็นในกลุ่มแรงงานที่มีทักษะ โดยในพื้นที่ได้มีการอภิปรายเกี่ยวกับข้อเสนอในการส่งเสริมการจ้างงานแรงงานท้องถิ่นโดยเฉพาะแรงงานคนไทยมากกว่าที่จะเป็นแรงงานข้ามชาติ รวมถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดจ้างแรงงานข้ามชาติในพื้นที่จัดสรร 2 แปลง ที่จะต้องเป็นกลุ่มแรงงานตามมาตรา 64 หรือแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานภายในประเทศภายใต้ข้อตกลง MOU ระหว่างประเทศเท่านั้น ซึ่งหากเป็นไปในทิศทางดังกล่าว การจ้างงานแรงงานที่เพิ่มขึ้นในอนาคตโดยเฉพาะในพื้นที่จัดสรร 2 แปลง เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการลงทุนภาคอุตสาหกรรม อาจไม่มีผลกระทบต่อจำนวนการจ้างแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นเท่าใดนัก

ความคิดเห็นของผู้แทนหน่วยงานภาครัฐส่วนหนึ่ง มองว่าการดำเนินการส่งเสริมการจ้างงานภายใต้มาตรา 64 ที่ผ่านมา แม้จะทำให้เกิดการจ้างงานในลักษณะนี้เพิ่มสูงขึ้น แต่ก็ยังเป็นเพียงการเปลี่ยนรูปแบบการจ้างงานของกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เป็นลูกจ้าง ไม่มีเอกสารหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมายแต่เดิม กล่าวคือ อาจไม่ได้นำไปสู่การจ้างงานในภาพรวมที่เพิ่มสูงขึ้น เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบการจ้างงานและสถานภาพของแรงงานข้ามชาติในพื้นที่เท่านั้น ซึ่งในมุมมองนี้ประเมินว่าการดำเนินงานตามกฎหมายการจ้างงานมาตรา 64 เป็นเพียงมาตรการที่ออกมาเพื่อช่วยเหลือนายจ้าง ที่ในอดีตประสบปัญหาจากการที่แรงงานข้ามชาติที่ได้รับการจดทะเบียนและมีใบอนุญาตทำงานหรือผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติเรียบร้อยแล้ว ส่วนหนึ่งมีแนวโน้มเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่เข้าไปทำงานในเมืองชั้นในของประเทศไทยและทำให้เกิดผลกระทบผลเสียกับนายจ้าง เนื่องจากการว่าจ้างแรงงานข้ามชาติตามมาตรา 64 ซึ่งมีลักษณะไม่ถาวรและแรงงานไม่สามารถออกนอกพื้นที่ได้

ในบางมุมมองเห็นว่าในช่วงแรกของการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษอาจจะส่งผลให้จำนวนการจ้างงานและแรงงานข้ามชาติในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น แต่ในระยะยาวภายใต้บริบทของพื้นที่ที่มีการไหลเข้าและไหลออกของแรงงานข้ามชาติตามจุดผ่านแดนทางธรรมชาติ รวมถึงการย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเมืองชั้นในของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานที่เริ่มมีทักษะและประสบการณ์ในการทำงานในอำเภอแม่สอด ทำให้จำนวนประชากรข้ามชาติในอำเภอแม่สอดมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไหลเข้าไหลออกตลอดเวลา ซึ่งในระยะยาวจำนวนประชากรข้ามชาติรายงานตัวเป็นเด็กข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อาจไม่เปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก

ภายใต้มุมมองกลุ่มนี้ โดยสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษอาจจะไม่ได้นำไปสู่หรือส่งผลกระทบต่อการจ้างแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นเท่าใดนัก แต่ที่น่าที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการจ้างงาน จากแต่เดิมที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจดทะเบียน หรือแรงงานที่ถือหนังสือเดินทางชั่วคราวจากการพิสูจน์สัญชาติ หรือไม่มีเอกสารใดเลย ไปเป็นในลักษณะของการจ้างงานภายใต้มาตรา 64 หรือการจ้างงานลักษณะชั่วคราวตามฤดูกาลเพิ่มสูงขึ้น สำหรับการจ้างงานในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมจัดสรร 2 แปลงของเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สอด แรงงานข้ามชาติจะต้องเป็นไปตามกฎหมายมาตรา 64 หรือกลุ่มที่เข้ามาทำงานภายในประเทศผ่าน MOU ระหว่างประเทศเท่านั้น ซึ่งแรงงานกลุ่มนี้ที่จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จะเป็นกลุ่มแรงงานที่มีทักษะระดับหนึ่ง และมีแนวโน้มทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งจะแตกต่างกับลักษณะกลุ่มประชากรข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แม่สอด ณ ปัจจุบัน

จำนวนเด็กข้ามชาติ??

ผู้แทนผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐจำนวนหนึ่ง คาดว่าในอนาคตจำนวนเด็กข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอดจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งจากกลุ่มแรงงานในปัจจุบันและกลุ่มแรงงานที่อาจจะเพิ่มขึ้นในอนาคต อีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอัตราการคุมกำเนิดที่ค่อนข้างต่ำในกลุ่มประชากรข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยในปัจจุบันภายหลังจากที่มีการประกาศอนุญาตให้เด็กข้ามชาติที่เกิดในประเทศไทยมีเอกสารจดทะเบียนการเกิด พ่อแม่และเติบโตในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง และจบการศึกษาระดับปริญญาตรีสามารถยื่นขอสัญชาติได้ ทำให้คาดว่าพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติในจำนวนที่เพิ่มขึ้น มีแนวโน้มต้องการให้บุตรซึ่งเป็นเด็กข้ามชาติที่เกิดในประเทศไทยอยู่ในประเทศไทยในระยะยาวเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่เด็กข้ามชาติส่วนหนึ่งที่เกิดในประเทศไทยถูกส่งกลับไปยังประเทศต้นทาง

ปัจจัยที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง มาจากนโยบายการสำรวจเด็กข้ามชาติที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทยเพื่อจัดทำฐานข้อมูลทางทะเบียนและออกบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนให้ ซึ่งเป็นบัตรที่มีอายุ 10 ปี และโดยกฎหมายแล้วเป็นเพียงบัตรที่แสดงสถานะและตัวตนของบุคคล แต่ไม่ได้เป็นเอกสารตามกฎหมายที่ให้อนุญาตอยู่อาศัยในประเทศไทยได้อย่างถูกต้อง แต่ในบริบทของพื้นที่อำเภอแม่สอด การมีเอกสารดังกล่าวมีประโยชน์ในหลายเรื่อง เช่น เด็กข้ามชาติที่มีบัตรสามารถทำเรื่องขอแจ้งเดินทางออกนอกพื้นที่ได้ชั่วคราว หรือเมื่อถูกตรวจพบโดยเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายสามารถแสดงบัตรดังกล่าวเพื่อยืนยันตัวตนได้

ต่อการเข้าถึงการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลจากหลายภาคส่วนเห็นว่าในระยะยาว เด็กข้ามชาติทั้งกลุ่มที่มีเอกสารถูกต้องหรือไม่มีเอกสาร หากไม่สามารถเข้าถึงและได้รับการศึกษาที่เหมาะสมแล้วก็จะกลายเป็นปัญหาสังคมระยะยาวในพื้นที่ และอาจจะเป็นภาระของประเทศไทยได้ในอนาคต โดยเฉพาะปัญหาการใช้แรงงานเด็กหรือการค้ามนุษย์ การให้การศึกษาหรือส่งเสริมให้เด็กข้ามชาติกลุ่มนี้ โดยเฉพาะกลุ่มที่เกิดและเติบโตในประเทศไทย จึงอาจมองได้ว่าเป็นการช่วยเหลือประเทศในทางหนึ่งในระยะยาว

การพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ผ่านมา ยังไม่ได้มีผลกระทบที่ชัดเจนในด้านการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติมากนัก แต่มีผลกระทบทางอ้อมในเชิงบวกบางด้านจากการที่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาให้การสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กข้ามชาติเพิ่มขึ้น ได้แก่ โรงเรียนไทยที่เปิดรับเด็กข้ามชาติเข้าศึกษาและศูนย์เรียนรู้ที่ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ในภาพรวม ความคิดเห็นส่วนใหญ่มองว่า การเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติในสัดส่วนที่สูงยังคงเป็นการเข้าเรียนหรือรับการศึกษาจากศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนมากกว่าโรงเรียนไทย ด้วยปัญหาและข้อจำกัดด้านการศึกษาของเด็กข้ามชาติ ที่สำคัญเป็นในเรื่องของภาษาไทย เนื่องจากการเข้าศึกษาในโรงเรียนไทยเด็กจำเป็นต้องสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ซึ่งทำให้ครอบครัวแรงงานข้ามชาติจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่ยังไม่มีแผนการแน่ชัดในการสนับสนุนให้บุตรหลานที่เป็นเด็กข้ามชาติเติบโตในประเทศไทยในระยะยาว ยังคงต้องการให้บุตรหลานซึ่งเป็นเด็กข้ามชาติเข้าศึกษาที่ศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมถึงหลักสูตรการเรียนการสอนของประเทศต้นทางเป็นหลัก โดยเฉพาะศูนย์เรียนรู้ที่มีการส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาไทยควบคู่กันไปในการเรียนการสอน ซึ่งทำให้เด็กข้ามชาติที่เรียนในศูนย์เรียนรู้บางส่วนมีโอกาสและความสามารถทางด้านภาษาที่หลากหลายมากกว่า

จากมุมมองขององค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอแม่สอด หากสามารถดำเนินการและขับเคลื่อนได้ตามแผนงานที่ประเทศไทยกำหนดไว้ คาดว่าน่าจะก่อให้เกิดผลกระทบในพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านโอกาสการจ้างงานที่ดีขึ้นในอนาคต เด็กข้ามชาติและนักเรียนในพื้นที่ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาจะมีโอกาสในการทำงานในระยะยาวที่ดีขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความสามารถทางด้านภาษา มีความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมที่แตกต่างของคนแต่ละประเทศ น่าที่จะมีโอกาสมุ่งงานทำที่สูงกว่า ซึ่งหากพิจารณาในมุมมองนี้ การจบการศึกษาในสถานศึกษาหรือโรงเรียนของไทยย่อมจะมีภาษีที่ดีกว่า เนื่องจากสามารถนำมาใช้ในการเทียบวุฒิและรับรองวุฒิการศึกษาในประเทศไทยได้ ในขณะที่การเรียนหรือการศึกษาในศูนย์เรียนรู้แม่จะสอบผ่านได้ตามเกณฑ์แต่เนื่องจากเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของต่างประเทศจึงไม่ถูกรับรองวุฒิโดยหน่วยงานในประเทศไทย นักเรียนที่ต้องการได้รับการรับรอง จำเป็นต้องไปดำเนินการสอบเทียบในระบบการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ของประเทศไทย) ดังนั้น ในอนาคตแนวโน้มของเด็กข้ามชาติที่ต้องการศึกษาในโรงเรียนไทยน่าจะเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่โรงเรียนไทยยังจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการใช้ภาษาไทยเป็นหลักเท่านั้น อาจเป็นข้อจำกัด การกำหนดนโยบายในด้านการศึกษาในพื้นที่ที่มีความชัดเจน โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนครูทั้งกลุ่มที่เป็นคนไทยและครูชาวต่างชาติในโรงเรียนของไทยให้มีเพิ่มมากขึ้น เพื่อสามารถจัดการเรียนการสอนได้หลากหลายภาษาจึงเป็นเรื่องที่ควรพิจารณา

ปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ครอบครัวแรงงานข้ามชาติส่งเด็กข้ามชาติเข้ามาศึกษาในโรงเรียนไทยเพิ่มขึ้นอีก เป็นปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายของประเทศไทยในการอนุญาตให้เด็กข้ามชาติที่เกิดในประเทศไทยและมีเอกสารการจดทะเบียนการเกิด พำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยและศึกษาต่อเนื่องจนจบระดับปริญญาตรี สามารถยื่นขอสัญชาติไทยได้ ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มีความเห็นว่า ในอนาคตเด็กข้ามชาติที่เกิดและคลอดในไทยจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยที่ในสัดส่วนที่สูงขึ้นกว่าในอดีตมีแนวโน้มจะถูกเลี้ยงดูและเติบโตในประเทศไทยมากกว่าแต่ก่อน แนวโน้มในการสนับสนุนการศึกษาให้แก่บุตรข้ามชาติของแรงงานข้ามชาติในระบบการศึกษาของไทยจนถึงระดับอุดมศึกษาหรือปริญญาตรี คาดว่า

น่าจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต ในปัจจุบันพื้นที่อำเภอแม่สอด เด็กข้ามชาติที่สามารถเรียนจบหรือสอบเทียบชั้นในระบบการศึกษาออกโรงเรียนถึงระดับมัธยมปลาย สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรซึ่งมีที่ตั้งวิทยาเขตอยู่ที่อำเภอแม่สอดได้

ปัญหาและข้อจำกัดที่ประสบโดยโรงเรียนไทยในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นในเรื่องจำนวนบุคลากรและอัตรากำลังของครูผู้ดูแล ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนไทยที่รับเด็กข้ามชาติเข้าศึกษาจะต้องมีการจัดหาผู้ช่วยครูที่สามารถพูดภาษาของประเทศเพื่อนบ้านได้ โดยเฉพาะสำหรับเด็กในระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษาปีที่ 1 ครูผู้รับผิดชอบดูแลเด็กในระดับอนุบาลบางส่วนจึงค่อนข้างมีความยากลำบากและภาระงานที่เพิ่มขึ้น แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของนักเรียนที่เป็นเด็กข้ามชาติในอนาคตทำให้โรงเรียนไทยในพื้นที่บางส่วนเป็นกังวลเกี่ยวกับผลกระทบในด้านของคุณภาพการศึกษา เนื่องจากภาระการเรียนการสอนของครูที่จะเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่อัตรากำลังค่อนข้างมีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ด้วยข้อจำกัดในด้านภาษาและความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กข้ามชาติที่ยังค่อนข้างแตกต่างกันมาก อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอนในภาพรวม การจัดการให้มีล่ามหรือผู้ช่วยภายในโรงเรียนเพื่อดูแลกลุ่มนักเรียนที่เป็นเด็กข้ามชาติ ควรได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นให้แก่โรงเรียนไทยที่รับเด็กข้ามชาติเข้าศึกษา

เสียงสะท้อนจากกลุ่มตัวแทนพ่อแม่เด็กข้ามชาติที่เป็นแรงงานข้ามชาติส่วนหนึ่งแจ้งว่ามีโรงเรียนไทยบางแห่งไม่รับเด็กข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารประจำตัวหรือเอกสารการจดทะเบียนการเกิดเข้าเรียน ซึ่งขัดแย้งกับนโยบายของรัฐบาลไทยที่ให้โรงเรียนไทยทุกแห่งรับเด็กข้ามชาติทุกคนเข้าเรียนหนังสือ แม้ไม่มีเอกสารหรือเอกสารการจดทะเบียนการเกิด อย่างไรก็ตาม ในมุมมองดังกล่าวนี้หากพิจารณาในฝั่งของโรงเรียนอาจเป็นไปได้ว่าเป็นมาตรการหนึ่งของโรงเรียนในการส่งเสริมให้พ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติทุกคนตระหนักถึงความสำคัญและน่านุเคราะห์ข้ามชาติที่เกิดทุกคนไปจดทะเบียนการเกิด นอกจากนี้ อาจเป็นไปได้ว่าความสามารถในการรับนักเรียนของโรงเรียนมีจำกัด (โดยเฉพาะโรงเรียนในเขตเมือง) ไม่เพียงเฉพาะสำหรับเด็กข้ามชาติแต่รวมถึงเด็กไทย ทำให้ในการพิจารณารับเด็กเข้าศึกษา โรงเรียนจึงกำหนดกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกบางอย่าง

การศึกษาของเด็กข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอดอีกรูปแบบที่มีความสำคัญ คือ การศึกษาในศูนย์เรียนรู้ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก โดยในปัจจุบันคาดว่าจะมีมากกว่า 100 แห่ง ในจำนวนนี้ประมาณ 50-60 แห่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ สพป. ตากที่ 2 ปัญหาที่ ศูนย์เรียนรู้หลายแห่งประสบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กข้ามชาติในพื้นที่ คือ การเคลื่อนย้ายของกลุ่มเด็กข้ามชาติ รวมถึงครูผู้สอนในศูนย์เรียนรู้ที่ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพของเด็กข้ามชาติ ครูในศูนย์เรียนรู้ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นประชากรข้ามชาติ ส่วนหนึ่งประสบปัญหาในเรื่องสถานการณ์จ้างงาน ซึ่งตามกฎหมายไทยไม่สามารถทำงานในลักษณะของการเป็นครูผู้สอนได้ ในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่เด็กข้ามชาติจำนวนมากเข้าศึกษาในศูนย์เรียนรู้ ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่ง มีข้อเสนอในพื้นที่ ควรต้องมีการหารือเกี่ยวกับสถานภาพของครูต่างด้าวที่อยู่ในศูนย์เรียนรู้ เหล่านี้ให้ชัดเจนมากขึ้น การขาดทรัพยากรในการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะ ในศูนย์เรียนรู้ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ที่เป็นพื้นที่ป่าเข้าถึงยากสำหรับกลุ่มเด็กข้ามชาติที่เป็น ลูกหลานแรงงานข้ามชาติในภาคเกษตร เป็นเรื่องที่หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแล

การเปิดและปิดตัวของศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหามาจากหลายปัจจัยข้างต้น ทั้งในส่วนปัญหาของครูผู้สอนในศูนย์เรียนรู้และการขาดการสนับสนุนที่ต่อเนื่องจาก หน่วยงานภายนอก ส่งผลกระทบต่อการจัดการของโรงเรียนไทยส่วนหนึ่งด้วยเช่นกัน เนื่องจากนักเรียนที่เป็นเด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งพักอาศัยอยู่ในศูนย์พักพิง (shelter) ที่สนับสนุนโดยศูนย์เรียนรู้ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเมื่อมีการปิดตัวทำให้เด็ก จำนวนหนึ่งต้องย้ายกลับไปยังประเทศต้นทางและขาดหายไปจากระบบการศึกษาของ โรงเรียนไทย ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กข้ามชาติในโรงเรียนไทย มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไม่นิ่ง และส่งผลกระทบต่อ การดำเนินการและการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียนไทยในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

ต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพ

การพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อระบบบริการสุขภาพในพื้นที่เช่นที่โรงพยาบาลแม่สอด ได้รับการขยายขีดความสามารถในการดูแลประชากรเพิ่มขึ้นเป็นโรงพยาบาลขนาด 500 เตียง รวมถึงได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่โดยรอบการจัดทีมแพทย์และพยาบาลลงไปปฏิบัติงาน การเข้ามาเปิดดำเนินการของโรงพยาบาลเอกชนซึ่งทำให้ทางเลือกในการเข้ารับบริการรักษาทางสุขภาพในพื้นที่มีเพิ่มขึ้น ปัจจัยอีกด้านที่เป็นปัจจัยเชิงบวกต่อการเข้าถึงบริการทางสุขภาพและการมีหลักประกันสุขภาพของประชากรข้ามชาติ รวมถึงเด็กข้ามชาติในพื้นที่ คือการเข้ามาดำเนินงานขององค์กร M-Fund ภายใต้การสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ โดยดำเนินการขายแผนประกันสุขภาพให้กับประชากรข้ามชาติภายใต้ชุดสิทธิประโยชน์ต่างๆ ทั้งสำหรับตัวบุคคล และสำหรับสมาชิกในครอบครัวรวมถึงเด็กข้ามชาติ

ส่วนปัจจัยที่มีอยู่เดิมตั้งแต่ก่อนการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เป็นปัจจัยเชิงบวกส่งเสริมให้ประชากรข้ามชาติในพื้นที่และเด็กข้ามชาติสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ ได้แก่ การดำเนินงานของคลินิกแม่ตาว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง

การประกาศใช้มาตรา 64 ในการจ้างแรงงานข้ามชาติ ในมุมหนึ่งเป็นปัจจัยที่มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อการมีหลักประกันทางสุขภาพของแรงงานข้ามชาติให้ดีขึ้น เนื่องจากการต่ออายุการอนุญาตทำงานในแต่ละครั้ง แรงงานข้ามชาติจะต้องทำประกันสุขภาพเพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐาน ซึ่งทำให้สถานการณ์ภาพรวมในการมีหลักประกันสุขภาพของประชากรข้ามชาติในพื้นที่มีแนวโน้มดีขึ้น เช่นเดียวกับสถานการณ์การควบคุมและเฝ้าระวังโรคในพื้นที่ ที่ผู้แทนองค์กรภาคีรัฐด้านสุขภาพจำนวนหนึ่งให้ความเห็นว่าการกฎหมายมาตรา 64 ช่วยส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพสามารถติดตามแรงงานและประสานการทำงานในการดูแลและควบคุมโรคในกลุ่มแรงงานข้ามชาติได้ง่าย

และสะดวกมากขึ้น เช่นเดียวกับการขายบัตรประกันสุขภาพให้กับแรงงานที่จำเป็นต้องต่ออายุใบอนุญาตทุกๆ 3 เดือน ซึ่งทำให้ตามตรวจสอบและควบคุมโรคได้ง่ายกว่ากลุ่มแรงงานที่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติหรือเข้ามาทำงานภายในประเทศภายใต้ MOU ซึ่งตามข้อกำหนดต้องประกันตนกับระบบประกันสังคมแต่ในทางปฏิบัติยังมีการตกหล่นและไม่สามารถติดตามตัวได้อยู่เป็นจำนวนมาก

กลุ่มเด็กข้ามชาติซึ่งจำนวนหนึ่งเป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นตามพ่อแม่แรงงานข้ามชาติมาจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กในช่วงอายุประมาณ 3-4 ขวบ ซึ่งจะไม่มีข้อมูลหรือเอกสารที่ยืนยันได้ว่าได้รับบริการสุขภาพ โดยเฉพาะในด้านการป้องกันโรค การฉีดวัคซีนที่จำเป็นมาครบถ้วนหรือไม่ เป็นกลุ่มที่เป็นความท้าทายสำคัญ

ในส่วนของผู้ให้บริการทางสุขภาพ แม้โรงพยาบาลแม่สอดจะได้รับการขยายศักยภาพในการดูแลผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้น แต่ปัญหาและข้อจำกัดที่สำคัญยังคงเป็นในเรื่องกำลังคนและยอดค่าใช้จ่ายอนุเคราะห์ต่อปีที่ยังสูงถึงประมาณ 60 ล้านบาท เนื่องจากแรงงานจำนวนมากยังไม่มีบัตรประกันสุขภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ติดตามหรือกลุ่มที่เป็นประชากรแฝงซึ่งจำนวนมากเป็นกลุ่มเด็ก ปัจจุบันแม้จะมี M-Fund เข้ามาช่วยเหลือในการขายบัตรประกันสุขภาพทางเลือกให้กับประชากรข้ามชาติกลุ่มนี้ซึ่งมีชุดสิทธิประโยชน์ที่ครอบคลุมเด็กข้ามชาติ ในลักษณะการซื้อประกันหรือจ่ายสมทบรายเดือน ซึ่งอาจจะเหมาะสมกับบริบทของแรงงานข้ามชาติมากกว่าเมื่อเทียบกับบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข แต่ในช่วงเวลาของการสัมภาษณ์ก็เริ่มมีเสียงสะท้อนเกี่ยวกับข้อกังวลในด้านปัญหาการขาดทุนที่เพิ่มมากขึ้นจากการกำหนดดวงเงินในการรักษาไว้ที่ระดับค่อนข้างสูง ในขณะที่การเรียกเก็บเบี้ยสมทบหรือเบี้ยประกันค่อนข้างต่ำ และกลุ่มที่ซื้อประกันสุขภาพยังมีแนวโน้มเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการเจ็บป่วยมากกว่ากลุ่มที่มีสุขภาพแข็งแรง

ในส่วนของคลินิกแม่ตา ประเด็นที่เป็นข้อกังวลเป็นเกี่ยวกับสถานะของคลินิกที่ไม่ได้ถูกรับรองจากกระทรวงสาธารณสุขของประเทศไทยในฐานะสถานพยาบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย และในปัจจุบันคลินิกได้รับการสนับสนุนทางการเงินที่น้อยลง ทำให้ประสบปัญหาข้อจำกัดและต้องตัดบริการทางสุขภาพบางเรื่องออกโดยส่งตัวผู้ป่วยไปรับบริการในโรงพยาบาลของประเทศไทย การเข้ารับบริการฝากครรภ์ของแม่ข้ามชาติยังเป็นปัญหาในกลุ่มที่มาคลอดที่คลินิกแม่ตา แม่ข้ามชาติจำนวนหนึ่งข้ามฝั่งจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อมาคลอดบุตรที่คลินิกแม่ตาโดยแจ้งว่าได้รับบริการฝากครรภ์ในฝั่งประเทศเพื่อนบ้านมาแล้ว อย่างไรก็ตามทางคลินิกไม่สามารถตรวจสอบข้อมูลได้ ซึ่งในประชากรแม่ข้ามชาติกลุ่มนี้แนวโน้มในการได้รับบริการหลังคลอดและการรับวัคซีนให้แก่เด็กข้ามชาติเกิดใหม่ยังมีค่อนข้างต่ำ ซึ่งถือเป็นอีกข้อจำกัดและปัญหาที่เกิดขึ้น

เกี่ยวกับการจัดระบบประกันสุขภาพให้กับประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติในพื้นที่มีข้อคิดเห็นส่วนหนึ่งเสนอว่าการจัดการระบบหลักประกันสำหรับประชากรข้ามชาติควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและสามารถดำเนินการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้ช่วยสามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติได้ดีขึ้น รวมถึงอำนวยความสะดวกการบริหารจัดการของสถานพยาบาลในพื้นที่ได้ดีกว่าการกำหนดรูปแบบและระบบการจัดการที่ตายตัวและใช้เหมือนกันทั่วประเทศ (ในที่นี้ หมายถึง บัตรประกันสุขภาพแรงงานข้ามชาติที่ดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุข) สำหรับประชากรเด็กข้ามชาติที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี ขึ้นไปบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขมีค่าใช้จ่ายที่เทียบเท่ากับแรงงานข้ามชาติอายุ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งส่วนหนึ่งทำให้ไม่ดึงดูดกับครอบครัวแรงงานข้ามชาติในการซื้อบัตรประกันสุขภาพให้กับบุตรหลานเด็กข้ามชาติในช่วงอายุ 7 ถึง 14 ปี การจัดการรูปแบบประกันสุขภาพสำหรับประชากรข้ามชาติในลักษณะแพคเกจซึ่งเป็นแบบครอบครัว คล้ายกับรูปแบบที่กำลังดำเนินงานโดย M-Fund อาจจะมีเหมาะสมกว่าและถูกนำไปพิจารณาเพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบบัตรประกันสุขภาพของไทย

การพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ มุมมองที่เป็นข้อกังวลซึ่งสะท้อนจากผู้แทนหน่วยงานทางด้านสุขภาพ คือ ยังขาดการเตรียมการและการให้ความสำคัญที่เพียงพอเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทางด้านสุขภาพจากการพัฒนา ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่เป็นการมองในเรื่องของธุรกิจการลงทุน แต่ยังขาดการเตรียมความพร้อมทางสุขภาพ รวมถึงสิ่งแวดล้อมในอนาคตที่การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเกิดขึ้นเต็มรูปแบบ การไหลเข้ามาของประชากรต่างถิ่น รวมถึงประชากรแรงงานข้ามชาติที่เพิ่มขึ้น ย่อมจะนำไปสู่แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ และความยากลำบากในการควบคุมโรค โดยเฉพาะในพื้นที่เขตโรงงานหรือนิคมอุตสาหกรรมที่จะมีเพิ่มมากขึ้น ความเสี่ยงทางสุขภาพ ประเด็นหนึ่งที่เป็นข้อกังวล คือ การแพร่ระบาดของวัณโรค การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเมื่อนำไปสู่การไหลเข้ามาของจำนวนแรงงานที่เข้ามาอาศัยและทำงานเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ คุณภาพชีวิตของแรงงานในโรงงานหรือความแออัดที่อาจมีเพิ่มขึ้นจะเป็นปัจจัยเสี่ยงที่เพิ่มความยากลำบากในการควบคุมโรค ปัญหาการจัดการขยะและความสะอาด โดยเฉพาะในเรื่องน้ำอุปโภคบริโภค การส่งเสริมและป้องกันโรคและการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในเบื้องต้น เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ

ต่อการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิด

สถานการณ์ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา การจดทะเบียนการเกิดของเด็กข้ามชาตินับว่าดีขึ้นต่อเนื่อง ส่วนหนึ่ง เป็นผลจากการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสนับสนุนโดยองค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนหลายภาคส่วนในการให้ความรู้ และสร้างความตระหนักให้แก่ครอบครัวแรงงานข้ามชาติเกี่ยวกับการจดทะเบียนการเกิดเด็กทุกคนที่เกิดในประเทศไทย รวมถึงการให้ความร่วมมือและการสนับสนุนจากสถานพยาบาลในพื้นที่ เช่นที่ โรงพยาบาลแม่สอดและคลินิกแม่ตาว ซึ่งเป็นสถานพยาบาลหลักที่แม่ข้ามชาติจำนวนมากคลอดบุตร ในการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดของเด็กข้ามชาติ ความเข้าใจและการตีความแนวปฏิบัติตามข้อกำหนดและระเบียบของประเทศไทยของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในงานด้านทะเบียนราษฎร โดยเฉพาะในส่วนการจดทะเบียนการเกิดที่จะต้องมีความเข้าใจในระเบียบปฏิบัติเป็นอย่างดี เป็นเงื่อนไขที่สำคัญหนึ่งในการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดของเด็กข้ามชาติ โดยเฉพาะกลุ่มที่พ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีเอกสาร ซึ่งในบริบทพื้นที่อำเภอแม่สอด นับว่าตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ ทำให้การเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดของเด็กทุกคนที่มีเอกสารยืนยันการเกิดในไทยค่อนข้างเป็นไปได้ด้วยดี (ตามนโยบายของประเทศไทย เด็กทุกคนที่เกิดในประเทศไทย แม้ว่าพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติจะเข้าเมืองมาไม่ถูกกฎหมายหรือไม่มีเอกสารที่ถูกต้องตามกฎหมาย สามารถได้รับการจดทะเบียนการเกิดให้บุตรได้ทุกคน หากมีเอกสารยืนยันรับรองการเกิดในประเทศไทย แต่ในทางปฏิบัติ บางกรณี การตีความและการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการจดทะเบียนการเกิดตามนโยบายข้างต้นที่เหมาะสมของผู้ที่รับผิดชอบในการจดทะเบียน เป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งไม่สามารถจดทะเบียนการเกิดได้)

ในชุมชนประชากรข้ามชาติพื้นที่อำเภอแม่สอดบางชุมชน พบว่า พ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติจำนวนหนึ่ง ยังไม่ทราบหรือมีความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของเอกสารการจดทะเบียนการเกิด รวมถึงการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรให้ความรู้ และสร้างความตระหนักที่เหมาะสม

ผลกระทบทางสังคมในมิติอื่นๆ

ผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษทางสังคมในมิติอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การคุ้มครองแรงงานข้ามชาติ ผลกระทบต่อประชากรทั่วไปในพื้นที่และประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติกลุ่มเปราะบาง

การคุ้มครองแรงงานข้ามชาติ

การประกาศใช้กฎหมายการจ้างงานภายใต้มาตรา 64 ส่วนหนึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการจ้างงานแรงงานข้ามชาติ จากในลักษณะกลุ่มแรงงานที่มีหนังสือเดินทาง หรือจดทะเบียนแรงงานที่ศูนย์จดทะเบียนเบ็ดเสร็จ (One Stop Service Center: OSSC) และขอใบอนุญาตทำงานที่ถูกต้องตามกฎหมายและซื้อประกันสุขภาพหรือขึ้นทะเบียนกับประกันสังคม มาเป็นรูปแบบการจ้างงานภายใต้มาตรา 64 เพิ่มมากขึ้น โดยเป็นการจ้างงานที่ต้องต่ออายุในระยะเวลาทุก 3 เดือน เนื่องจากเป็นวิธีการที่สะดวก มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างน้อย จากการสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ มีความเห็นว่าแม้รูปแบบการว่าจ้างหรือจ้างงานจะเปลี่ยนแปลงไป แต่หากพิจารณาในมุมมองด้านวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติอาจจะค่อนข้างไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยยังคงมีทั้งกลุ่มที่พักอาศัยอยู่ในฝั่งประเทศไทย และกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เดินทางข้ามฝั่งชายแดนมาเข้าเย็นกลับในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก

กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่จะค่อนข้างได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนรูปแบบการจ้างงานไปเป็นภายใต้มาตรา 64 เพิ่มขึ้นนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในฝั่งไทย ซึ่งแต่ก่อนส่วนใหญ่จะถือหนังสือเดินทางหรือเป็นกลุ่มที่จดทะเบียนแรงงาน แต่ภายหลังถูกผลักดันเปลี่ยนรูปแบบการจ้างงานไปเป็นแรงงานชั่วคราวระยะสั้น 3 เดือน ซึ่งทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการมีงานทำสูงขึ้น รวมถึงการได้รับการคุ้มครองสิทธิในด้านต่างๆ ที่น้อยลงกว่าแต่ก่อนเมื่อเทียบกับการขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานภายใต้ระบบประกันสังคมที่ได้รับการคุ้มครองแรงงานครอบคลุมมากกว่าเฉพาะในด้านสุขภาพ (เช่น การบาดเจ็บทุพพลภาพ

หรือเสียชีวิตจากการทำงาน รวมถึงสิทธิประโยชน์การคลอดบุตร) ในมุมมองนี้อาจมองได้ว่า แรงงานข้ามชาติหรือลูกจ้างที่ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานมาเป็นภายใต้มาตรา 64 เสียประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ในด้านการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานที่น้อยลง โดยการจ้างงานภายใต้มาตรา 64 ยังนำไปสู่ความไม่มั่นคงในการทำงานและ สถานะการอยู่อาศัยในประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติที่มากขึ้น เนื่องจากเป็นลักษณะ การอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยและทำงานในประเทศไทยระยะสั้นและชั่วคราว

ผลกระทบต่อประชากรทั่วไปในพื้นที่

การพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการก่อสร้างสะพาน ข้ามแดนแห่งที่ 2 คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อท่าข้ามธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่แต่เดิมซึ่งเคย ถูกใช้เป็นวิธีการเดินทางและติดต่อสื่อสารของคนในพื้นที่ รวมถึงการขนถ่ายสินค้าของ ผู้ประกอบท้องถิ่น ในภายหลัง การขนถ่ายสินค้า รถทุกคันและสินค้าทุกอย่างถูกกำหนด ต้องผ่านกระบวนการศุลกากรและสะพานข้ามแดนที่เป็นทางการทั้งหมด ซึ่งคาดว่าจะ ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ รวมถึงการค้าชายแดนตามท่าข้ามหรือ ด่านธรรมชาติ ผู้ประกอบการ โดยเฉพาะ กลุ่มผู้ค้ารายย่อยเป็นกลุ่มที่จะได้รับผลกระทบ ในส่วนนี้ค่อนข้างมาก

อุตสาหกรรมที่จะได้รับการสนับสนุนให้ลงทุนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ได้มีการหารือ และเสนอให้ครอบคลุมเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดเล็กหรืออุตสาหกรรมเบา ที่จะ ไม่ทำให้เกิดผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของคนในพื้นที่ในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ ยังไม่มีการประกาศหรือกำหนดแนวทางที่แน่นอนชัดเจนออกมา และยังเป็นข้อกังวลของบางภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ การขยายระดับการพัฒนาของ พื้นที่จากการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ นำไปสู่ข้อกังวลที่อาจจะส่งผลกระทบในด้านลบ ในเรื่องที่อยู่อาศัยของประชากรข้ามชาติจำนวนหนึ่ง เช่น ประชากรข้ามชาติชุมชนอิสลาม ที่ส่วนใหญ่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองของอำเภอแม่สอดที่อาจได้รับผลกระทบ เมื่อเมืองมีการขยายตัวและราคาที่ดินมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

ประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติกลุ่มเปราะบาง

ประชากรข้ามชาติในพื้นที่แม่สอดจำนวนหนึ่ง เป็นกลุ่มที่มีลักษณะเปราะบางและมีปัญหาในด้านสถานภาพและการมีเอกสาร ประชากรและแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่หลบหนีเข้าเมืองโดยที่ส่วนหนึ่งย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดเป็นระยะเวลานาน ในอดีตประชากรกลุ่มนี้สามารถไปขึ้นทะเบียนจดทะเบียนเป็นแรงงานข้ามชาติ ณ ศูนย์จดทะเบียนแรงงานข้ามชาติเบ็ดเสร็จ (OSSC) ได้ แต่เมื่อนโยบายของรัฐบาลไทยกำหนดให้แรงงานข้ามชาติทุกคนที่จดทะเบียนจะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สัญชาติ แรงงานข้ามชาติและประชากรข้ามชาติจำนวนหนึ่งไม่สามารถไปดำเนินการได้ เนื่องจากไม่มีเอกสารการรับรองจากประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศต้นทาง

ประชากรข้ามชาติที่มีความเปราะบางในเรื่องนี้กลุ่มหลักๆ ได้แก่ ประชากรข้ามชาติที่เป็นผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติที่มีอายุมากกว่า 55 ปี ขึ้นไป ซึ่งไม่สามารถดำเนินการเป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติได้ สอง กลุ่มประชากรข้ามชาติในชุมชนอิสลามที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยพื้นที่อำเภอแม่สอด โดยประเทศต้นทางไม่ยอมรับสถานภาพและทำให้ไม่สามารถไปดำเนินการพิสูจน์สัญชาติได้ ในพื้นที่แม่สอดมีการสำรวจจำนวนประชากรกลุ่มนี้โดยฝ่ายความมั่นคงซึ่งรายงานตัวเลขอยู่ที่ประมาณ 20,000 คน (อย่างไรก็ตาม จากข้อสังเกตของผู้แทนหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง คาดว่ามีแนวโน้มสูงกว่าตัวเลขจริง เนื่องจากในช่วงที่มีการสำรวจอาจมีการย้ายถิ่นเข้ามาของกลุ่มใหม่ที่ต้องการได้รับการสำรวจ โดยคาดว่าจะได้รับบัตรและการขึ้นทะเบียนให้สัญชาติไทยในภายหลัง) ประชากรข้ามชาติในชุมชนอิสลามเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงและความเปราะบางค่อนข้างมาก เนื่องจากมีสถานภาพการอยู่อาศัยในประเทศไทยโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่สามารถไปดำเนินการพิสูจน์สัญชาติได้ ซึ่งการไม่มีบัตรประจำตัวเลยหรือเอกสารประจำตัวเป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการหางานทำ และได้รับโอกาสในการทำงานที่มีรายได้ดี (ซึ่งคาดว่าน่าจะมีเพิ่มมากขึ้นภายหลังพื้นที่ได้รับการพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ) นอกจากนี้ ประชากรในชุมชนอิสลามยังเป็นกลุ่มที่มีจำนวนบุตรและอัตราการเจริญพันธุ์ที่ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ของประชากรข้ามชาติกลุ่มอื่น เด็กข้ามชาติมุสลิมจึงเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางในระยะยาว

ในด้านสุขภาพ ชุมชนอิสลามเป็นชุมชนที่มีความเปราะบางจากปัญหาความแออัดของพื้นที่และความไม่สะอาด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองของอำเภอ ซึ่งมีพื้นที่จำกัด การดำเนินการเข้าไปฉีดวัคซีนให้กับเด็กข้ามชาติในชุมชนโดยผู้ให้บริการทางสุขภาพในพื้นที่ บางครั้งมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความเชื่อในชุมชน ในบางชุมชนมีปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่ค่อนข้างสูง และมีแนวโน้มถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนภายนอก ปัญหาการไม่มีสถานภาพและเอกสารทางกฎหมายเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชากรข้ามชาติในชุมชนอิสลามจำนวนหนึ่งไม่กล้าเดินทางมารับบริการทางสุขภาพที่โรงพยาบาล แม้จะมีที่ตั้งไม่ไกลจากชุมชนที่พักอาศัย เนื่องจากกลัวโดนจับ ในบางช่วงของพื้นที่มีการกวาดล้างโดยฝ่ายความมั่นคง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความกลัวของพ่อแม่และลูกข้ามชาติในชุมชน ทำให้ครอบครัวบางส่วนจำนวนหนึ่งเกิดการพลัดพราก ทำให้เด็กข้ามชาติกลายเป็นเด็กถูกทอดทิ้ง

ในพื้นที่อำเภอแม่สอด ปัจจุบันมีเด็กจำนวนหนึ่งที่ถูกทอดทิ้งและอยู่ภายใต้การดูแลของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด จำนวนหนึ่งเป็นเด็กไร้รากเหง้า เด็กที่พ่อแม่เสียชีวิต พ่อแม่ทิ้งหรือพิสูจน์หาพ่อแม่ไม่ได้ ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ให้ข้อมูลว่ามีเด็กข้ามชาติจำนวนมากที่ข้ามฝั่งเข้ามาเรียนในประเทศไทย โดยเฉพาะในศูนย์เรียนรู้โดยที่ไม่มีพ่อแม่ติดตามมาด้วย เด็กกลุ่มนี้จำนวนมากพักอาศัยอยู่ในศูนย์ที่พักพิงหรือ shelter หรือ boarding house ซึ่งถือเป็นเด็กข้ามชาติอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเปราะบาง และควรได้รับการดูแลคุ้มครองในเรื่องสิทธิ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีข้อมูลเกี่ยวกับเด็กกลุ่มนี้ค่อนข้างน้อย

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางเช่นกัน ส่วนใหญ่มีแผนที่จะอาศัยอยู่ในประเทศไทยในระยะยาว อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรข้ามชาติกลุ่มนี้เป็นการรับจ้างทั่วไป ปลูกผักหรือหาของป่า แต่ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มชุมชนอิสลาม คือ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจำนวนมากยังมีญาติหรือครอบครัวที่อาศัยอยู่ในฝั่งประเทศต้นทางแม้ไม่ค่อยได้ติดต่อกัน ในขณะที่กลุ่มข้ามชาติในชุมชนอิสลามส่วนมากไม่มีญาติหรือครอบครัวอยู่ในฝั่งประเทศต้นทางแล้ว อีกทั้งส่วนใหญ่ไม่ได้รับการยอมรับสถานภาพการเป็นประชากรของประเทศต้นทาง

8

ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมการเข้าถึง การศึกษาและหลักประกันทางสุขภาพ

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงการศึกษาและหลักประกันทางสุขภาพของเด็กข้ามชาติ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยยะสำคัญและเป็นเงื่อนไขสนับสนุนให้เด็กข้ามชาติสามารถเข้าถึงการศึกษา (โดยเฉพาะในโรงเรียนไทย) และมีหลักประกันทางสุขภาพได้มากขึ้น ประกอบด้วย การจดทะเบียนการเกิด แผนของครอบครัวและผู้ดูแลหลักเกี่ยวกับอนาคตของเด็กว่า มีแนวโน้มอยู่ในประเทศไทยหรือกลับประเทศต้นทางการรับรู้สิทธิของเด็กข้ามชาติในการเข้าถึงการศึกษาและซื้อบัตรประกันสุขภาพโดยผู้ดูแลหลักและความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก ดังนั้น ในการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประชากรเด็กข้ามชาติซึ่งมีความสำคัญในด้านการคุ้มครองสิทธิเด็กและประโยชน์ในระยะยาวต่อการพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอดในบริบทเขตเศรษฐกิจพิเศษ หน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ควรมุ่งเน้นให้ความสำคัญในการขยายความครอบคลุมและทำให้แน่ใจได้ว่าเด็กข้ามชาติทุกคนที่เกิดในผืนแผ่นดินไทยสามารถเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิด ไม่ว่า พ่อแม่หรือครอบครัวแรงงานข้ามชาติของเด็กจะเป็นกลุ่มที่เข้าเมืองมาอย่างถูกต้องหรือมีเอกสารที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่

ควรมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้ความรู้แก่แรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะกลุ่มพ่อแม่หรือผู้ดูแลหลักที่มีเด็กข้ามชาติในปกครอง เกี่ยวกับสิทธิที่เด็กทุกคนในผืนแผ่นดินไทยซึ่งรวมถึงเด็กข้ามชาติพึงได้รับ โดยเฉพาะ ในด้านการศึกษาและสุขภาพ

ข้อจำกัดทางด้านภาษาในกลุ่มพ่อแม่แรงงานข้ามชาติที่สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ เป็นเรื่องที่หน่วยงานทางด้านการศึกษาและสุขภาพในพื้นที่ ควรตระหนักและให้การสนับสนุนกับครอบครัวแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กข้ามชาติเข้าถึงการศึกษาและมีหลักประกันสุขภาพที่ดียิ่งขึ้น

ปัจจัยในเรื่องแผนการของครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติในประเทศไทย หรือส่งกลับไปประเทศต้นทาง อาจเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถแทรกแซงได้ แต่อย่างน้อยควรส่งเสริมการสร้างความตระหนักให้ครอบครัวแรงงานข้ามชาติเห็นประโยชน์และความสำคัญของการศึกษาและสุขภาพแก่เด็กข้ามชาติทุกคนในระหว่างที่เลี้ยงดูอยู่ในประเทศไทย

ควรพิจารณามาตรการเพื่อส่งเสริมการบูรณาการทางสังคมให้แก่ครอบครัวแรงงานข้ามชาติ เนื่องจากพบว่าเป็นปัจจัยเชิงบวกต่อการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติในโรงเรียนไทยเช่นกัน

การดูแลเด็กข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด

ด้านการจัดการศึกษา

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงภาคเอกชนในพื้นที่ มีมุมมองว่าหากเด็กข้ามชาติ ทั้งกลุ่มที่มีสัญชาติหรือไม่มีสัญชาติไทย มีเอกสารหรือไม่มีเอกสาร ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาและบริการสุขภาพที่จำเป็นได้อย่างเหมาะสม ในระยะยาวก็อาจทำให้เกิดเป็นปัญหาสังคมหรือภาระแก่ประเทศได้ ในทางตรงกันข้าม การให้การศึกษาและโอกาสในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แก่เด็กกลุ่มนี้ อาจเป็นช่องทางในการช่วยเหลือประเทศทางหนึ่งได้ในระยะยาว ดังนั้น จึงควรมีการจัดระเบียบการจ้างงานกลุ่มแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการจัดการการศึกษาให้แก่เด็กข้ามชาติที่ติดตามแรงงานข้ามชาติเข้ามาภายในประเทศไทย หรือเกิดในประเทศไทย ควบคู่ไปกับ การพิจารณากำหนดแผนในการใช้ประโยชน์จากเด็กข้ามชาติที่เกิดและได้รับการศึกษาในประเทศไทยในระยะยาวซึ่งสามารถจะเป็นฟันเฟืองที่สำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่

ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มที่มีแนวโน้มอาศัยอยู่ในประเทศไทยระยะยาว สามารถเข้าถึงและได้รับการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา แต่จำนวนมากเมื่อจบระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วยังค่อนข้างมีโอกาสที่จำกัดในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาด้วยปัจจัยข้อจำกัดหลายๆ ด้าน การส่งเสริมโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของเด็กข้ามชาติกลุ่มที่มีศักยภาพเป็นเรื่องที่พื้นที่อาจพิจารณาให้การสนับสนุน ที่ผ่านมาเด็กข้ามชาติที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนไทย รวมถึงศูนย์เรียนรู้ จำนวนมากสามารถไปศึกษาต่อหลักสูตรวิชาชีพ หรืออาชีวศึกษาซึ่งเป็นการเพิ่มกำลังคนที่มีคุณภาพในการทำงานและช่วยเหลือการพัฒนาในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง ส่วนหนึ่งทำงานในภาคบริการเท่าที่มีโอกาส จำนวนหนึ่งทำงานในลักษณะขององค์กรชุมชนช่วยเหลือทั้งชุมชนไทยและชุมชนประชากรข้ามชาติในพื้นที่ และมีหลายคนที่ย้ายไปทำงานในประเทศต้นทาง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ทั้งในประเทศไทยและประเทศต้นทาง โดยเด็กข้ามชาติที่รับการศึกษาในประเทศไทยสามารถเป็นตัวการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ชายแดนได้เป็นอย่างดี

สำหรับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไทย ควรพิจารณาส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มความสามารถของนักเรียนด้านภาษาที่หลากหลาย (multilingual skill) โดยเฉพาะ ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้ง ควรให้ความสำคัญกับเรื่องความเข้าใจและทักษะในการทำงานภายใต้สิ่งแวดล้อมและบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมสูง (multiculturalism) ในอนาคตที่อำเภอแม่สอดพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ตามแผนงานที่ประเทศกำหนดไว้ จะก่อให้เกิดผลกระทบและโอกาสในการจ้างงานในพื้นที่ที่เพิ่มสูงขึ้น เด็กข้ามชาติและนักเรียนไทยในพื้นที่ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษา จะมีโอกาสในการทำงานในระยะยาวที่มากขึ้น แต่จำเป็นต้องมีความสามารถทางด้านภาษาที่หลากหลายและมีความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา ควรมีการจัดทำหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับ education pathway แก่เด็กข้ามชาติที่เกิดในไทยว่าสามารถมีโอกาสและช่องทางอย่างไรในการที่จะเข้าถึงการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวเด็กข้ามชาติ ครอบครัวแรงงานข้ามชาติและเศรษฐกิจสังคมไทยในอนาคต ข้อเสนอแนะนี้เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากการที่ประเทศไทยได้เปิดโอกาสให้กับประชากรข้ามชาติที่เกิดในประเทศ มีเอกสารการจดทะเบียนการเกิด ฟ่านักและศึกษาต่อเนื่องจนจบระดับชั้นปริญญาตรีสามารถยื่นขอสัญชาติไทยได้ การให้คำแนะนำและข้อมูลนี้แก่พ่อแม่แรงงานข้ามชาติจะเป็นการสร้างทัศนคติใหม่และส่งเสริมให้ครอบครัวแรงงานข้ามชาติส่งบุตรหลานที่เป็นเด็กข้ามชาติเข้าศึกษาในระบบการศึกษาในระหว่างที่อยู่ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน จากผลการศึกษาที่พบในการสำรวจเชิงปริมาณ ว่าครอบครัวแรงงานข้ามชาติจำนวนหนึ่งยังคงไม่ทราบ หรือไม่รับรู้ เกี่ยวกับสิทธิของเด็กข้ามชาติในการเข้าถึงการศึกษาในประเทศไทย (ว่าเด็กทุกคนสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนไทยได้ แม้ว่าพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติอาจจะไม่มีเอกสารในการอยู่อาศัย หรือใบอนุญาตทำงาน) ประเด็นนี้เป็นอีกเรื่องที่มีความสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ควรตระหนักและส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ลึกและตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาของเด็กข้ามชาติในครอบครัวแรงงานข้ามชาติเพิ่มมากขึ้น

ด้านสุขภาพ

การทำงานในด้านการคุ้มครองสิทธิและปกป้องทางด้านสุขภาพแก่เด็กข้ามชาติจำเป็นต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งหากสามารถสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันได้จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในด้านต่างๆทางด้านสุขภาพและการควบคุมโรคในพื้นที่ซึ่งกลุ่มเด็กถือเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยง “โรงเรียน” สามารถถูกใช้เป็นศูนย์กลางในการทำงานทางด้านสุขภาพ ทั้งในด้านการป้องกันโรคเพื่อเพิ่มความครอบคลุมของการได้รับวัคซีนในกลุ่มเด็กข้ามชาติ และการส่งเสริมให้ข้อมูลความรู้ทางด้านสุขภาพที่จำเป็นผ่านเด็กข้ามชาติที่เป็นนักเรียนเชื่อมโยงไปสู่ประชากรข้ามชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแม่สอดได้เป็นอย่างดี การทำงานในลักษณะ school health เป็นเรื่องที่ควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากทุกภาคส่วน

การดำเนินนโยบายบัตรประกันสุขภาพประชากรต่างด้าวของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งอนุญาตให้ประชากรต่างด้าว รวมถึงเด็กต่างด้าวตั้งแต่แรกเกิดสามารถเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพโดยจ่ายค่าเบี้ยประกันในอัตราปีละ 365 บาท สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี และ 1,600 บาทสำหรับเด็กอายุ 7 ปีขึ้นไป (เทียบเท่ากับแรงงานข้ามชาติอายุ 15 ปีขึ้นไป) เป็นนโยบายที่มีประโยชน์และมีความสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กข้ามชาติทุกคนที่อยู่ในประเทศไทย สามารถเข้าถึงการมีหลักประกันทางสุขภาพและบริการสุขภาพที่จำเป็นเมื่อเจ็บป่วย อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับการจัดระบบประกันสุขภาพให้กับเด็กข้ามชาติ ผู้แทนหน่วยงานทางด้านสุขภาพในพื้นที่ มีข้อคิดเห็นส่วนหนึ่งเสนอว่า การจัดการระบบหลักประกันสุขภาพสำหรับประชากรข้ามชาติควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและสามารถดำเนินการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งน่าจะช่วยให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชากรข้ามชาติและเด็กข้ามชาติในแต่ละพื้นที่ได้ดีขึ้น รวมถึง อำนวยความสะดวกการบริหารจัดการของสถานพยาบาลในพื้นที่ได้ดีกว่าการกำหนดรูปแบบและระบบการจัดการที่ตายตัวเหมือนกันทั้งประเทศ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของบัตรประกันสุขภาพ M-Fund ที่มีชุดสิทธิประโยชน์ที่หลากหลายให้ความครอบคลุมได้ทั้งลักษณะการเลือกเป็นตัวบุคคลหรือสมาชิกทั้งครอบครัว มีรูปแบบการจ่ายเบี้ยประกันสุขภาพที่ยืดหยุ่น ซึ่งทำให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการและดึงดูดให้ประชากรข้ามชาติซื้อบัตรประกันสุขภาพได้เพิ่มขึ้น

ด้านการจดทะเบียนการเกิด

การส่งเสริมการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิดและมีใบสูติบัตรของเด็กทุกคนที่เกิดในพื้นที่แผ่นดินไทยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ อย่างไรก็ตาม ประชากรข้ามชาติในหลายชุมชนของพื้นที่อำเภอแม่สอด พบว่า ยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและความจำเป็นในเรื่องนี้ การให้ความรู้ความตระหนักเกี่ยวกับข้อกำหนดและสิทธิในเรื่องการจดทะเบียนการเกิดแก่ครอบครัวและชุมชนแรงงานข้ามชาติควรได้รับการสนับสนุนให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ภายใต้บริบทของพื้นที่แม่สอด ที่พบว่าแม่ข้ามชาติจำนวนหนึ่งที่ข้ามแดนเข้ามาเพื่อคลอดบุตรแล้วเดินทางกลับประเทศต้นทาง ซึ่งในจำนวนนี้บางส่วนอาจไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนการเกิดให้กับบุตรที่คลอดในประเทศไทย การส่งเสริมให้ความรู้แก่แม่ข้ามชาติรวมถึงครอบครัวข้ามชาติที่ข้ามแดนเพียงเพื่อเข้ามาคลอดบุตรให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการจดทะเบียนการเกิดแก่บุตร เป็นอีกเรื่องที่ควรมีการดำเนินการสนับสนุนต่อเนื่อง

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องนี้ การส่งเสริมให้ความรู้และความตระหนักในเรื่องการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดเป็นอีกเรื่องที่มีความสำคัญ นอกจากนี้ในพื้นที่อำเภอแม่สอด ปัจจุบันมีเด็กจำนวนหนึ่งที่ถูกทอดทิ้ง เป็นเด็กกำพร้า พ่อแม่เสียชีวิตหรือพิสูจน์หาพ่อแม่ไม่ได้ไร้รากเหง้าไม่มีเอกสารหรือข้อมูลแสดงฐานะตัวตน โดยส่วนหนึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และบางส่วนอยู่ภายใต้การดูแลขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางและควรได้รับการดูแลคุ้มครองเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นตามมาในระยะยาว

บรรณานุกรม

- Arphattananon, Thithimadee. 2012. Education that Leads to Nowhere: Thailand's Education Policy for Children of Migrants. *International Journal of Multicultural Education*, Vol 14(1): 1-15.
- Chamchan C. and Apipornchaisakul K. (2016). "Health Security for Cross-border Migrants in Thailand: Where have we been?". In Sureeporn Punpuing, et. al. (editors). *IPSR 2016 Annual Conference Proceeding: Thailand in the Era of Transnational Migration*. Publication/ Institute for Population and Social Research, Mahidol University No. 455.
- Chamchan, C., Apipornchaisakul, K. & Thianlai, K. (2017). A Baseline Survey of "Empowering Civil Society Organizations for the Protection of Migrant Children (ECPMC)" Project, Publication / Institute for Population and Social Research, Mahidol University; no. 469
- IOM-Thailand. (n.a.). IOM Thailand: Assistance to Migrant Children. (ออนไลน์ <https://thailand.iom.int/sites/default/files/Infosheets/IOM%20Infosheet%20-%20Assistance%20to%20Migrant%20Children.pdf> เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2561)
- Jaihaw. Taweedit. 2012. Evaluation of Education Management for Migrant Children in Thailand. A research report, which was supported by the National Research Council, 2011 financial year (in Thai).
- Komchadluek Newspaper. 2014. Push 'SamutSakhon' Cross Border Migrant Living Model. Region-Urban Community Column (August 18, 2014) (in Thai).
- Labour Rights Promotion Network Foundation (LPN). 2011. Situations of Cross-Border Migrant Children in Samut Sakhon (in Thai).
- Nithiwongrit, Pramote. 2013. A workshop on 'Samut Sakhon Province Push for "Child Care Center in Industries" In Order to Facilitate Children of Migrant Workers'. The 'Newrottip' restaurant's meeting room (on February 15, 2013) (in Thai).
- Office of Foreign Workers Administration. (2017). Statistics of migrants (Myanmar, Lao and Cambodia) June 2017 (in Thai). Retrieved February 1, 2016, from <http://wp.doe.go.th/wp/>
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2013). Population Projections for Thailand 2010-2040 (in Thai). Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.

- Panitchakul, Intrarachai. 2014. Fighting “CrossBorder Child Labour”. Thai Post Newspaper (July 1, 2014) <http://bit.ly/1mEpPxxg> (in Thai).
- Save the Children (2014). “Pathway to better future: A review of education for migrant children in Thailand” ออนไลน์ https://thailand.savethechildren.net/sites/thailand.savethechildren.net/files/library/Migrant%20education%20annual%20report_full_resized.pdf เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2561
- Soon-Won Kang. (2010). Multicultural education and the rights to education of migrant children in South Korea. *Department of Christian Education, Hanshin University, Osan, South Korea Educational Review: Vol. 62, No. 3, August 2010, 287–300*
- Srakaew, Sompong. 2013. Good Practice in Migrant Children Protection, Education Management, Child Labour Protection and Human
- Srakaew, Sompong. 2014a. Opportunity for ‘Mon’ Children: Equity in Education. From Khaosod Newspaper (April 2, 2014). http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUObWIzSXIPVEF5TURRMU53PT0= (in Thai).
- Srakaew, Sompong. 2014b. Education of Cross Border Migrant Children - Change Crisis into Opportunity, Release the Lock ‘Child Labour’ in Thailand. <http://www.dlfeschool.in.th/TETA/20140317t.html> (in Thai).
- Thai Frozen Foods Association. 2012. Situations of Thai Shrimp in 2012 and Trend in 2013. http://www.thai-frozen.or.th/thailand_seafood_02.php(in Thai).
- Vapattanawong, P., Chamrathirong, A., Punpuing, S., Rhucharoenpornpanich, O., & Apipornchaisakul, K. (2016). Size and distribution of cross-border population from Myanmar, Cambodia and Lao PDR in Thailand 2015: Estimation from multiple sources (in Thai). *Thai Population Journal*, 5-21.
- Vapattanawong, P., Chamrathirong, A., Punpuing, S., Rhucharoenpornpanich, O., & Apipornchaisakul, K. (2016). Size and distribution of cross-border population from Myanmar, Cambodia and Lao PDR in Thailand 2015: Estimation from multiple sources (in Thai). *Thai Population Journal*, 5-21.
- Wantanasombat, Akanut. 2013. School Makes up Number of Students for Supporting, Police Squeezed Parents of Migrant Children. The Centre for Investigative Journalism (November 18, 2013). (in Thai).
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (2555). ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2561 จาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/customize/30637-ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน.html>

- กระทรวงแรงงาน. (2561). แนวทางการดำเนินการบริหารจัดการการทำงานของแรงงานต่างด้าว ตามมติคณะรัฐมนตรี.เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 สืบค้นจาก https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/alien_th/f45ff7d848ca050d0029a94317d5a0f1.pdf
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2546).สถานะความรู้ เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย และทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา.นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- กิริยา กุลกลการ. (2557). การบริหารจัดการแรงงานต่างชาติในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กุศล สุนทรธาดา และ อุมาภรณ์ ภัทรวานิษฐ์. (2540). “กระบวนการจ้างแรงงานข้าม ชาติที่ ลักลอบเข้าเมือง และความคิดเห็นของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง,” ในรายงานการวิจัยเสนอ ในการสัมมนาระดับชาติ ชูุดโครงการวิจัยเรื่อง ทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติ ของประเทศไทย: การศึกษา ข้อเท็จจริงจากกลุ่มผลประโยชน์ ข้อสำรวจทางกฎหมายและการ วิเคราะห์ ระบบการจัดการของรัฐ. (120-122) นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากร และ สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดุสิต เมนะพันธุ์. (2552). การพัฒนากระบวนการจัดการปัญหาผู้แสวงหาที่พักพิงและผู้หนีภัยใน ประเทศไทย. การศึกษาโดยอิสระ. นักบริหารการทูต รุ่นที่ 1, สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์ วัโรปการ. กระทรวงการต่างประเทศ
- ทัศนัย ชันตยาภรณ์ และคณะ. การพัฒนาแนวทางการคาดประมาณประชากรต่างด้าว บริการ วางแผนครอบครัว อนามัยแม่และเด็กและสร้างเสริมความครอบคลุมของวัคซีนเด็กในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร. 2556.
- เปรมใจ วัังศิริไพศาล. (2557). “ทางเลือกนโยบายการศึกษาสำหรับบุตรแรงงานต่างชาติใน ประเทศไทยภายใต้บริบทอาเซียน: การวิเคราะห์ตามทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้าง ความ สัมพันธ์ทางสังคม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
- แล ดิลกวิทยรัตน์ และสุภางค์ จันทวานิช. (2552). การจ้างแรงงานต่างชาติ : คู่มือเชิงนโยบาย สำหรับประเทศกำลังพัฒนา.แปลจาก WR BOHNING. แปลโดยเกตุขพรรณ คำพุ่ม. กรุงเทพฯ: ศรีบูรณะคอมพิวเตอร์-การพิมพ์
- วินัส สีสุข และดรุณี ไพศาลพานิชย์กุล แนวคิดพื้นฐานของการจดทะเบียนการเกิด : ทำไมรัฐไทย ต้องจดทะเบียนการเกิดให้เด็กและอดีตเด็กที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับไทย?. 2553
- สุภางค์ จันทวานิช. (2544). ตลาดแรงงานไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กับผลกระทบ จากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปลายทศวรรษที่ 90: รายงานผลสังเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยเพื่อการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์พร พันพื้ง, Kyoko Kusakabe, จรัมพร ให้อายอง, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และ นิพนธ์ ดาราวุฒิ มาประภรณ์. (2557). การศึกษาของบุตรหลานแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย (เอกสารเชิง นโยบาย) 2557. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- องค์การอนามัยโลก. (2562). รายงานการย้ายถิ่นของประเทศไทย ฉบับปี 2562 . สืบค้นจาก <https://thailand.iom.int/sites/default/files/document/publications/TMR%20Infographics%20in%20Thai.pdf>
- องค์การอนามัยโลก. (2562). รายงานการย้ายถิ่นของประเทศไทย ฉบับปี 2562 . (ออนไลน์) สืบค้นจาก <https://thailand.iom.int/sites/default/files/document/publications/TMR%20Infographics%20in%20Thai.pdf>
- อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, สุรีย์พร พันพื้ง, วาทีนี บุญชะลิกษี, จรัมพร ให้อายอง, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, กัญญา อภิพรชัยสกุล และ ศิริพร ยงพานิชกุล (2557). โครงการพำมิตร-2: รายงานการสำรวจข้อมูลผลกระทบโครงการส่งเสริมการป้องกันเอดส์ในแรงงานข้ามชาติประเทศไทย ปี พ.ศ. 2557. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, มูลนิธิรักษ์ไทย.
- อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, สุรีย์พร พันพื้ง, จรัมพร ให้อายอง, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, กัญญา อภิพรชัยสกุล และ สิริพันธ์ว ไขเขียว. (2559). รูปแบบการบูรณาการทางสังคมของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ใน สุรีย์พร...[และคนอื่นๆ], บรรณาธิการ, ประชากรและสังคม 2559: ประเทศไทย กับศตวรรษแห่งการย้ายถิ่นแห่งชาติ (Thailand in the Era of Transnational Migration) การประชุมวิชาการระดับชาติ "ประชากรและสังคม 2559" ครั้งที่ 12 (พิมพ์ครั้งที่ 1) นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559.

ภาคผนวก

ตาราง ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์แบบทวี ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษา และหลักประกันทางสุขภาพของเด็กข้ามชาติ

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)	การมีหลักประกันทาง สุขภาพของเด็กข้ามชาติ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่มี/ไม่ทราบ/ไม่ตอบ) Odds ratio (95% CI)
1. คุณลักษณะเด็กข้ามชาติ		
เพศ		
เด็กชาย (อ้างอิง)	1.00	1.00
เด็กหญิง	1.27 (0.732.23-)	0.81 (0.511.29-)
อายุ		
05- ปี		1.00 (อ้างอิง)
6 - 11 ปี	1.00 (อ้างอิง)	1.32 (0.762.30-)
12 - 14 ปี	1.00 (0.511.97-)	2.88 (1.405.92-)**
สถานที่เกิด		
เกิดในไทย (อ้างอิง)	1.00	1.00
ไม่ได้เกิดในไทย	0.61 (0.271.40-)	0.85 (0.391.84-)
การจดทะเบียนการเกิด		
ไม่ได้จดทะเบียน/ไม่ทราบ (อ้างอิง)	1.00	1.00
จดทะเบียน	1.89 (0.993.62-)*	2.31 (1.294.12-)**
แผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของของ เด็ก (หลังจากอายุ 15 ปี ขึ้นไป)		
ไม่ใช่ในไทย (อ้างอิง)	1.00	1.00
ในแม่สอด/ในประเทศไทย	8.21 (3.5219.18-)**	2.38 (1.194.75-)**

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)	การมีหลักประกันทาง สุขภาพของเด็กข้ามชาติ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่มี/ไม่ทราบ/ไม่ตอบ) Odds ratio (95% CI)
2. คุณลักษณะครอบครัวเด็กข้ามชาติ ชาติพันธุ์		
พม่า (อ้างอิง)	1.00	1.00
กะเหรี่ยง	0.55 (0.241.28-)	1.41 (0.702.87-)
บังคลาเทศ	2.30 (0.4212.66-)	3.96 (1.1613.46-)**
มอญ	0.20 (0.050.76-)**	0.82 (0.312.22-)
อื่นๆ	0.82 (0.173.85-)	1.66 (0.594.65-)
ศาสนา		
พุทธ (อ้างอิง)	1.00	1.00
ไม่ใช่พุทธ (คริสต์ อิสลาม ฮินดูอื่นๆ)	0.20 (0.080.53-)**	2.44 (1.035.76-)**
รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน		
ต่ำกว่า 1,000 บาท (อ้างอิง)	1.00	1.00
1,0001,999- บาท	1.01 (0.412.47-)	0.75 (0.371.56-)
2,0002,999- บาท	0.92 (0.332.58-)	0.39 (0.141.04-)*
3,000 บาทขึ้นไป	1.94 (0.626.08-)	0.67 (0.251.78-)
จำนวนเด็กข้ามชาติ (014-) ในครอบครัว		
1 คน (อ้างอิง)	1.00	1.00
2 คน	1.36 (0.553.33-)	0.94 (0.471.88-)
3 คน	4.24 (1.4512.43-)**	1.29 (0.553.02-)
4 คนขึ้นไป	3.11 (0.9510.20-)*	1.97 (0.715.49-)
3. ปัจจัยการย้ายถิ่นครอบครัวเด็กข้ามชาติ วิธีการย้ายถิ่นมาประเทศไทย		
มาด้วยตนเอง (อ้างอิง)	1.00	1.00
ความช่วยเหลือจากญาติ เพื่อน นายหน้า	0.89 (0.441.79-)	0.87 (0.461.63-)
อื่นๆ ไม่ทราบ ไม่ตอบ	0.71 (0.242.12-)	0.47 (0.181.21-)
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย		
04- ปี (อ้างอิง)	1.00	1.00
59- ปี	0.59 (0.191.86-)	2.92 (0.949.04-)*

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)	การมีหลักประกันทาง สุขภาพของเด็กข้ามชาติ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่มี/ไม่ทราบ/ไม่ตอบ) Odds ratio (95% CI)
1014- ปี	0.20 (0.060.68-)**	1.23 (0.383.92-)
1519- ปี	0.28 (0.071.18-)*	1.51 (0.425.43-)
20 ปีขึ้นไป	2.09 (0.4010.73-)	0.77 (0.202.99-)
การย้ายถิ่นในประเทศไทย		
ไม่เคยย้าย (อ้างอิง)	1.00	1.00
เคยย้าย 1 ครั้ง	1.46 (0.583.67-)	1.83 (0.933.62-)*
เคยย้าย 2 ครั้ง	0.52 (0.181.47-)	1.33 (0.632.81-)
เคยย้ายมากกว่า 2 ครั้ง	0.65 (0.241.73-)	1.54 (0.703.42-)
แผนการย้ายถิ่นกลับประเทศใน อนาคต		
ภายใน 2 ปีนี้ (อ้างอิง)	1.00	1.00
ภายใน 35- ปีนี้	1.87 (0.1819.31-)	1.66 (0.289.86-)
ไม่มีแผนกลับประเทศ	1.73 (0.1816.20-)	1.57 (0.308.15-)
ยังไม่มีแผน	0.71 (0.076.86-)	1.54 (0.317.72-)
การติดต่อกับครอบครัวในประเทศ ต้นทาง		
ไม่มีญาติ/ไม่ได้ติดต่อ (อ้างอิง)	1.00	1.00
อย่างน้อย12- ครั้งต่อเดือน	0.63 (0.271.37-)	1.18 (0.612.28-)
น้อยกว่า 12- ครั้งต่อเดือน	0.73 (0.341.59-)	0.85 (0.421.73-)
ระดับการบูรณาการเข้ากับสังคม ไทย		
ไม่เลย (อ้างอิง)	1.00	1.00
น้อย	1.92 (0.685.38-)	1.16 (0.472.88-)
ปานกลาง	3.86 (1.2312.16-)**	0.82 (0.322.13-)
มาก	2.77 (1.047.39-)**	1.25 (0.523.00-)

4. คุณลักษณะผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ

อายุของผู้ดูแล		
< 35 ปี (อ้างอิง)	1.00	1.00
35 – 44 ปี	2.20 (1.064.56-)**	0.68 (0.381.20-)
45 ปีขึ้นไป	0.74 (0.311.77-)	1.54 (0.753.15-)

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)	การมีหลักประกันทาง สุขภาพของเด็กข้ามชาติ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่มี/ไม่ทราบ/ไม่ตอบ) Odds ratio (95% CI)
การศึกษาสูงสุด		
ไม่ได้เรียน (อ้างอิง)	1.00	1.00
ประถมศึกษา (เมียนมา)	1.59 (0.385.88-)	1.90 (0.675.32-)
มัธยมศึกษา (เมียนมา)	2.75 (0.6611.50-)	3.32 (1.109.96-)**
เรียนในไทยและอื่นๆ	2.98 (0.4519.74-)	1.76 (0.3010.17-)
อาชีพ		
มีงานทำ (มีรายได้) (อ้างอิง)	1.00	1.00
รองานตามฤดูกาล	0.33 (0.140.80-)**	0.55 (0.261.17-)
ว่างงาน เกษียณ	0.07 (0.010.35-)**	0.24 (0.022.68-)
แม่บ้าน ดูแลคนในครอบครัว	0.55 (0.241.27-)	0.84 (0.431.65-)
การมีเอกสารอนุญาตอยู่ใน ประเทศไทย		
ไม่มีเอกสาร (อ้างอิง)	1.00	1.00
หนังสือเดินทาง/หนังสือเดินทาง ชั่วคราว	1.17 (0.304.61-)	0.84 (0.292.46-)
เอกสารจดทะเบียนแรงงาน	0.52 (0.142.00-)	1.76 (0.694.50-)
ใบรับรองที่ออกโดยผู้ใหญ่บ้าน	0.92 (0.080.53-)	1.71 (0.664.41-)
บัตรแรงงานไป-กลับ (มาตรา 64)	0.15 (0.050.44-)***	0.68 (0.251.86-)
การมีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมด อายุ		
มี (อ้างอิง)	1.00	1.00
ไม่มี/เคยมี	3.58 (0.9713.20-)*	3.59 (1.478.79-)***
การมีหลักประกันสุขภาพ		
ไม่มี (อ้างอิง)	1.00	1.00
มี	1.26 (0.493.24-)	8.48 (3.9418.28-)***
ความสามารถในการใช้ภาษาไทย		
ดี/ดีมาก (อ้างอิง)	1.00	1.00
ปานกลาง	0.59 (0.162.18-)	0.93 (0.412.13-)
เล็กน้อย/ไม่ได้เลย	0.32 (0.101.04-)*	0.42 (0.190.96-)**

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)	การมีหลักประกันทาง สุขภาพของเด็กข้ามชาติ (กลุ่มอ้างอิง: ไม่มี/ไม่ทราบ/ไม่ตอบ) Odds ratio (95% CI)
การรับรู้สิทธิ์ในการได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน/ข้อบ่งชี้ประกันสุขภาพ ของเด็กข้ามชาติ		
ไม่รู้จัก (อ้างอิง)	1.00	1.00
รู้จัก	8.20 (0.9471.34-)*	2.48 (1.364.54-)**

5. การรับรู้และมุมมองต่อการพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของผู้ดูแลหลัก

การรับรู้เกี่ยวเขตเศรษฐกิจพิเศษ		
ดี/ดีมาก (อ้างอิง)	1.00	1.00
ปานกลาง	0.83 (0.342.05-)	0.61 (0.321.19-)
น้อย/ไม่เลย	2.85 (0.998.17-)*	1.32 (0.582.99-)
มุมมองต่อผลกระทบจาก SEZ		
เชิงบวกไม่ทุกด้าน (อ้างอิง)	1.00	1.00
เชิงบวกทุกด้าน	0.22 (0.110.45-)**	1.57 (0.872.82-)
n (จำนวนกลุ่มตัวอย่าง)	480 คน	803 คน
-2 log likelihood	363.770	531.231
Nagelkerke R ²	0.617	0.364
Omnibus Tests p-value	0.000	0.000
Hosmer and Lameshow Test p-value	0.161	0.350

Note: 1) * p-value<0.1 **p-value<0.05 ***p-value<0.01; 2) เพื่อตรวจสอบโอกาสในการเกิดปัญหา multi-collinearity หรือ การมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นในโมเดลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก ค่าสหสัมพันธ์ ระหว่างคู่ความสัมพันธ์ของตัวแปรต้น (จำนวน 25 ตัวแปร รวมเป็น 300 คู่ความสัมพันธ์) ได้ถูกวิเคราะห์ และพบว่า เกือบทุกคู่ตัวแปร มีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับที่ต่ำโดยมีค่าสหสัมพันธ์ Pearson's Correlation ต่ำกว่า 0.3 (โดยมี 6 คู่ความสัมพันธ์ที่มีค่าสหสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.3 ถึง 0.45 แต่ไม่มีคู่ความสัมพันธ์ใดที่มีค่าสหสัมพันธ์สูงกว่า 0.5)

รายชื่อทีมเก็บข้อมูล

1. Mrs. Aye Aye Than
2. Mrs. Pon
3. Mrs. Shwe Oo
4. Mr. Thun Min Htike
5. Mrs. Khin Win Maw
6. Ms.Thae Thae Khu
7. Ms. Cha Ni Ta
8. Mr. Kyaw Kyaw Thein
9. Mr. Thant Saw Moe

ดัชนีค้นคำ (Index)

ก.

กลุ่มชาติพันธุ์	6, 15, 29, 58, 69, 79, 117, 123
กลุ่มผู้ติดตาม	1, 2, 4, 5, 109
การจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ	2, 93
การจดทะเบียนการเกิด	4, 5, 6, 8, 9, 16, 18, 19, 29, 67, 69, 79, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 97, 105, 106, 112, 119, 120, 122, 125
การเข้าถึงการศึกษา	4, 5, 6, 8, 10, 12, 41, 45, 58, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 74, 79, 97, 104, 119, 120, 122
การเข้าถึงบริการสุขภาพ	4, 7, 8, 13, 17, 68, 108
การเลี้ยงดู	6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 120
การเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติ	6, 8, 10, 12, 38, 45, 120
การวิจัยเชิงนวกเบิก	8

ข.

ขนาดครอบครัว	24
เขตเศรษฐกิจพิเศษ	7, 8, 10, 11, 13, 68, 70, 71, 79, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 108, 111, 113, 114, 115, 119, 122

ค.

คนไร้รัฐ	16, 83
ครอบครัวแรงงานข้ามชาติ	7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 53, 54, 55, 62, 77, 97, 104, 105, 110, 112, 120, 122

ด.

เด็กปฐมวัย	5, 53
------------	-------

อ.

นโยบายบัตรประกันสุขภาพ	124
------------------------	-----

U.

บัตรประกันสุขภาพ	5, 33, 34, 35, 38, 40, 42, 43, 45, 49, 68, 73, 74, 75, 77, 78, 81, 88, 109, 110, 119, 124
ใบอนุญาตทำงาน	11, 32, 33, 68, 70, 83, 86, 92, 93, 99, 100, 101, 113, 122
บุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียน	84, 85

U.

ประชากรข้ามชาติ	1, 2, 5, 6, 7, 9, 15, 18, 22, 73, 74, 75, 76, 85, 87, 97, 98, 100, 102, 103, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 121, 122, 124
ประชากรเด็กข้ามชาติ	2, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 110, 119
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	1, 4

ผ.

แผนการเลี้ยงดู	9, 12, 38, 39, 40, 41, 44, 46, 47, 48, 49
ผู้ดูแลหลัก	10, 12, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 42, 44, 46, 48, 68, 69, 70, 71, 79, 80, 81, 119, 120
ผู้นำชุมชน	10, 55, 84, 85, 86, 89, 103

พ.

พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ	7, 8, 70, 92, 99, 114
-------------------------	-----------------------

ป.

ภาคประชาสังคม	122
---------------	-----

ค.

ศูนย์จดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ	2
ศูนย์เรียนรู้	5, 6, 10, 12, 16, 17, 37, 38, 40, 41, 43, 45, 53, 54, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 74, 104, 105, 107, 116, 121

ส.

สถานที่เลี้ยงดู	39, 40, 42
สถานภาพการศึกษา	12, 38, 45, 63, 64, 65, 66, 69, 78
สิทธิขั้นพื้นฐาน	4
สูติบัตร	54, 84, 85, 125

K.

หลักประกันทางสุขภาพ 8, 12, 34, 45, 68, 72, 73, 77, 78, 79, 108, 119, 124

อ.

องค์กรพัฒนาเอกชน 5, 10, 11, 12, 17, 45, 53, 56, 59, 61, 63, 65, 66, 74, 75, 77, 104,
105, 107, 108, 112, 116, 122, 125

องค์กรชุมชน 10, 63, 121

เอกสารรับรองการเกิด 84, 85, 88

M.

M-Fund 73, 75, 77, 108, 109, 110, 124

S.

school health 74, 75, 123

shelter 11, 17, 56, 59, 61, 107, 116

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ราคา 200 บาท

978-616-443-370-0